

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA FILOZOFIE

Epistemologie psychedelické zkušenosti

[Epistemology of Psychedelic Experience]

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor: Bc. Filip Hájek

Vedoucí: Doc. Marek Petrů, Ph.D.

2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci *Epistemologie psychedelické zkušenosti* vypracoval samostatně. Zdroje, z nichž jsem čerpal, a odborníky, s nimiž téma konzultoval, explicitně uvádím.

V Olomouci, dne

.....

Filip Hájek

Poděkování

Jsem si prakticky jistý, že by má práce měla znatelně nižší jakost, kdyby nebylo těch, kdo se nějakým způsobem přímo či nepřímo podíleli na jejím vývoji. Konkrétně:

Rodiče. Vytvořením stabilního zázemí, které mi poskytlo dostatek volného času pro studium, aniž bych musel řešit existenční starosti.

Doc. Marek Petru, Ph.D. Vstřícností a trpělivostí při vedení práce.

Katedra obecné lingvistiky (zejména Zuzana Zemanová). Zprostředkováním finanční podpory pro terénní výzkum v Amsterdamu.

Ing. Mgr. Martin Žemla, Ph.D. Konzultací mystických témat a trip-reportů.

ThLic. Jaroslav Franc, Th.D. Umožněním setkání s věřícími rozličných vyznání.

Mgr. Marta Lucie Cincialová, Th.D. Ochotou hájit se „výpadům“ vůči své víře a revidovat tím některé mé zkreslené představy o křesťanství.

MUDr. Tomáš Páleníček, Ph.D. Přiblížením vlastního výzkumu.

Mgr. Michael Vančura. Nastíněním praxe při řešení psychospirituální krize, debatami nad trip-reporty a tématem vědomí.

Mgr. Leoš Ševčík. Vyslechnutím prvoplánové koncepce a ochotou zorientovat mě v současném dění na poli psychedelik.

PhDr. Petr Winkler. Přiblížením výzkumů za ČSSR.

Bc. Marek Polach. Konzultováním šamanské perspektivy.

Nejmenovité díky pak desítkám těm, kdo měli vůli vyslechnout mé úvahy, sdílet své zkušenosti, nebo se zúčastnit některých mých experimentů. Veškerá pochybení samozřejmě padají jen na mou hlavu.

Zřeknutí se odpovědnosti

Leckterý autor píšící o drogách se prozíravě – nejčastěji v rámci předmluvy – zřekne osobní odpovědnosti za případné negativní konsekvence způsobené chybnou aplikací jím poskytnutých informací. Tímto odstavcem tak činím rovněž já. Nikoli ovšem proto, že bych skálopevně věřil, že mě formální obezlička může opravdu nějak ochránit, či že si jí mohu zajistit jakýsi odpustek pro své svědomí. Činím tak, abych zdůraznil, že *při toulkách vlastní psychikou za vás nikdo odpovědnost převzít nemůže*. Nikdy to není stejné.

Anotace

Hlavním cílem předložené diplomové práce je prozkoumat epistemologickou hodnotu zkušeností navozených psychedeliky. Text je rozložen do tří oddílů. *První* tyto látky definuje, analyzuje faktory spolu-určující výslednou podobu zážitku, komentuje tradiční spory a rozptyluje některé mýty. *Druhý* rekonstruuje – a zároveň vzájemně konfrontuje – tři základní přístupové struktury, lišící se v závislosti na druhu poznání, o které usilují. *Třetí* prezentuje autorovy osobní zkušenosti s praktickou aplikací řečeného.

Klíčová slova

Epistemologie, psychedelika, drogy, vědomí, šamanismus, mystika, psychiatrie.

Abstract

The primary aim of this master's thesis is to explore the epistemological value of experience induced by psychedelics. The text is divided into three sections. *The first* defines the substances, analyzes co-factors that create final form of experience, glosses traditional disputes and dispels several myths. *The second* reconstructs – and also mutually confronts – three access structures that differ according to the type of knowledge they seek. *The third* represents the author's personal experience with the application of the above mentioned.

Keywords

Epistemology, psychedelics, drugs, consciousness, shamanism, mysticism, psychiatry.

OBSAH

ÚVOD	6
PSYCHEDELIKA	8
Co (ne)jsou psychedelika.....	8
Drug (dose), set & setting, (sitting)	12
Kvarteto „versus“	15
EPISTEMOLOGIE.....	21
Mystický Perennialismus (MyPe)	21
Psychiatrický Fyzikalismus (PsyFy).....	31
(Neo)šamanismus [(Ne)Ša]	43
Kritéria validity	52
AUTO-EXPERIMENTY	59
Salvia Divinorum (Trip-Report).....	59
Psilocybe Hollandia (Trip-Report).....	64
Lesní ústraní (deprivační techniky)	72
Reflexe autoexperimentů	76
ZÁVĚR	81
REFERENCE	83

ÚVOD

„Myšlenku ospravedlňuje jen její krajní svědomitost.“

Albert Camus (2006): *Mýtus o Sisyfovi* (s. 30)

Ústřední otázka mé diplomové práce by si přála znít: „jaké poznání nám mohou psychedelika zpřístupnit?“ Bohužel to není tak snadné. Naše kultura za „poznání“, resp. „vědění“ pokládá něco *pojmenovatelného*, ideálně pak *vyčíslitelného*. A v akademických kruzích to, domnívám se, platí dvojnásob. Důvod je nasnadě: vnitřní prožitek z básně nestranně neposoudíte, zatímco faktografickou znalost počtu slok, v jaké formě je vyprávěna, zda obsahuje sdružený rým, je zvukomalebná a její rytmus je více daktyl než trochej, ohodnotíte metodou „správně x špatně“ hravě. Neříkám, že je to „chyba“. Tvrdím, že to nestačí a že plýtváme energií na to méně podstatné. To, co platí (nejen) pro poezii, platí paralelně také pro výzkum psychedelik. Každý, kdo je schopen oponovat tomuto textu, má vědomí; proto si každý může představit, jak složité je výše zmíněným způsobem zachycovat informace o běžném stavu – natož o stavu, do něhož se dostáváme exkluzivně a jen někteří. Když už se tedy některý badatel rozhodne pro studium něčeho tak stigmatizovaného, jako jsou psychedelika, zaměří se zpravidla alespoň na aspekt, u něhož je menší šance, že ohrozí jeho „kariéru“, tzn. vyhne se subjektivitě (fenomenologii) a bude dělat nějaké „objektivní“ (opakovatelné) testy... Největší manévrovací prostor pro oficiální výzkumy mají v současné době nejspíše *transpersonální psychologové*. Ovšem ani ti si nemohou dovolit příliš zpochybňovat ontologické předpoklady západního paradigmatu, což je tlačí „uhlazovat“ výsledky a postupy podle současných trendů, zejména chtějí-li dostat grant či souhlas etické komise. Tato práce tak, zdá se, zbývá nám – „milovníkům moudrosti“.

Dalším „posláním“ filozofů je sestavovat dílčí fakta do ucelených struktur, jakýsi „intelektuální tetris“. Málokteré téma to potřebuje více než psychedelika. Proto ačkoli středobodem našeho zájmu bude *epistemologie*¹, zdaleka nebude stačit ponořit se do analýzy obsahů vědomí a binární logikou izolovat „hodnotné“ od „bezcného“. Abychom mohli proměnlivé obsahy podržet a sdílet, musíme jim vtisknout symbolickou formu, což nás tlačí být trochu filology, trochu básníky a dokonce zkusmo také malíři. Použité slovníky pak přivádějí do diskuze náboženství, psychologii, psychiatrii, medicínu a fyziku. Abychom se dokázali na dobové nakládání s psychedeliky podívat s odstupem, musíme přizvat také obory

1 Epistemologii, „teorii poznání“, chápu jako „rastr“, který stojí na konkrétní ontologických (či metafyzických) předpokladech – definujících, co je nebo může být – a skrze který filtrujeme empirickou evidenci.

jako je antropologie či etnobotanika. A to celé na závěr pokud možno kriticky zhodnotit a otestovat.

Pro snazší porozumění dílčím kapitolám si celek představme jako stavbu. **Základy** tvoří dvě roviny: kontextuální, která vysvětluje, *co (ne)jsou psychedelika* a jak s nimi zacházet [*drug (dose), set & setting, (sitting)*], a filozofická, která definuje a zároveň problematizuje metodické *kvarteto „versus“*, pro něž jsou tyto substance jedněmi odmítány, jinými oslavovány. Z této báze vyrůstají **tři pilíře**, které zástupně pokrývají většinu motivací, kvůli nimž se lidé k užívání psychedelik uchylují. Těm, kteří prahnou po určité formě transcendence, je věnována kapitola s názvem *Mystický Perennialismus*. V částečné opozici k tomuto přístupu stojí *Psychiatrický Fyzikalismus*, studující neobvyklé stavy vědomí nikoli proto, aby se z každodennosti vymanil, ale naopak ji dokázal zachovat. Posledním (re)konstruovaným rastrem je *(Neo)šamanismus*, který sice oba zmíněné modely historicky předchází a je tudíž možné jej považovat za jejich společného „předka“, nicméně od současné podoby svých „potomků“ se – z důvodů, které budou po přečtení patrné – výrazně distancuje (stejně jako ony od něj). **Zastřešení** základny a pilířů pak reprezentuje úvaha o *kritériích validity*, jejímž cílem je konfrontovat analyzované struktury a domyslet jejich (potenciální) konsekvence. Izolovanější sektor tvoří autentické *autoexperimenty* – kazuistiky (a jejich *reflexe*), které lze v rámci „stavební metafory“ chápat jako jakési **prvotní obyvatele**, jejichž úkolem je kolaudační „křest ohněm“ – prověření teorie v praxi.

PSYCHEDELIKA

Co (ne)jsou psychedelika

„Chceš-li chápat peklo, nebo se vznášet s anděly, vem si špetku psychedelik.“

z dopisu pro Aldouse Huxleyho od Humphry Osmonda²

Univerzální, notně vágní a víceznačná, „definice“ psychedelik zní, že jsou to „látky měnící (rozšiřující) vědomí.“ Vágní proto, že pod *změnou vědomí* se skrývá obrovská paleta variací kvantitativních – jako je zvýšený nebo naopak snížený tok představ, myšlenek či asociací – i kvalitativních³, které mohou mít ráz intersubjektivně neverifikovatelných percepcí (halucinace), časo-prostorových anomálií (prožitky bezčasí, jiných světů, derealizace), deformací tělového schématu (částečná nebo úplná depersonalizace), atp. Víceznačná proto, že do významné míry závisí, skrze jaké „paradigma“ je zkušenost vykládána. Pluralitu přístupů koneckonců zrcadlí rozličná alternativní pojmenování: *halucinogeny*⁴ zdůrazňují dopad na smyslové vnímání, *entheogeny* spirituální potenciál, *oneirogeny* paralely se sněním, *deliranty* komplexní „šilenství“ (týká se primárně tropanových alkaloidů jako durman, rulík, blín či mandragora), *fantastika*⁵ vliv na imaginaci, *psychointegrátory* sjednocující prožitek (reintegrace) po rozpadu (dezintegraci) ega, *empatogeny* zvýšenou schopnost vcítění se, a tak dále. Názvů jsou desítky. Prezентujeme zde (soudobou) etymologickou⁶ stránku, ne pro každého je však bernou mincí. Někteří používají více kategorií, aby separovali preferované látky od těch, které jim „nesedli“, jiní to neřeší a všemu říkají stejně, případně se přidržují biologické taxonomie (např. mluví o „houbách“ – *říše*, nebo „lysohlávkách“ – *rod*). My zůstaneme u termínu *psychedelika*, jelikož (a) není žádným novotvarem, kterému by rozuměla pouze úzká skupinka zasvěcenců, (b) je ze všech konotačně nejneutrálnější, a (c) odkazuje k manifestaci (delos) skrytých obsahů mysli (psyché), čímž implikuje klíčové složky setu & settingu.

² Více o těchto a dalších osobnostech spojených nejen s výzkumem nebo popularizací psychedelik na: <http://erowid.org/culture/characters>

³ *Nevypočitatelnost* psychedelika důsledně odlišuje od „nabuzovačů“ (stimulantů) a „utlumovačů“ (sedativ), od nichž můžeme při stejné dávce očekávat víceméně stejný psychobiologický účinek (Strassman 2010a, s. 21).

⁴ Je ironií, že „halucinogeny“ jsou oproti termínu „psychedelika“ vnímány mnohem více jako devalvující nadávka, byť se odvozují z latinského *alucinare*, znamenajícího „*toulat se vlastní myslí*“ (Metzner 1998, s. 8), takže *denotačně* se nijak zásadně neliší.

⁵ *Phantastica* byl první obecný pojem pro „látky měnící vědomí“ s nímž přišel ve stejnojmenné knize Louis Lewin roku 1924.

⁶ Stručné původy slov lze dohledat na *Online Etymology Dictionary* (<http://etymonline.com>); zájemci o zevrubnější historickou analýzu pak mohou nahlédnout např. do diplomové práce Leoše Ševčíka (2013).

Stavu navozenému psychedeliky se říká **trip**, což lze přeložit buď osvědčeně jako „výlet“ či „průběh“, nebo poněkud neotřeleji coby „postup“, „délku“, popřípadě i „útěk“. Zkušený uživatel je někdy nazýván **psychonautem** (příp. *neuronautem*), tedy jakýmsi analogonem kosmonauta, který se však namísto „ven“ (do hlubin vesmíru), vydává „dovnitř“ (do hlubin vědomí). Mimo hezkou metaforu se také částečně jedná o psychologický povahopis: oba cestovatele spojuje „dobrodružná krev“, lačníci po průzkumu *terra incognita*, které podřizují své životy. Ač se může zdát srovnávání příprav pro kosmický let s psychedelickým tripem troufalé, u těch nejpečlivějších – pro které tyto látky nejsou jen „další drogou, kterou musí zkusit“ – může jít o stejně komplexní proces, zahrnující stovky hodin studií, změnu stravovacích návyků, utužování psychické odolnosti...

Současný vztah západní společnosti k drogám, psychedelika nevyjímaje, lze nejdůležitěji vylíčit jako *ambivalentní*. Valná většina psychoaktivních látek oficiálně sice stojí mimo zákon, „tvrdé tresty“ ovšem padají jen zřídka. Jinak se pochopitelně trestá držení – u něhož se zohledňuje množství a obsah účinné látky –, jinak „dealování“ (výraznější postihy hrozí při zprostředkování nezletilým, případně obsahuje-li droga zdraví ohrožující příměsi), jinak (velko)výroba a jinak třeba pašování. Zákony jsou často aktualizovány a pro běžného občana je prakticky nemožné s nimi „držet krok“.⁷ Mnoho let se vedou debaty ohledně *legalizace*, případně *decriminalizace* marihuany. To, co v Nizozemsku funguje již desítky let, tj. užívání pro léčebné a rekreační účely, se nyní začíná zavádět také v USA (Washington a Colorado 2012, Oregon a Aljaška 2014). Mnohem více zemí pak povoluje pouze medicínské využití (ČR od 2013). Ilegalita ostatních psychedelik⁸ se nijak zvlášť neřeší. To ovšem neznamená, že by nebyly spolu s dalšími drogami ve společném „hledáčku“ monitorovacích center. Např. *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction* ve zprávě z března 2015⁹ uvádí, že v současné době sleduje více jak 450 nových psychoaktivních substancí, přičemž cca 2/3 seznamu tvoří syntetické kanabinoidy a katinony (tzn. náhražky konopí a amfetaminů). Skoro pětina ze všech látek byla prvně zaregistrována teprve v minulém roce, což ukazuje na silně rostoucí tendenci a určitou kontraproduktivitu zavedené protidrogové politiky. Neefektivita této strategie může být do značné míry zapříčiněna její vnitřní rozporností

7 U nás si např. i samotná *Národní protidrogová centrála SKPV PČR* – podávající na svém webu výčet souvisejících právních předpisů – „kryje záda“ odkazem na jiný server. Více viz portál PČR: <http://policie.cz/clanek/narodni-protidrogova-centrala-skp-v-zakony-pravni-predpisy.aspx>

8 Marihuana je, ve srovnání s „klasikami“ typu LSD nebo houbiček, při běžné spotřebě opravdu jemné psychedelikum (a nemalá část uživatelů by ji mezi ně ani nezahrnula). Ačkoli v poslední době „šlechtitelského honu“ za co nejvyšším obsahem THC začíná být i toto tvrzení sporné.

9 Ke stažení zde: <http://emcdda.europa.eu/publications/2015/new-psychoactive-substances>

z přílišné paušalizace. Stále více studií potvrzuje potenciál psychedelik nejen při léčbě závislostí na ne-psychedelických drogách, ale také např. při léčbě deprese či posttraumatické stresové poruchy, tedy nemocí, které samotným závislostem mnohdy předcházejí.¹⁰ Bohužel, málokomu se chce měsíce až roky zápolit s úřady kvůli oficiálnímu povolení, a tak je výzkumníků v této oblasti poskrovnu.

Není to ovšem tak dávno, co mohli českoslovenští studenti psychologie získat zápočet z povinné praxe za to, „že si šlehli“ LSD nebo psilocybin, jak se smíchem vzpomínají pamětníci (Winkler 2009, s. 144). Paralelně s tím v USA posilovalo hnutí hippies. Protesty proti válce ve Vietnamu, praktikování volné lásky, odmítání honby za penězi... a samozřejmě drogy. Divoká doba vyžadovala horlivé mluvčí. Jedním z těch hlasitějších byl Timothy Leary – respektovaný harvardský psycholog, který „zběhl“ na stranu květinových dětí a svými projevy dotlačil psychedelika do pozice revolučního symbolu za boj proti establishmentu. „*Svým národním entusiasmem, ultraliberálním myšlením a zřetelně nevinnou vírou v lidskou podstatu otevřel nevědomou mysl mas lidí jako plechovku hrášku. Ty masy na to nebyly pochopitelně připraveny, ale status quo obdržel osudovou ráno*“, poznamenává k tehdejší situaci Jim DeKorne (1997, s. 176). Vedlejším efektem této éry jsou – od roku 1966 – téměř každoročně se rozšiřující seznamy látek postavených mimo zákon ve většině zemí Spojených států i Evropské unie.

Jenže, „kde je vůle, tam je cesta“. Stejně jako alkoholová prohibice ve dvacátých letech minulého století v USA, se i ta „jinodrogová“ stále více vykazuje jako disfunkční.¹¹ Zastánci legalizace jsou v argumentační výhodě. Např. u nás mohou útočit na dvojí metr vládních složek (legální alkohol a cigarety), kvetoucí organizovaný zločin (vietnamské pěstírny marihuany), omezování osobní svobody (myšlení a vyznání), finanční úniky ze státní pokladny (neplacené spotřební daně), argumentaci kluzkým svahem (Nizozemsko a další státy dokládají, že legalizace nevede k masové „sociální dekadenci“), a tak dále... Tábor odpůrců má na své straně pro změnu statistiky. Ze studií textu *Národní strategie protidrogové politiky*¹² např. vyplývá, že v roce 2009 měla více jak polovina třináctiletých zkušenost s cigaretami a asi 2/3 s pivem; pětina šestnáctiletých pak nadměrně pila. Zdá se tedy, že se

10 Aktuální studie z této sféry lze nalézt na stránkách *Multidisciplinary Asociacion for Psychedelic Studies*: <http://maps.org>

11 Podnětná diskuze na toto téma mezi profesorem Michalem Miovkým, přednostou *Kliniky adiktologie*, a Jakubem Frydrychem, ředitelem *Národní protidrogové centrály*, proběhla před rokem v *Debatním klubu*. Její záznam lze shlédnout na: <http://youtube.com/watch?v=bw3ScVsgeZU>

12 Plné znění na: http://vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/strategie_web.pdf

nedaří ukočírovat ani současné legální látky, natož aby se povolovaly další. Obavy z „drogové turistiky“ jsou nejspíše také namístě.

Drug (dose), set & setting, (sitting)

„Štěstí přeje připraveným.“

české přísloví

Finální podobu tripu formují vstupní proměnné, které se souhrnně označují jako *drug (dose), set & setting, (sitting)*. Soudný experimentátor tyto faktory neopomíjí, promýšlí je s dostatečným předstihem a optimalizuje podle konkrétního záměru. Každé psychedelikum (**drug**¹³) je svérázné. „*Ayahuasca je proslulá tím, že vyvolává vize jaguárů a hadů. DMT vás pošle do mimozemských světů. Durman je znám tím, že vyvolává radikální vize světa duchů. A různé druhy hub se projevují různě.*“ (Ball 2009, s. 42). MDMA je zase hodně o emocích, Šalvěj Divotvorná o tocích energie, Cannabis dle odrůdy někdy obveseluje, jindy otupuje... Jedná se však pouze o ony příslovečné „špičky ledovce“ a uvádíme je spíše pro *ilustraci*. Žádná ze jmenovaných látek není ani zdaleka takto jednorozměrná. To ovšem neznamená, že teoretická znalost škály možných účinků zásadně vylepší uživatelovu předvídatost – nikoli, tu si pro svůj případ každý vypěstuje až s praxí. Kombinovat různé substance se, přinejmenším začátečníkům, nedoporučuje...¹⁴

Dávka (**dose**) je aspektem, který určuje *intenzitu, trvání a spektrum* účinků. Přestože každý je jinak citlivý, vesměs platí, že čím větší dávka, tím silnější pohlčení účinkem. Existuje ovšem určitý práh, např. mezi 100 a 500 gama LSD je rozdíl nesmírný, zatímco mezi 1000 a 2000 téměř žádný. Jako u všech drog i zde platí, že způsob aplikace¹⁵ ovlivní rychlost nástupu účinků. Pro zachycování vztahu mezi množstvím a silou vzniklo vícero stupnic. Jednou z těch univerzálnějších je *Shulgin Rating Scale*¹⁶, fungující na principu „plusování (+)“ aktivity. Plus-1 – nepatrný ale zřejmý účinek; Plus-2 – efekt stále částečně potlačitelný vůlí; Plus-3 – plné pohlčení tripem; Plus-4 – mystický zážitek. Ačkoli je rozumné začínat s malými dávkami a ty postupně navyšovat, nemusí tento postup vyhovovat všem. Pokud usilujete o zkušenost

13 Ve významu neutrálním, tj. jako „substance se specifickým účinkem“, případně „chemická ingredience“, nebo původním (z holandského *droge*) „sušené rostliny“, nikoli masmediálním, kde jsou drogy skloňovány převážně v souvislosti s kriminální činností chronických uživatelů pervitinu a heroínu.

14 Osobně mi pár psychonautů nezávisle na sobě sdělilo, že jim *joint* před náběhem a dojezdem lysohlávek pomáhá „zaoblit hrany“ – zmírnit skoky „z“ a „do“ každodennosti. Pokud se ovšem podíváte do databáze Erowidu – asi nejprofláknutější neziskovky zaměřené na vzdělávání v okruhu psychotropních látek – do rejstříku zkušeností (http://erowid.org/experiences/exp_list.shtml), konkrétně na oddíly „combinations“, budete žasnout, co vše jsou někteří lidé svolni spořádat naráz.

15 Mezi nejčastější postupy patří kouření a polykání. Nicméně po chemických úpravách je možné většinu substancí aplikovat rovněž nitrožilně, nitrosvalově, rektálně, šnupáním, vtíráním do (ne)porušené pokožky... (Strassman 2010d, s. 308)

16 Detailněji na: http://erowid.org/library/books_online/pihkal/shulgin_rating_scale.shtml

typu Plus-4, může být pozvolné zdokonalování se v usměrňování stavu kontraproduktivní.¹⁷ Co se možných exitů spojených s psychedeliky týče, nedochází k tzv. „úmrťm z předávkování“ jako např. po heroinu, ale „úmrťm za přítomnosti drogy“ (podcenění situace). Někde na pomezí těchto kategorií stojí tropanové alkaloidy, které mohou být příčinou udušení.¹⁸

Osobnost (**set**) je vším, co definuje konkrétního jedince, chystajícího se na trip, tzn. jak *uvědomované* (světonázor, sebepojetí, síla vůle), tak *nevědomované* (vrozené dispozice, potlačené stránky osobnosti, upozaděné vzpomínky) složky. Jinými slovy: výsledná směska jeho „bio-psycho-socio-spirituálního“, jak je dnes v kurzu říkat, nastavení. Na rovině praxe Strassman (2010d) doporučuje rozfázovat si psychickou přípravu na *dlouhodobou* (měsíce až roky; meditace, introspekce, rozhovory s psychoterapeuty či duchovními), *přechodnou* (týdny; studium svatých knih či trip-reportů, úprava jídelníčku, zjišťování možných nežádoucích interakcí s užívanými léky) a *krátkodobou*¹⁹ (dny; aktuální nálada, starosti, fyzické pocity). Tyto tři segmenty protíná a modifikuje *záměr* – proč to vlastně děláme? Hodláme se konfrontovat s nevědomými obsahy své mysli, které negativně ovlivňují náš život (terapeutický cíl)? Hledáme způsob, jak utišit „duchovní hlad“ (spirituální cíl)? Nebo jen prostě chceme zažít „jaké to je“ (estetický cíl)? Stojí nám to za eventuální rizika (rozpad identity, prohloubení duchovní krize, problémy se zákonem)? Není naše „potřeba“ realizovatelná i bez chemických katalyzátorů? (s. 299 – 306)

Prostředí (**setting**) je tím, co se spolupodílí na vývoji tripu a nesouvisí s osobností (setem) uživatele. Seance se může odehrávat buď v uzavřeném (budova), nebo otevřeném prostoru (město, příroda). Výhody a nevýhody obojího jsou zřejmé: divoká příroda umožňuje autentičtější prožitek „návratu ke kořenům“, ale zároveň je poněkud nepředvídatelná (změny počasí, špína, hmyz, cizí lidé, zvěř); město zahrnuje podnětný „industriální faktor“, ovšem je daleko nevyzpytatelnější. Uzavřené, domácí prostory jsou zase vhodnější pro kontemplativní a „high dose“ tripy. Specifickou atmosféru pak nabízí nemocniční prostředí, které je typické

17 Postupné navýkání neobvyklé realitě je šamanský algoritmus. Mystik však nechce projít „do“ jiné reality ale „za“ ni – ke Zdroji. Více viz kapitoly *Mystický Perennialismus* a *(Neo)šamanismus*.

18 V psychedelických kruzích se mluví o tzv. „Ondině kletbě“ – vypnutí mechanismu mimovolního dýchání (tj. nedýcháte-li vědomě, dusíte se). Vysvětlení a velmi živý popis z první osoby nabízí uživatel QFox na Encyklopedii Psychotropních Rostlin (http://biotox.cz/enpsyro/index.php?L=0&P=0939&R=intox_1284888403).

19 „Rychlokvašní“ pokusníci svou přípravu zpravidla redukuje pouze na tuto složku. Ne že by to nebylo možné, exponenciálně s tím však roste nevyzpytatelnost celého zážitku. Když už se tedy z nějakých důvodů zanedbává příprava, nemělo by se alespoň užívat vysokých dávek.

pro oficiální (psychiatrické) studie.²⁰ Pakliže máme zvolené místo, je načase zvážít, zda se bude jednat o akci individuální nebo kolektivní. Půjdeme-li do toho sami, máme záložní plán, pokud něco nepoběží podle představ? Nebylo by jistější mít po ruce někoho střízlivého, případně jen pod mírným vlivem, kdo by nám dělal „průvodce“ (**sitting**²¹)? Pakliže jde o kolektivní sesi, jsou všichni „na stejné vlně“? Znají se? Proběhne zahajovací rituál? Bude nějaký tempo udávající „vůdce“ (např. hrou na hudební nástroj)? Jak a kým se budou řešit případné konflikty mezi účastníky? Co když se někoho zmocní nutkání se vzdálit? Bude-li potřeba zavolat záchranku, jak situaci vysvětlíme? Asi netřeba dodávat, že tyto věci bychom měli promyslet s *dostatečným předstihem*.

Na závěr nastiňme několik základních typů psychedelických zkušeností. Někteří uživatelé mluví o good-, bad-, heaven-, horror-, nebo heal- tripech. Jedná se ale spíše o finální dojem než exaktní kategorie. „Špatný“ trip se tak například postupem času může ukázat jako „léčivý“ a *vice versa*. Mimo to existují dva fenomény, které se mohou vyskytnout i několik měsíců od posledního užití konkrétní látky. Prvním je tzv. **flashback** neboli „záblesk minulosti“²². Jedná se o krátké, jednorázové epizody znovuprožití určitého (většinou traumatického) aspektu tripu. Spouštěčem může být např. písnička, kterou jste poslouchali pod vlivem a vytvořila se vám k ní určitá asociace. Horší, ale o to vzácnější, je **HPPD**²³ (Hallucinogen Persisting Perception Disorder). Jde o trvalou senzoričnou poruchu (např. částečné překrytí vizuálního pole geometrickými obrazci), která narušuje každodenní fungování postiženého.

20 Účastníci se zde sice cítí bezpečněji, neboť „kdyby něco, je tu doktor“, současně ale častěji propadají paranoie. Ironií je, že např. u Roubíčkových (1961) studií byli nejvíce podezřívavou skupinou testovaných právě psychiatři a psychologové. Ze strachu z nálepky „psychotik“ a následné hospitalizace se uzavírali do sebe, zpochybňovali validitu psychotestů, nebo odcházeli domů dříve než experiment skončil (s. 82 – 111).

21 Bývá zdůrazňována syntakticko-sémantická blízkost s babysittingem. *Sitter* opravdu musí být schopný – tak jako chůva v případě malého dítěte – svého svěřence *vést*, cítí-li se zmaten, *omezovat*, začne-li být agresivní, *konejšit*, je-li vystrašený; ale stejně tak byl měl umět rozeznat, kdy *nezasahovat*. Slovy Strassmana (2010d), být schopen „*kombinace bdělé pasivity a pasivní aktivity*“ (s. 312) Zkušený sitter je k nezaplacení, nezkušený může napáchat více škody než užitku. Neexistuje „ideální profil“, nicméně prověřená „znamení kvality“ bývají: vyrovnaná, otevřená a nesoudící povaha, osobní zkušenosti a nezištné úmysly. Podle Learyho (1997) by měl průvodce dosáhnout „*trpělivosti učitele na prvním stupni základní školy, pokory a moudrosti hinduistického guru, láskyplného odevzdání kněze, citlivosti básníka a představitosti autora science-fiction.*“ (s. 105)

22 „Záblesk minulosti“ může být trochu zavádějící. Sám jsem se do flashbacku *probudil* dvakrát s odstupem jedné noci (zprvu po příletu do Prahy, podruhé po přejezdu do Olomouce) pár dní po zážitku s houbičkami (viz trip-reporty). Nezanedbatelnou roli tedy zřejmě sehrála „rozhozenost“ z cestování a pravděpodobně také zvýšená tělesná teplota s níž jsem usínal. Vývoj byl prostý: z probíhajícího snu jsem se náhle „přepnul“ do podivně zhuštěné dimenze poskládané ze světelných kuželů. Trvalo asi půl minuty, než „vize“ zeslábla a mě došlo, že jsem ve svém pokoji. Zážitek připomínal více šalvějový než psilocybinový trip.

23 Menšinově uváděná pod zkratkou PHPD (Post Hallucinogen Perception Disorder). Více informací o tomto syndromu na: <http://erowid.org/psychoactives/health/hppd>

Kvarteto „versus“

„Velkolepý proces vložil do našich rukou klíč k tomuto přímému vizionářskému světu.

Je pro nás těžké přijmout, že klíčem může být organická molekula

a ne nějaký nový mýtus nebo nové slovo?“

Timothy Leary (1997): *Politika extáze* (s. 68)

CHEMICKÉ VS. MECHANICKÉ. Psychedelika nejsou jedinou cestou, jak lze pozměnit své vědomí. Není žádným tajemstvím, že „mechanicky“ můžeme podobných stavů dosáhnout pěstí, pobýtem ve tmě (či floating tanku), jednotvárností smyslových vjemů²⁴, sociální izolací, simulovaným přetížením 9G na centrifuze, meditací, nespavostí (ale i pouhou absencí snů), vyčerpáním, enormním stresem, hyperventilací či naopak dušením... Některé techniky tak narušují obvyklý stav vědomí tím, že mu něco „ubírají“ (nespavost), jiné „přidávají“ (hyperventilace). Účel je až na výjimky týž: šokovat organismus a tím jej donutit fungovat „jinak“. Huxley (2011) se domníval, že v mozku každého z nás existuje jakási „redukční záklopka“, jejíž funkcí je eliminovat z hlediska přežití neužitečné informace, valící se na nás z „Všemyslí“. Úkolem chemických i mechanických postupů je pak tuto záklopku obejít: „*i při vší různorodosti teologické víry a estetické konvence zůstává konstantou psychochemicko-fyziologický záměr.*“ (s. 120) Touto optikou se nechemické metody jeví víceméně jako přežitek. To je ovšem jen jedna z možných pozic. Páté pravidlo buddhismu – „zdržet se zneužívání omamných prostředků“²⁵ – nabádá ke zjevně opačnému konání. Některé indiánské kmeny kombinují obojí. Furst (1996) popisuje drsný rituál přechodu, při němž se má z chlapce stát muž tím, že je mu vymazána celá dosavadní (dětská) identita, včetně mateřštiny a vzpomínek na rodiče. Adept zprvu stráví nějaký čas sám v lesní chatrči, kde se zároveň postí, načež je mu šamanem opakovaně podáván odvar z durmanového kořene, jímž je po dvacet dní (!) nepřetržitě udržován ve stavu „prudké intoxikace“ (což ne každý přežije). (s. 172 – 173) Nechemické techniky typu hyperventilace, lze rovněž využít k usměrnění chemických badtripů (Strassman 2010d, s. 327).

Pravděpodobně největší rozdíl mezi těmito metodami spočívá ve vnitřní připravenosti. Je sice možné, že nás 250 gama LSD přenesne instantně tam, kam bychom se meditací dostávali roky, ale jako všechny zkratky i tato má svá negativa. Mnich, který dosáhne osvícení, má oproti

24 Ve formě „aktivní“ (rytmické bubnování, opakování manter, křik), nebo „pasivní“ (pochod pouští či ledovou planinou, pozorování nehybného moře).

25 Záležitost interpretace: jeden praktikující mi sdělil, že nejde o to, že by užívání „omamných látek“ jako takových bylo „karmicky negativním činem“, ale že může bránit dosažení *nirvány* tím, že nás poutá k *sansáře*, resp. k její „jemnohmotné úrovni“. Záleží prý tedy, s jakým záměrem psychedelika bereme.

běžnému uživateli psychedelik nesrovnatelně lepší set k jeho pochopení a integraci. Otázka ryze chemické duchovní stezky je tedy značně sporná.

PŘÍRODNÍ VS. SYNTETICKÉ. Chemici a lékaři – např. Miovský (2003, s. 169) – mnohdy rozlišují podle „původu“ mezi *rostlinnými* (houbičky), *živočišnými* (ropuší jed), *polosyntetickými* (LSD) a *syntetickými* (2C-B) psychedeliky. Někteří, „méně kvalifikovaní“ sympatizanté dekriminalizace je pak berou za slovo a na jejich taxonomiích budují své prapodivné „argumenty“. Není proto vzácné setkat se s názorem, že pokud něco volně roste v přírodě, je to zde za nějakým účelem a je tudíž v pořádku to používat, zatímco je-li něco vyrobeno laboratorně, jde o „umělou chemikálii“. Podle této logiky jsou lysohlávky dobré, LSD špatné. S nadsázkou lze říci, že tuto pozici obvykle zastávají ti, kteří nemají problém do sebe od rána do večera cpát všelijaké bylinné směsi, ale raději by zemřeli, než aby si vzali paralen. Když navíc pomíneme, že takto přírodní je i rtuť nebo japonská ryba fugu, po jejíž konzumaci bez předchozí úpravy vám ochrne svalstvo, zůstává největší absurditou tohoto způsobu uvažování představa, že syntetika se vyrábějí „z ničeho“, tj. nemají *přírodní základ*. Jenže i to polosyntetické LSD se vyrábí z *kyseliny lysergové*, která je obsažená v námelu, což je *houba*, cizopasíci nejčastěji na žitu a pšenici; syntetické DMT²⁶ se zase dá extrahovat z *chrastice*, těl savců... a tak dále.

Jiná věc je ovšem třeba takové *šlechtění konopí*. Dlouhou dobu bylo orientováno na zvýšení obsahu THC, nicméně nikoho příliš netrápilo, že zároveň dochází ke snížení CBD. Podle studií z posledních let se však zdá, že je to právě CBD, co brzdí propsychotické účinky THC. Někteří šlechtitelé to již vzali na vědomí a navracejí se k méně silným ale vyváženějším modelům, byť obecný trend to zatím zdaleka není.²⁷ V tomto případě je tedy namístě říct, že původní, „přirozenější“ rostlina měla „moudřejší“ chemické složení. Pokud bychom opustili oblast psychedelik, našli bychom samozřejmě i daleko očividnější případy pochybných modifikací. Například mezi žvýkáním *koky* – která je plná vitamínů a minerálů, a indiáni v Andách ji žvýkají prakticky nonstop, aniž by pocítili jakékoli negativní účinky – a kouřením *cracku* – který z vás udělá paranoidní, vyzáblou trosku –, je tak obrovská propast, že je

26 N,N-dimethyltryptamin, asi nejsilnější známé psychedelikum, které se přirozeně vyskytuje v našich tělech, nevzniká na něj tolerance a zdá se, že je pro mozek stejně klíčové jako třeba glukóza. Vědci dokonce již izolovali gen, syntetizující enzymy zodpovědné za produkci DMT v lidském těle, který následně vložili do viru, jímž infikovali buňky savců, které poté ve zkumavce produkovaly DMT. (Strassman 2010b, s. 51 – 53)

27 Podrobnější informace v interview s Tomášem Páleníčkem pro *Magazín Legalizace* na:

<http://magazin-legalizace.cz/cs/articles/detail/834-tomas-palenicek-nejasna-zprava-o-ceskem-konopi>

v podstatě zavádějící házet je do jednoho pytle, třebaže se crack z listů koky vyrábí (Pendell 2005, s. 200).

AUTENTICKÉ VS. IMITATIVNÍ. Otázka „původnosti“ úzce souvisí se dvěma fenomény: *etnocentrismem*, povyšováním hodnot vlastní skupiny do pozice standardu pro jiné, a *kognicentrismem*, „analogií etnocentrismu v oblasti vědomí“ (Harner 2010, s. 16), který někteří antropologové nazývají „*domestikací transu*“ (Lewis-Williams 2007, s. 155). Pointa je vždy stejná: každá pospolitost si určuje normy, které považuje za nezbytné pro své přežití, a má zpravidla problém chápat komunity, které to vidí jinak. Hrubě lze říct, že jde o jakýsi *kolektivní set*. Pokud je *záměr* definován výkonností, pravděpodobně budou v kurzu stimulanty (cukr, kafe, pervitin), zvyšující rychlost, pohotovost a výdrž. „Nepřirozený“ výkon pak vyžaduje „nepřirozenou“ brzdu, což do hry přivádí ultumovače (alkohol, marihuanu, hypnotika). Pakliže „kmen“ nepotřebuje nebo nechce běžet „na stodeset procent“, může ušetřený čas věnovat introspekci (psychedelika). Je jasné, že takové vysvětlení postihuje jen jednu ze série možných příčin. Dovoluje však alespoň povšechně porozumět tomu, proč je v naší kultuře užívání psychedelik pro jiné než rekreační účely statistickou raritou. A také proč indiáni, které dosud nepohltila globalizační vlna, vyhledá-li je soudobý západan, dychtí se od nich přiučit jejich metodám, příliš nevěří v jeho možný úspěch, jak dokládá např. Harner (2010, s. 32). Do *jaké míry* a *jak* můžeme navázat přerušené pouto s vlastní tradicí změněných stavů, je otázkou. Např. my coby Češi, resp. Slované – měli bychom usilovat spíše o obnovu pohanské stezky „lesního mudrce“ (druida), nebo křesťanské cesty „klášterního kontemlativce“ (mnicha)? Dává to vůbec za současného stavu stále více se vzájemně prostupujících kultur nějaký smysl? Není to v rámci industrializované, informační společnosti zbytečný krok zpět? Jinou eventualitou by bylo navázat na starověké Řecko, které nás – tentokrát jakožto Evropany – taktéž významně formovalo. Svého času populární *Eleusinská mystéria*, která byla velikány typu Sofokla, Platóna nebo Cicera považována za jednu z nejdůležitějších událostí v jejich životech, fungovala téměř po 2000 let a podle některých hypotéz stála na rituálu s psychoaktivním nápojem *kykeon*, jehož základ podle Wassona et. al (1977) nejspíše tvořil *ergin*²⁸ získaný z obilného námelu (s. 10).

²⁸ Ergin neboli LSA (amid kyseliny lysergové) je sedativnější příbuzný LSD.

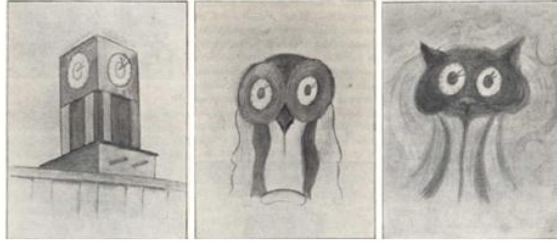
Kdysi jsem na sobě zkusil výluh z 10g nadrcených semen *Povijnice nachové*, které LSA obsahují. Přes odpornou chuť jsem se pozvracel asi až hodinu od vypití nápoje. Ihned poté na mě padla neskutečná únava – dvě hodiny jsem ležel „přibitý“ k posteli jako bych měl chřipku a několik dní nespal. Když narkotické účinky odezněly, nastoupil jakýsi bdělý „snový stav“, vyznačující se bezemočností, hodnotovou apatií a naprostou uvolněností. Zajímavé, ale každopádně nic, co bych měl chuť opakovat, nebo to považoval za přelomové pro svůj další život.

Jiným problémem autenticity je forma vyjádření. Byť se nám jako nejrelevantnější poznání může jevit to, které je verbalizované, při psychedelické zkušenosti je výlučné lpění na této preferenci ku škodě. Pro zachycování vizí se daleko efektivnější jeví malba (ačkoli ideální samozřejmě je, pokud se vícero forem vzájemně doplňuje). Výsledné dílo pak může fungovat jako jakýsi cestopis pro připomenutí jednotlivých sekvencí tripu. Grof (2011), který pracuje hlavně s *mandalami*, u svých klientů vyzoroval, že obrazy spousty z nich obsahovaly jak *retrospektivní*, tak *prospektivní* prvky, tzn. neshrnovaly pouze právě zakončené sezení, ale předvíдалy i průběh příštích (s. 99). Vznikl také zvláštní umělecký směr – *PsyArt*. Upřednostňování výtvarného vyjádření před slovním je nasnadě i z dalších důvodů: nejen že se tak předává „úplnější informace“ a zážitek se lépe integruje, ale samotná pozice umění v naší společnosti dovoluje „patologické“ zarámovat jako „svébytné“ (jakmile se něco stane „stylem“, získává to buď punc „normálnosti“, nebo alespoň „neurčitosti“, čehosi „na hraně“). Abychom nezůstali jen u slov, nabídněme několik ukázek:

obličej ze „silokřivek“ (s. 68) --^

Roubíček: *Experimentální psychózy* (1961)

budova --^ mění se v sovu --^ a poté v kočku --^
(s. 207 - 209) 100 gama LSD

pianista (s. 233) -->
70 gama LSD

Pablo Amaringo --^
ayahuasca-info.com/data/images/pablo1.jpg

Alex Gray: CoSMic Christ --^
alexgrey.com/media/writing/art-psalms/cosmic-christ

SYNTAKTICKÉ VS. SÉMANTICKÉ. V úseku pojednávajícím o autenticitě jsme se dotkli zapeklivosti řečového uchopování změněných stavů. To ovšem neznamená, že nezbývá než mlčet – byť i to je možnost –, jen bychom slabiny této formy projevu měli mít neustále na paměti. Obecně platí, že *nízké dávky* zpravidla ještě nějaké ty krkolonné jinotaje snesou, jelikož uživatele plně „nekatapultují“ mimo konsensuální realitu, u *vysokých dávek* však již obvykle k „deskriptivní impotenci“ dochází, i když je nezřídka obratně maskována snůškou superlativů... Mnoho psychonautů proto zdůrazňuje bazální *nepopsatelnost* tripu. Vezmeme-li v potaz, že jediné, co mají, je slovník, jehož prvky své významy odvozují z kontextu každodennosti, není nikterak překvapivé, že při popisu zkušeností, které s těmito poměry sdílí jen pramálo, selhávají...

Jiná potíž souvisí s limity jazyka jako takového. Jak vystihl již Nietzsche (2007): „*každý pojem vzniká tím, že bereme ne-stejně za stejné.*“ (s. 13) Dovedeno do krajnosti: popis nikdy neodpovídá popisovanému. Interpretováno mírněji: fakt, že nazveme určitý soubor látek „psychedeliky“, sám o sobě ještě nic nezaručuje. Můžeme se však alespoň dohadovat, zda se pojem pro jednotlivé substance „spíše hodí“, či „spíše nehodí“. Daleko více bezbřehé pak, jak známo, bývají spory o obecniny typu „pravda“, „láska“ nebo „spravedlnost“. Nicméně i navzdory tomu, že se jedná o tak abstraktní ideje, že o jejich významu nepanuje shoda ani po 2000 letech, zachovávají si tyto pře *subjekt-objektovou strukturu*. Zdá se však, že existují také okamžiky, kdy sama struktura jazyka kolabuje, jako např. v „mystickém sjednocení“, při němž se „poznávající subjekt“ a „poznávaný objekt“ stávají Jedním. Jak se vyjadřovat o takových případech? Zbývá než přitakat taoistickému: „*kdo ví, nemluví, kdo mluví, neví*“ (Lao-c’ 2008, s. 68)? A jak budeme oponovat teologům, budou-li tvrdit, že „psychedelická mystika“ není „pravá“ (tj. že jde o falešný pocit)?²⁹ Na druhou stranu, proč by někdo, pro něhož symboly *Boha, nebe* či *pekla* zůstávají jen prázdnými skořápkami, nemohl využít svého intuitivního předporozumění³⁰ těmto pojům k popisu psychedelické zkušenosti?

29 To neznamená, že by žádní teologové religiózní potenciál psychedelik neuznali. Můžeme se proto tázat i obráceně: jak budou *teologové* oponovat *teologům*? Proslulý je např. Pahnkeho (1966) „Good Friday Experiment“ (podle *data* konání, tj. v pátek před Velikonocemi), známý též jako „March Chapel Experiment“ (podle *místa* konání, tj. v kapli Bostonské Univerzity). Šlo o double-blind studii, při které bylo 20 studentů křesťanské teologie rozděleno na dvě skupiny. Cílová skupina dostala psilocybin, kontrolní niacin (kyselina nikotinová – „vitamin B3“). Všichni měli podobný set a prošli stejným settingem (zpěvy, modlitby, hra na varhany). Z vitamínové skupiny dosáhl mystické zkušenosti jediný participant, kdežto z psilocybinové ji pouze jediný nedosáhl.

30 V IT žargonu se tak děje již dlouho. Viz pojmy *ikona* (v náboženství vyobrazení Krista; v operačním systému grafický symbol), *avatár* (v náboženství pozemské vtělení duchovní bytosti; na internetu obrázek uživatele, jímž

EPISTEMOLOGIE

Mystický Perennialismus (MyPe)

„Nespočet lidí touží po vlastní transcendenci a rádi by ji hledali v církvi. Avšak běda, hladové ovečky vzhůru hledí a nejsou nasyceny“. Účastní se bohoslužeb, poslouchají kázání, opakují modlitby – avšak jejich žízeň zůstává neuhašena. Zklamáni se obracejí k láhvi.“

Aldous Huxley (2011): *Brány vnímání* (s. 61)

Slyšíme-li slovo *mystika*, první asociace, která nám patrně – společně s pocity úcty nebo pohrdání – vytane na mysli, je „cosi tajemného“, což v hrubých rysech odpovídá etymologii řeckého *mystikos*. Někdo je tedy přesvědčen, že nedohlédne na dno, protože vody mystiky jsou příliš hluboké, zatímco jinému se zdá, že je to pouze kal, co způsobuje zdání hloubky. Existuje nespočetně „odrůd“ mystiky a ne každá usiluje o nadčasovou neboli *perennialistickou* platnost svých vhlédů. Co se tím míní? Že pokud vedle sebe postavíte křesťanovu vizi archanděla Gabriela, hinduistovo setkání s bohem Šivou a šamanovu proměnu v jelena, jako perennialistu vás bude zajímat, co mají společného. Jinak řečeno: (a) co těmto „geo-kulturně“ podmíněným formám předcházelo, (b) jaký je jejich nad-individuální (kognitivně psychologický) význam, a hlavně (c) *zda* a *jak* se lze dostat za vlastní podmíněnou složku k něčemu nepodmíněnému. Postoj není vzdálený religionistice a je blízký teologii – přesto není ani tím, ani oním. Nebo lze možná říci, že je obojím zároveň. Perennialistický mystik po vzoru religionisty analyzuje a porovnává dílčí náboženské tradice, což teolog většinou nedělá, aby z toho, co odhalí jako univerzální, vystavěl jakýsi „nezávislý systém“ technik a záchytných idejí, který sám následně praktikuje, což většinou zase nedělá religionista. Přístup je to tedy velmi osobní, což jej právě činí vhodným pro výklad psychedelické zkušenosti. K popisu vztahů budeme používat, i přes určité riziko etnocentrismu, primárně křesťanskou terminologii, neboť pojmy z jiné kultury bychom beztak nejprve museli přetlumočit do nám kulturně blízkého kontextu. Koneckonců, smyslem perennialismu není opustit vlastní jazykové prostředí, ale najít jeho nové konceptuální možnosti.

Předtím než si blíže vysvětlíme, co je smyslem tohoto „typu“ mystiky, bude jistě vhodné alespoň zběžně ukázat, že spojitost mezi psychotropními látkami a zjeveními proroků velkých světových náboženství není jen prázdnou spekulací, ale naopak již poměrně silnou hypotézou podpořenou mnoha mezioborovými studiemi. Asi první, kdo ve 20. století způsobil

se prezentuje ve virtuální realitě), atp. Dokonce samotné slovo *text*, pocházející z lat. *textus* – „tkanina“, k flexibilitě při „provazování“ fenoménů vybízí.

mohutnější akademický rozruch ohledně otázky, „zda náboženství nevznikají na tripu“, byl etnomykolog R. Gordon Wasson. Ve své studii *Soma: Divine Mushroom of Immortality* z roku 1968 přišel s hypotézou, že *Sóma*, jedno z hlavních božstev védské mytologie, byla *Amanita muscaria* neboli v podnebí našich lesů běžně se vyskytující *Muchomůrka červená*. *Sóma* sice byla védskými učenici již před touto studií ztotožňována s celou škálou substancí (konopí a alkohol nevyjímaje), až do příchodu této teorie však podle odborníků žádná jiná „nepůsobila přesvědčivě, žádná nebyla uspokojivá názvoslovně, botanicky, ani farmakodynamicky“ (La Barre, cit. Furst 1996, s. 119), neboť až Wasson dokázal najít průsečík mezi líčením příprav a účinků v *Rgvédách*, a geografickým vysvětlením na první pohled absurdního rozhodnutí kněžích vzdát se posvátné *Sómy* ve prospěch laciných náhražek, a navrch to celé podepřít paralelou užívání amanity v sibiřském šamanismu. Tato studie téměř jakoby odstartovala trend v hledání „psychedelických kořenů“ veškeré religiozity. Zmíňme pro představu alespoň ještě jednu, relativně nedávnou studii izraelského psychologa Benny Shanona, která pro změnu zkoumá spojitost *Bible* a dvou rostlin, *harmaly* a *akácie*, jejichž kombinací a správnou přípravou vzniká jedno z nejsilnějších psychedelik vůbec – *Ayahuasca*, mající dodnes nezastupitelnou úlohu např. při obřadech brazilského synkretického náboženství *Santo Daime*³¹. Shanon (2008) analyzuje vybrané Mojžíšovy vize ze Starého zákona a hledá podobnosti s vlastními ayahuascovými trip-reporty, jejichž počet odhaduje na úctyhodných 160. Samotnou možnost, že Mojžíšovy vhledy byly zapříčiněné odvarem z výše zmíněných rostlin, podporuje studiemi z etnobotaniky, antropologie a kabaly (s. 55 – 56). Své výsledky nakonec, navzdory jejich značné přesvědčivosti ve všech zahrnutých oblastech, obezřetně shrnuje jakožto pokus poskládat z rozličných stop co nejkoherentněji vypadající obraz, „o kterém at' už si každý učiní svůj vlastní úsudek“ (s. 70). Nuže, nyní je zase na nás, abychom se pokusili poslepuvat pro obrazy tohoto typu „co nejkoherentnější“ rám.

Jak bylo naznačeno výše, mystika je neodmyslitelně spjata s *náboženstvím*. Anglický termín pro náboženství, „religion“ má původ v latinském *religare* – svázat (Smoley 2009, s. 12). Tato vazba má dvojí podobu – vertikální a horizontální. Posledním cílem první je *bezprostřední spojení s Prapodstatou* (mystické sjednocení). Funkcí druhé pak poskytovat jakési „teologické potrubí“, skrze které by mohly mystické vhledy proudit k těm, kteří sami přístup ke „zřídlu“ nemají. Jakmile se jedna z vazeb přeruší – případně od počátku chybí –,

31 Více o SD na: <http://santodaime.com/en/asks>

znamená to pro dané náboženství počátek konce (buď se vyprázdní, nebo nepřežije své zakladatele).

Abychom pochopili, co znamená ono finální „sjednocení s *Prapodstatou*“ (v jiných tradicích označované coby Bůh, Pravda, Kosmické Vědomí, Dobro, Tao, Alláh, Prapočátek, JHVH, Absolutno, Brahman, případně ještě jinak), musíme zprvu porozumět vztahu, který tomuto sjednocení předchází. Underhill (2008) mluví o „dvojím pohybu“: „*sebe-dávání z Boží strany, které odpovídá na sebe-dávání ze strany člověka*“ (s. 10). Ač takový popis zní vesměs banálně, vychází z vícera nevyčtených předpokladů, které vyhraňují mystikovo pojetí reality:

[p1] S Prapodstatou lze komunikovat (tj. není pouze „izolovanou“ První Příčinou).

[p2] „První krok“ musí udělat člověk.

[p3] Člověk se svobodně rozhoduje, zda o kontakt bude usilovat (tj. přiživovat ho).

[p4] Míra sebe-dávání člověka Bohu je přímo úměrná sebe-dávání Boha člověku.

[p5] Co tento vztah podporuje, to je „dobré“, co mu brání, to je „špatné“.

Abychom premisy pochopili v kontextu životní praxe, manifestujme si je na citátu z Bible. V prvním listě Korintským Sv. Pavel z Tarsu píše: „*Ted' totiž vidíme jako v zrcadle, nejasně, ale potom tváří v tvář. Ted' poznávám částečně, ale potom poznám plně, tak jako Bůh zná mě. Do té doby nám zůstává víra, naděje a láska, tato trojice; ale největší z nich je láska.*“ (1K 13, 12 – 13) Nemáme-li víru, zaniká p1 a s ní se hroučí všechny premisy odvozené. Nemáme-li naději, ačkoli máme víru, ztrácíme motivaci pro naplnění p2. Nemáme-li lásku, naše víra se fakticky zakládá na strachu, což znemožňuje plné sebe-odevzdání a pokřivuje charakter naší naděje, neboť je propastný rozdíl mezi „být milován“ a „být ušetřen“. Naopak, čím více v sobě máme lásky k Bohu, tím silnější je naše víra v něj a naše naděje na dosažení sjednocení s ním. V této souvislosti se hodí zmínit, jak MyPe rozumí filozofii. Autor předmluvy *Věčné filozofie*, Rudolf Skarnitzl, vysvětluje, že je možné zažítý výklad – který je upřednostňován kupříkladu v rámci psychiatrického fyzikalismu (viz dále) – složeniny (philos + sophia) „převrátit“, čímž se z tradiční „lásky k moudrosti“ stane „moudrost [z] lásky“, případně „milující moudrost“ (Huxley 2002, s. 6), což mnohem více koresponduje s kosmo-gonickými a -logickými představami mystiků o povaze reality. Může se stát – a zpočátku je to prakticky jisté – že mystik bude mít více víry a naděje než lásky. Jeho „duše“ bude trhána ve dví mezi sebe-lásku (k egu a tělesným slastem) a lásku k Bohu. Zde musí zasáhnout *rozum*, který *silou vůle* přiměje mystika usměrnit okolní podmínky tak, aby zmírnil jejich vliv. To je, jak

připomíná Underhill (2008) smyslem přijetí mnišských zásad „*chudoby, čistoty a poslušnosti*“ (s. 20). Do jaké míry je nám zdrženlivost prospěšná, musíme ale posoudit sami. Někomu hladovka hlavu vyčistí, jiného spoutá myšlenkami na jídlo. Nesmíme zapomínat, že „*pravá askeze není cvičení těla, ale mysli.*“³² *Zahrnuje trénink v umění usebrání; soustředění myšlenek, vůle a lásky na věčné skutečnosti, které obvykle ignorujeme.*“ (s. 22) Nejde o to být k sobě tvrdší proto, abychom předčili ostatní – takováto egocentrická motivace nám naopak v nepodmiňované „lásce k bližním“ brání. Přesto bychom tento aspekt spirituality neměli opomíjet, zvláště jsme-li takzvanými „*těžkými hráči*“, jak označují Leary et al. (2000) do „*lidských her*“ důkladně zapletené jedince, neboť platí: čím horší karma (stav hříšnosti), tím nižší šance rozpoznat vysvobození (s. 28). Je-li postaráno o „vnější“, lze přejít k „vnitřnímu“ – modlitbě. Mluvíme-li o *modlitbě*, míníme tím podle Huxleyho (2002) minimálně jednu ze čtyř činností, a to buď *prosbu*, která je žádostí kvůli sobě (tzn. projev sebelásky), *přímluvu*, která žádostí kvůli druhým (tzn. projev lásky k bližním), *uctívání* (tzn. projev lásky k Bohu; viz dále fáze očišťování), nebo *kontemplaci*, která je vyvrcholením „uctívající lásky“ (viz dále fáze osvícení) (s. 192 – 194). Tato přímá úměra mezi *přibližováním se Bohu a preferovanou modlitbou* může posloužit jako kritérium pro odlišení „*prospěcháří*“ (prosba) od „*bohomilců*“ (kontempace). „*A tak tedy: poznáte je po jejich ovoci.*“ (Mt: 7, 20)

Než se z novice stane mystik, musí ujít dlouhou cestu. Abychom lépe pronikli do podstaty tohoto „vývoje duchovního vědomí“, můžeme si jej rozdělit do pěti fází:

[1] Počátek duchovní poutě se obvykle označuje, je-li pozvolný, jako **probouzení**, je-li náhlý, jako **obrácení** (Underhill 2008, s. 18). Podle Bhagavadgíty může být motivací, kromě samotné touhy po *sjednocení*, touha po *blaženosti* či *poznání*, nebo jen prostá *znavenost* světem (Huxley 2002, s. 230). Heidegger (1993) by možná řekl, že je to *úzkost*, případně *hluboká nuda*, která naruší běh událostí, v nichž se jinak „*plně vydáváme jsoucnu*“ (s. 57).

32 Realita je pochopitelně složitější. Pokud zcela ponecháme „tělo tělem“, začneme slábnout i na duchu. Taktéž není askeze jako askeze. Mírnější komplikace obnáší např. konzumace těžších jídel navozujících mentální otupělost, případně ochablé svaly bránící udržování meditačních pozic. Jsou však předpisy, jejichž nedodržení může být vyloženě životu nebezpečné. DeKorne (1997) varuje, že lehkomyšlné užívání psychedelik, které zahrnují inhibitory monoaminoxidázy (MAOI), tzn. typicky třeba ayahuasca, vás může snadno i zabít – a rozhodně to nebude rychlé a bezbolestné (krvácení do mozku, plicní edém) (s. 152 – 155). Zkušenosti *ayahuasqueros* se např. stravují pouze banány, maniokem, rýží a malými netučnými rybami (Luna 2010b, s. 137).

[2] Obrácení je následováno obdobím **očišťování**: od hříchů, předsudků, lhaní, lenosti, roztěkanosti, nevědomosti a dalších duchovních bariér, které má na svědomí lpění na egu a tělesnosti. (Underhill 2008, s. 19) Stručně: nahrazujeme návyky, které nám brání v usebranosti.

[3] Očištěný jedinec přechází do stavu **osvícení**, kde je mu umožněn „dotek věčnosti“. Jedná se o jakési „*střední nebe*“, které je „*sférou božského Logu-Krista, pramene stvoření a zdroje vši krásy, skrytého kormidelníka, který řídí a udržuje svět jevů*“, a opakovaně je osvícenými mylně pokládáno za Absolutno. (s. 24 – 25) Neboli nejedná se prozatím o prožitek „*egem nezatižené jednoty*“, ale o stav „*her zbaveného já*“, což umožňuje „*mystický prožít oba stavy, stav ne-já i stav já*“. (Leary et al. 2000, s. 28)

[4] Vytouženému sjednocení předchází poslední a nejtvrďší zkouška – **temná noc duše**, která je „*obdobím holé prázdnoty a ustrnutí*“. Transcendence je pod náparem „vědomí temnoty“ utlumena, mysl prostoupena negací, tělo ovládnuto malátností. Jde o stadium příprav na deizaci – „*přeměnu v Boha*“. (Underhill 2004, s. 422 – 424) Současně ale také o etapu, která může stejně snadno vyústit do sebevraždy.

[5] Na závěr následuje již samotná „duchovní svatba“, **sjednocení** s Bohem v Bohu. Kvůli odlišení třetí (osvícení) a páté (sjednocení) fáze, kreslili mnozí mystici dělicí čáru mezi Bohem, tj. někým, ke komu se můžeme vztahovat, radovat se z něj, nahlédnout do jeho „tvůrčího logu“, a Jedním, tj. „něčím“, co stojí mimo možnost interakce z pozice jáství. *Jedna* dosahují pouze ti, kdo dokázali „*sami sobě zemřít*“ (Huxley 2002, s. 29). Nemálo zmatku způsobuje terminologická diverzita následovníků téže tradice (a také skutečnost, že ne všichni, kdo o mystice psali, došli až do této fáze), proto například křesťanští gnostici nazývali Jedno Bohem, zatímco o „podřadnějším“ božstvu mluvili jako o *demiurgovi* (Smoley 2009, s. 28). Tak či onak, v poslední fázi se jako o zeď rozbíjejí všechny „perspektivistické“ *pozitivní* výpovědi a ke slovu přichází „*bezperspektivní negativní teologie*“. Sv. Dionysios Areopagita (2004) se zmiňuje o mlčení, kterému se oddávají ti, kdo dosáhli jednoty s tím, „*jenž je mimo vše*“. „*[Transcendentní příčina všeho] zdaleka předchází každou privaci a převyšuje každé [popírající] odnímání a [kladné] tvrzení.*“ (s. 2) Podstata negativní kontemplace, zosobněná v sebepopírající pozitivní modlitbě, připomínající zenový kóan, pak zní následovně: „*Modlíme se, abychom dosáhli této temnoty převyšující světlo a toho, který je nad viděním i poznáním, viděli a poznávali skrze nevidění a nevědění právě tím, že nebudeme vidět, ani poznávat – neboť to je skutečné vidění a poznání – a abychom*

mohli velebit toho, který je nad bytím, způsobem, který přesahuje bytí tím, že [popřením] odejmeme vše jsoucí.“ (s. 4) Řečeno s Eckhartem: je-li naše bytí od Boha, který je nebytím, pak setkat se s Bohem můžeme jedině tehdy, překročíme-li bytí tím, že jej niterně popřeme (Vergely 2008, s. 43). Aby nedošlo k identifikaci mystického *nebytí* s prostým *nedostatkem*, definuje Huxley (2002) tento okamžik jako „*všeobsahující jednobodovost*“, které předcházela „*vylučující jednobodovost*“ (s. 260) V tibetském buddhismu je tato fáze popisována jako stav Vysvobození, charakterizovaný coby „*realizace Prázdnoty, Nevznikajícího, Nezrozeného, Nestvořeného, Nezformovaného*“ (Leary et al. 2000, s. 23) Nic z řečeného ale zřejmě ani zdaleka nepopisuje skutečné vnímání Sjednoceného³³, který již neprožívá dualistický rozdíl mezi „věčným“ a „časným“, „dobrým“ a „zlým“, „popisujícím“ a „popisovaným“, „věcí o sobě“ a „věcí, jak se jeví“. Přesto si alespoň nelze nevsimnout, jak jsou zmíněné citáty vzdálené jinak obvyklým *antropomorfizacím* Boha.

Aplikované na triádu tělo, duše (mysl), Duch: trénujeme *časné* tělo, abychom očistili duši – která funguje jako jakýsi most, na němž se vůle rozhoduje a vytváří zdůvodnění, zda se přikloní na stranu těla nebo Ducha – a umožnili projev *věčnému* Duchu, který poté „zpětným pohybem“ proměňuje duši, která získává plnější nadvládu nad tělem. Čím jsme dále, tím je celý proces z hlediska vůle a citu – pomíneme-li hrozby temné noci duše – snazší, neboť v duši akt „analytického rozumu“ nahrazuje akt „integrální intuice“. Z rozvrstvení taktéž plyne, že mystická cesta jako celek není čistě ani pasivní, ani aktivní. Musíme rozeznat příhodný okamžik, kdy se událostem trpně odevzdat (obrácení, osvícení, sjednocení) a kdy naopak bojovat, jak nejlépe umíme (očišťování, temná noc duše). Indikátorem konkrétní fáze může být naše emoční naladění: aktivní fáze jsou spíše trýznivé, zatímco pasivní blažené (byť obrácení/probouzení může být doprovázeno střídavě oběma pocity a na sjednocení jsou tyto kategorie z principu neuplatnitelné).

Nyní, když v hrubých rysech víme, co je obsahem *vertikální* religiozity, věnujme trochu prostoru rovině *horizontální*. Z p5 vyplývá jakési „duchovní právo“ odvrhnout cokoli, co stojí mezi jedincem a Bohem. Než mystik dosáhne přinejmenším fáze osvícení, je povětšinou členem nějaké náboženské instituce. Vzniká tak jisté napětí v oblasti „loajality“, protože „*nikdo nemůže sloužit dvěma pánům*“ (Mt: 6, 24). Sdílený kult je „*výrazem vědomí davu a vyjevuje jeho duchovní hrubost, jeho vrozený konzervatismus, jeho primitivní požadavky*

33 Možná proto *kartuziáni*, jeden z nejtvrďších řádů vůbec, jehož členové mystice obětují celý život, spalují veškeré zápisky, které zůstanou po zesnulých mniších.

bezpečí a osobních odměn. Nepřiměřenost nebo prázdnota forem, nízká úroveň klanění, kterou vyvolávají, mohou mystiky obtěžovat nebo i znechucovat.“ (Underhill 2008, s. 35) Na druhou stranu: čím více času učeň s mystickými sklony tráví mezi „ontologickými souvěrci“, tím je vlivem skupinového efektu pevnější ve svém odhodlání. Pluralita názorů je skvělá, chceme-li si od vlastního světonázoru zbudovat akademický odstup. Riskujeme však, že odstartujeme jakýsi „butterfly effect“ – *krizi víry*, ze které se již nikdy nedobereme žádné kosmologie podporující transcendenci (tj. uvízneme ve skepsi). A to si mystik, alespoň na počátku svého úsilí, nemůže dovolit. Navíc je zde minimálně ještě jeden důvod, proč zatnout zuby a podřídít se, a tím je *uměňování ega* (vzpomeňme na výše zmiňované druhy modlitby). Underhill přikládá výpis v širokém povědomí zapomenutých herezí (s. 37 – 38). Individualisté jakoby postrádali cit pro *fungování stáda* a nebyli schopni se dovtípit, že „*se musí pohybovat společně, poháněno zevnitř svými živějšími duchy, ne popichováno zvenčí jako nějakým nadšeným duchovním moskytem.*“ (s. 39) Historicky klíčovější roli proto prakticky pokaždé sehráli mystici, kteří se namísto *revoluce* vydali cestou *reformace*. Přesto je nezbytné setrvat ve střehu, abychom „intencionální vakuum“, které bude v naší mysli vznikat pozvolným vytěsňováním *egocentrismu* (snahou být tu pro druhé), stejně pozvolně nezaplňovali *alter-egocentrismem* neboli modlářstvím (ať ve formě uctívání živých duchovních, mrtvých ikon, nebo „ne-živých“ dogmat) (Huxley 2002, s. 245). Nesmíme totiž zapomínat, že „náboženský systém“ rozvíjejí málokdy ti, kdo dosáhli osvícení, a prakticky nikdy ti, kdo dosáhli sjednocení (ti zpravidla pouze „jdou a kážou“) (s. 224).

Z výše popsaného by mělo být jasné, co je nevyhnutné učinit, abychom dosáhli *spásy* neboli stavu *svatosti*. A zde nastává problém – život je krátký, člověk hříšný, duchovní cesta náročná. Nemálo křesťanů je proto přesvědčených, že stačí „uvěřit v Krista“³⁴, kát se, dodržovat přikázání a čekat na smrt... Jenže svědectví svatých naznačuje, že *spásy* je nutné dojít již v rámci této existence, tzn. religiózně řečeno: vstoupit do „království nebeského“ během pobytu v „království pozemském“. Nahlédneme-li například do Matoušova evangelia, zjistíme, že Ježíš sám zástupnosti *spásy* příliš nefandil: „*Ne každý, kdo mi říká ‚Pane, Pane‘, vejde do království nebeského; ale ten, kdo činí vůli mého Otce v nebesích. Mnozí mi řeknou v onen den: ‚Pane, Pane‘, což jsme ve tvém jménu neprorokovali a ve tvém jménu nevymítali zlé duchy a ve tvém jménu neučinili mnoho mocných činů?‘ A tehdy jim prohlásím: ‚Nikdy*

34 Křesťané samozřejmě nejsou jediní, kdo se snaží hledat racionalizující „kličky“, kterými by mohli „obejít osud“. O hinduistech je např. všeobecně známé, že věří, že jinak těžko vydřené *móksi* (vyvázání se z koloběhu inkarnací) mohou dosáhnout, bez ohledu na aktuální karmu, nechají-li se spálit ve městě Váránasí na břehu Gangy.

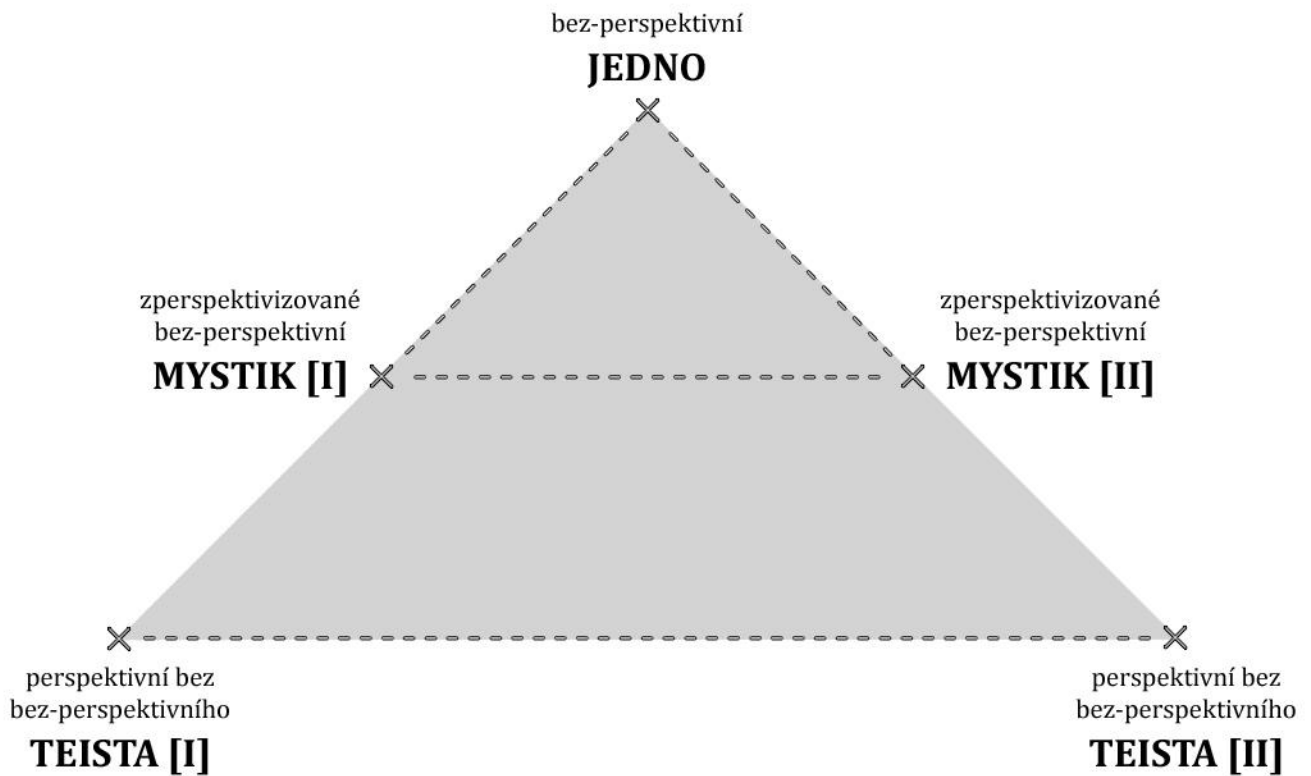
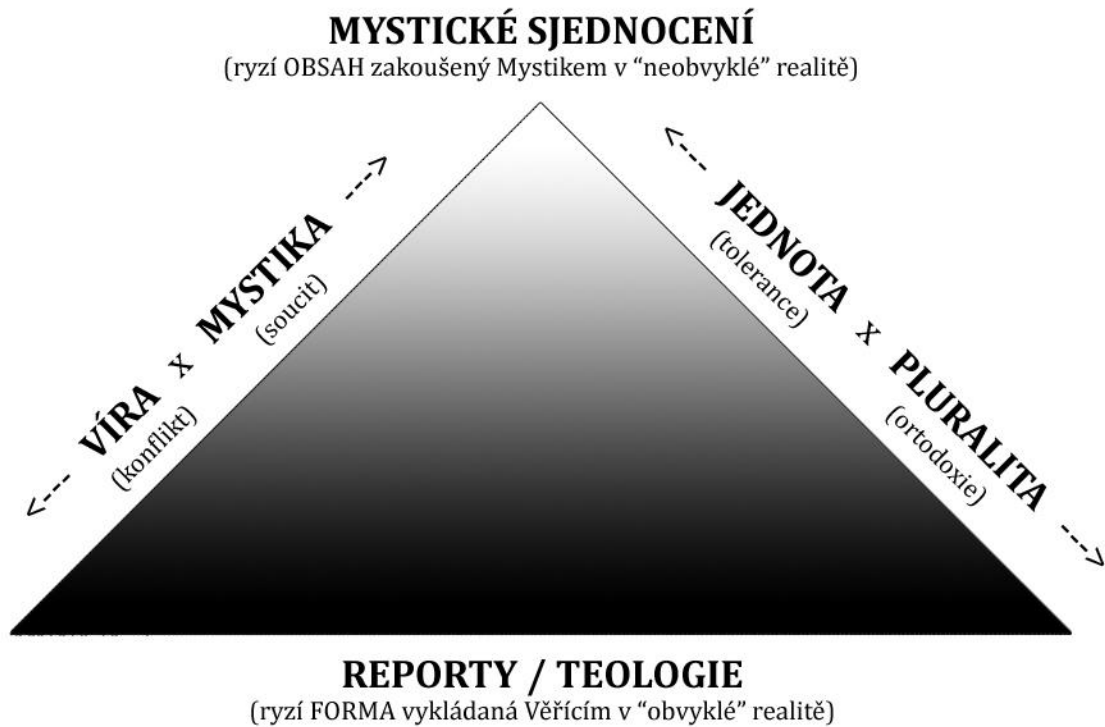
jsem vás neznal; jděte ode mne, kdo se dopouštíte nepravosti.“ (Mt: 7, 21 – 23) Že vám to zní příliš tvrdě? V tom případě si přečtěte z téhož evangelia kapitolu pátou. Ježíš zde jednoznačně kreslí dělící čáru mezi formálními „zákoníky“ a skutečnými „božími syny“. Ukazuje, že podstatné není to, co vnímají a schvalují druzí, ale to, co a jak sami cítíme. A naše citění musí být daleko jemnější než právní předpisy, tj. spíše „milost za oko“ než „oko za oko“. *„Blaze těm, kdo mají čisté srdce, neboť oni uzří Boha.“* (Mt: 5, 8) *„Neboť vám pravím: Nebude-li vaše spravedlnost o mnoho přesahovat spravedlnost zákoníků a farizeů, jistě nevejdete do království nebeského.“* (Mt: 5, 20) *„Buďte tedy dokonalí, jako je dokonalí váš nebeský Otec.“* (Mt: 5, 48) Tvrzení křesťanů, že „nikdo přeci nemůže být bezúhonný jako Boží syn“, se v tomto světle jeví více jako racionalizace nechuti býti takovými. Neboť spása není „hra s nenulovým součtem“, je to „buď – anebo“. Buď se zcela vzdáte lpění na majetku, hodnocení druhých a tělesných tužeb – anebo stavu svatosti nedosáhnete. Vyhroťme-li toto stanovisko, je lepší „nebýt křesťanem“ [a muset se s otázkou (ne)víry neustále vyrovnávat ve svém svědomí], než býti „napůl křesťanem“ (a myslet si, že máme vyhráno tím, že jsme uvěřili). Zásadní roli zde sehrává, zda konkrétní náboženství počítá s minulými životy či nikoli. Křesťanství je široce pojímáno jako anti-reinkarnační směr (dále jen ARS), tj. na sjednocení s Bohem máte pouze jediný pokus. Pokud zemřete jako děti, máte smůlu. Pokud se za celý váš život nestane nic, co by vás přivedlo k obrácení, máte smůlu. ARS je tak buď tvrdou predestinací [dostali jste pozici, ve které je jasné, že projdete životem, aniž byste měli šanci, že (ne)budete spaseni], anebo loterií (záleží nejen na vaší vůli, ale i na okolních socio-kulturních podmínkách, vašich mentálních dispozicích, atp). Podle toho, jak moc se za svého života Bohu přiblížíte nebo vzdálíte, se buď (a) dostanete do věčného pekla, (b) něco si odtrpíte v očistci, nebo (c) půjdete do nebe – *„a na věky nedostanete více“* (Huxley 2002, s. 257). Reinkarnační směry (dále jen RS) v tomto mají očividnou „výhodu“. Pokud se vám nepodaří dosáhnout svatosti v tomto životě, dostanete šanci v jiném. Ve hře je jen definitivní spása, definitivní zatracení nikoli. Což neznamená, že si neodtrpíte své (třeba jakožto květina). Je zajímavé, že křesťanství tyto myšlenky, navzdory obecnému mínění, nejsou zcela nevlastní. Smoley (2009) ukazuje, že např. takovému Órigenovi učení o převtělování – tak, jak bylo popsáno výše – nebylo nikterak cizí, že tuto nauku nezavrhl ani nicejský koncil v roce 325, ani koncil konstantinopolský v roce 553, jak se tvrdívá, a že minimálně v „*esoterickém křesťanství*“ přežívá dodnes (44 – 45). Je tedy možné, že Ježíš o reinkarnaci nemluvil proto, aby se vyhnul „farizejskému“ teoretizování namísto praxe, případně aby si jeho posluchači nemohli říct: „času dost, zvládneme to v příštím životě“? Nevíme, byť možné je jistě ledacos. Tak či onak, RS se konceptuálně jeví slučitelnější s představou Boha

milujícího, zatímco ARS s konceptem Boha jakožto deistické První Příčiny, která možná z popudu „lásky“ začala, ale dále se o své dílo nestará.

Horizontálně-vertikální strukturu, vztah mystiků k Jednu a vztah teistů (tj. obyčejných věřících i systematických teologů bez vlastní vertikální zkušenosti) vůči výpovědím mystiků nejlépe pochopíme, představíme-li si tento komplex jako pyramidu (viz obrázky níže). Z nákresů by mělo být zřejmé, že mezi mystikem a jeho následovníky existuje „zážitková propast“. Díky tomu, že mystik *ví, o čem* mluví (formuje obsah), je také *tolerantní* k promluvám jiných (chápe, že aby předal něco z neobvyklé reality, musí *to* spoutat do symbolů definovaných pojmy reality obvyklé, tj. v podstatě své vhledy zasadit do *chybného* kontextu – zperspektivnit bezperspektivní). Teista však *neví, o čem* mystik mluví (přejímá formy, které nemá s čím konfrontovat – perspektivní bez bez-perspektivního) a proto je méně tolerantní k jiným, *ne-ortodoxním* formám („vlastní“, přejaté kognitivní rastry v něm totiž sice rezonují vzhledem k jejich původu chybně, nicméně cizí v něm nerezonují buď vůbec, nebo jen jako rouhání), jelikož nechápe jejich symboličnost (zaměňuje formu za obsah).³⁵ Není tedy překvapením, že největší zmatky vznikají, rozhodne-li se teista dotvořit k mystikovým – často útržkovitým či záměrně víceznačným – výrokům *vlastní rigidní systém*, do něhož je následně zasadí.³⁶ Obrazné je pak často chápáno doslovně a doslovně bagatelizováno jakožto pouhá metafora...

35 Je dobré dodat, že valné většině věřících je dogmatická stránka lhostejná. Jak shrnuje religionista David Václavík: „Pro ně je důležitý život v komunitě a hodnoty, které vyznává a s nimiž se mohou identifikovat.“ (Povolný 2014). To však ještě více podtrhuje nedorozumění, které vzniká, kritizuje-li ateista z pozice racionální argumentace teistu, kterému jde pouze o „bezpečí skupiny“ (tj. de facto o iracionální složku) a nemá jiný důvod (nežli onu ateistovu kritiku) věnovat energii domýšlení svého pojetí do důsledků. Holt, ne každého zajímá to, co (nás) filozofy. Můžeme se ovšem ptát, zda tito „věřící“ vůbec *náboženské* organizace potřebují a nevystačili by si s něčím na způsob *Britské humanistické asociace* (<http://humanism.org.uk>), která poskytuje zázemí pro uspokojení „horizontálních“ potřeb, aniž by je jakkoli legitimizovala „vertikálním“ Bohem.

36 Z tohoto důvodu bych rád apeloval na čtenáře také *tohoto* textu, aby jej brali se značným odstupem, a to i přes skutečnost, že jeho záměrem není rozhrěšovat teologické spory (byť se o ně chtě nechtě občas „otřu“ jako v případě otázky reinkarnace). Nejenže spoustu věcí – někdy kvůli uchopitelnosti, jindy z nevědomosti – zjednodušuji, ale hlavně proto, že mluvit o mystice bez praxe, je jako číst si v kuchařce o jídlech, které jsme nikdy neochutnali. A já sám jsem zatím ochutnal jen „předkrm“, pokud vůbec to (viz trip-reporty)...

Psychiatrický Fyzikalismus (PsyFy)

„*Psychotropní hédonismus a instantní mysticismus*
[...] *se střetl s farmakologickým Calvinismem.*“

Nicolas Langlitz (2007): *Neuropsychedelica* (s. 67)

Přijmeme-li hypotézu o mystickém potenciálu psychedelik, nejpálčivější otázka, která nás může trápit, je: „kam až lze pod jejich vlivem zajít?“ Osvícení, nebo sjednocení? Ať odpovíme tak či onak, bude se jednat o jakousi „přidanou hodnotu“. To však není jediný způsob, jak lze s psychoaktivními substancemi zacházet. V de facto opačné polaritě obvykle tápe konvenční psychiatrie: „jak moc narušují běžné vnímání?“ Mystikova mapa reality je z ontologického hlediska monistická. Veškeré děje se odehrávají v Jednu – vycházejí z Jedna a zacházejí v Jednu. Jedno je konstantní, vše ostatní „je“ variabilní; dokud nedosáhneme sjednocení, realita se jeví (objektivně) rozmanitá. S jakým konceptem „univerza“ pracuje psychiatrie? To je do značné míry záhadou. Psychiatrie operuje s pojmy jako „psychóza“, „duševní porucha“, „mentální nemoc“ – dá se tedy předpokládat, že existuje nějaký protipól: „duševní zdraví“. Jenže neexistuje. Nemáme definici „normality“, vůči které bychom mohli vztáhnout jednotlivé „abnormality“. A to je velký problém.

V tomto ohledu byl pravděpodobně nejradikálnějším kritikem psychiatrie Michel Foucault, který v „napravování duševně chorých“ nespatořoval nic než metodu sociální kontroly. Volek (1994) shrnuje, že největší vinu podle Foucaulta nese „*nástup kapitalismu a s ním se rozvíjející mechanismy industrializace, disciplinace a normalizace*“ (s. 49). Je přesvědčen, že až v psychiatrickém diskursu se „nálepky“ (*labels*) typu „psychopat/ka“, „blázen“ či „hysterička“ – které v běžných situacích uplatňujeme pro vymezení vlastního postoje vůči chování, které nechápeme (tj. jeví se nám ne-rozumné), případně se nám z různých důvodů příčí – stávají tzv. „*vážným řečovým aktem*“ (s. 51). Z toho plyne, že „šílenství“ není „*prvotně sociálním faktem, ale soudem, který se postupně [zásluhou psychiatrické taxonomie] sociálním faktem stal.*“ Politická korektnost – kdy namísto „šílenec“ říkáme „klient“ a o „blázinci“ mluvíme coby o „léčebně“ – je pak pouhou kamufláží tohoto útlaku (s. 54), jelikož terminologická substituce nic nemění na faktu, že šílenství je nadále chápáno jako „*neproduktivita, nečinnost, neschopnost, velké historické práce, [...] prázdnota, proti které je postavena mnohost historie.*“ (s. 55) Jeden ze zakladatelů anti-psychiatrického hnutí, které vzniklo nedlouho po Foucaultových výpadech, Thomas Szasz, zdůrazňuje etickou rovinu celého sporu: „*duševní nemoc je mýtus, jehož funkcí je zamaskovat hořkou pilulku morálních*

konfliktů v lidské společnosti“ (Szasz, cit. Volek, s. 58). Zde se také vyjevuje vazba mezi mocí a věděním. Funkce věděním je tu nikoli *osvobozující*, ale *kontrolující*. Jeho náplní je „*subjektivizace*“ čili mechanismus „*umělého konstruování subjektu na základě jeho fragmentarizace, kategorizace a disciplinace*“ (s. 62). Jedincovi je pak chorobný výklad jeho chování systematicky vštěpován. V osudném okamžiku, kdy interpretaci přijme za svou (tj. začne se považovat za nemocného), není nadále nezbytné jej manipulovat „zvnějšku“, neboť již sám usiluje o nivelizaci svého chování (dochází k „*internalizaci kontroly*“). (s. 64)

Zajímalo mě, jak se s touto kritikou vyrovná „někdo zevnitř“. Foucaultovo pojetí téměř budí dojem, že psychiatři jsou jakýmsi „žoldáky zla“, v jejichž zájmu je co největšímu počtu lidí „vymýt mozek“, aby je přeměnili v „pracující stroje“. Smluvil jsem si proto schůzku s Tomášem Páleníčkem z *Národního Ústavu Duševního Zdraví* (NUDZ). Ten mi vysvětlil, že v praxi je to fakticky naopak. Lidé v Česku prý sami chodí, aby je „nějakým práškem dali do kupy“ a oni mohli být opět těmi „nivelizovanými pracovními jednotkami“. Pro srovnání uvedl situaci v USA, kde je zdravotní pojištění dobrovolné a nenárokové (tzn. pojišťovna vás nemusí pojistit, pokud už máte nějakou diagnózu), a až polovina psychotiků je bez léků, zásluhou čehož nedokáží fungovat „normálně“, tím pádem si ani vydělat na obživu a tak nezřídká končí na ulici (tzn. ze strany pacientů zájem je, vzdor figuruje spíše na straně pojišťoven, pro které jsou diagnostikovaní zjevně nerentabilní). Pokud pacient zvládá s nemocí fungovat, není mu v tom – až na výjimky³⁷ – bráněno. Politologickou hantýrkou: Foucaultovo pojetí vyznívá těžce *fašisticky*, jako jakási „duševní eugenika“, přitom to, co pozorujeme v USA, je naopak velmi *liberální* – můžete mít „stav vědomí“ jaký chcete, pokud nebudete zasahovat do práv druhých a zvládnete se s ním uživit³⁸; v ČR tomu není jinak, navíc je zde ale ta výhoda, že pokud svůj stav nezvládnete, dostane se vám *bezplatné* pomoci (tj. můžete zkusit žít v neobvyklém stavu vědomí a pokud selžete, psychiatři se vás pokusí srovnat do „normy“). Jedná se tedy spíše o „problémy žití“ – což je de facto postoj anti-psychiatrického hnutí (Volek 1994, s. 69) –, které jsou nešťastně označovány za „nemoci duše“.³⁹

37 Vyslechl jsem si příběh o paranoidním schizofrenikovi, který si na vchodové dveře svého bytu instaloval „výbušnou past“ ze série propan-butanových lahví, aby sebou vzal „ty, kdo po něm šli“, kdyby se k němu chtěli dobývat.

38 Nyní opomíjíme mnohem kontroverznější *dětskou psychiatrii*.

39 Byť možná to tak nešťastné není, vezmeme-li v potaz, že každá nemoc je v podstatě „problémem žití“. Je to zakódované už v samotném slově *ne-moc* – *nemít* nad něčím *moc*. Zlomená noha je *ne-moc* chodit. Rakovina je *ne-moc* žít bez určitých komplikací a více jak x let. Bipolární porucha je *ne-moc* být v „neutrální náladě“. Pokud

Dobrá. Nyní víme, že (téměř) nikomu není vnucováno, *jak* má fungovat. Svoboda zachráněna. Přesto ale v souvislosti s psychedeliky mluví Páleníček, stejně jako Roubíček ve studiích o půl století starších, o „modelových psychózách“, což opět implikuje výchozí stav vědomí, který je „ne-psychotický“, tedy když už ne „pravdivější“, tak minimálně „vhodnější“. Jak to tedy je? Možná, že odpověď nabídne rozbor metodiky.

U mystiků je postup v podstatě prostý: aplikovat konkrétní látku a nebránit rozplynutí ega. Jestliže hodně lpíme na své individuální, časo-prostorové identitě (tzn. jsme „těžkými hráči“), můžeme si práci „usnadnit“ navýšením průměrné dávky. S „vnějším světem“ neinteragueme, neboť se chceme dostat *za* něj (ke zdroji, z něhož iluze objektivní, nezávislé reality pramení). Cokoli menšího než spojení s Prazákladem je jen jinou formou halucinace a může trvat mnoho sezení, než se nám podaří dílčími formami proniknout.

Roubíček (1961) mystické vhledy připisuje „osobnostním dispozicím“, neboť prakticky všechny studie potvrzují, že „*jsou zásadně jiné reakce vizionářů a jiné střizlivě kritických přírodovědců.*“ (s. 154) Což je v podstatě pochopitelné. Fakt, že si koupíme tužku, z nás také neudělá spisovatele. Psychedelika jsou nástroje – a stejně jako u všech nástrojů, pokud s nimi neumíme zacházet, nejsou nám (skoro) k ničemu. Dejte šamanovi z amazonských pralesů mikroskop, řekněte mu, ať se skrze něj podívá na list stromu a pak se ho zeptejte, co vidí. Co asi řekne? Nejspíše něco v tom smyslu, že mu to podivné zařízení brání ve výhledu, že *pokřivuje* jeho zrak. Možná mikroskop rozbije a zvětšovací čočku využije k rozdělení ohně. Vzhledem k jeho běžné praxi to bude rovněž „střizlivě kritický“ postoj. To ale neznamená, že je „lepší“. To, co tedy odlišuje závěry „přírodovědce“ od závěrů „vizionáře“ není fakt, že jeden by byl realistou, zatímco druhý snílkem, jak na mnoha místech naznačuje Roubíček; jeden pouze nevěří v možnost transcendence obvyklé reality. Samotná dichotomie je navíc silně sugestivní, vytváří dojem, že za anti-transcendentním stanoviskem stojí vědecká obec. Což je minimálně hodně zkreslené, neboť to implikuje jednotný postoj vědců ohledně podstaty vědomí.⁴⁰

Co vlastně tedy dělá vědec? Popisuje *vztahy mezi entitami*, resp. klade si *hypotézy* ohledně těchto vztahů, které následně podrobuje opakovanému *testování* zvolenou *metodou*. Abychom mohli vyslovit hypotézu, musíme nejprve určitý výsek jevů vytrhnout z celku skutečnosti –

nepotřebujeme chodit, nechceme žít dlouho a bez určitých komplikací, a je nám jedno, že naše emoce klopýtají „ode zdi ke zdi“, pak z definice nejsme ne-mocní.

40 Je otázkou, jaký vliv měl na toto mínění fakt, že Roubíčkovy výzkumy probíhaly za minulého režimu.

redukovat. Pokud testy hypotézu *verifikují* (potvrdí), stává se *pravděpodobnější* (nikoli pravdivou, pro možnost budoucí *falzifikace* – vyvrácení). Věda nám tudíž umožňuje za vymezených podmínek oddělovat pravděpodobné od méně pravděpodobného. Finálním výstupem jsou určité struktury či vzorce. Ball (2009) to vysvětluje na příkladu stromu: „*Strom můžeme popsat jako soubor subatomárních částic, fraktální model, rostoucí věc, která reaguje na světlo, teplotu a vodu, a na vnitřní životní cyklus rostlin a jeho genetickou strukturu, která je rovněž vzorcem kódovaných informací, jenž vytváří plán vzorců rozvoje živých organismů.*“ (s. 94 – 95)

Co je tudíž myšleno oním spojením „experimentální psychóza“? V podstatě jen to, že se stavy navozené psychedeliky navenek v určitých aspektech *podobají* tomu, co označujeme jako organické nebo endogenní psychózy, tj. stavy vnímání, které znesnadňují žití za našich společenských podmínek. Tečka. Neříká to nic o tom, proč máme vědomí, jaký je jeho potenciál, či která konstelace vnímání je „správnější“. A když říkáme *podobají*, myslíme tím, že se v mnoha ohledech liší. Když tedy například u Learyho et al. (2000), autorů průvodce psychedelickou zkušeností na podkladě tibetské knihy mrtvých⁴¹, nacházíme pasáže typu: „*lze vidět zkušenost ztráty ega dávanou dohromady se schizofrenií a dnešní psychiatrie důstojně prohlašovat, že psychedelické klíče způsobují psychózy a jsou nebezpečné*“ (s. 21), dochází hned k dvojitému nedorozumění. Zaprvé, jak jsme již naznačili, *podobnost* je nahrazena *shodou* – Roubíček jasně píše, že „*termín experimentální schizofrenie nelze obhájit, odporuje základním psychopatologickým i klinickým poznatkům.*“⁴² (s. 154); zadruhé, *popis* je zaměněn za *ontologickou interpretaci*. Zde je však zapotřebí odlišovat dvě nezaměnitelné roviny. Prohlášení Learyho et al. sice neobstojí, pokud ho (tak jako výše) postavíme proti *ontologicky neutrální* vědě, neboť jak ukázal případ Páleníčka, jestliže se psychiatr drží *hranic vědecké metodiky*, pak se nesnaží budit dojem, že „problémy žití“ jsou opravdové „poruchy“ (i v případě, že je tak nazývá). Zcela oprávněná je ovšem tato výtku,

41 U „průvodců“ tohoto typu, předkládajících snadná a univerzální řešení, je potřeba být nadmíru opatrný. Leary, Alpert a Metzner sice tvrdí, že stačí, aby vám někdo ve stavu „zvýšené sugestibility“ předčítal konkrétní pasáže, Jim DeKorne (1997) to však zkusil – s tím, že si obsah průvodce namluvil na magnetofon – a způsobil si těžký bad trip. Není divu. Fakt, že na vás mluví „vás“ hlas ve chvíli, kdy dojde k rozpadu ega, a sděluje vám, že vaše ego neexistuje, musí vyvolat neskutečnou paranoii. (s. 22 – 23)

Huxley (2011), na jehož popud spis původně vznikl, pak celý proces posunul ještě o úroveň výše, když si z něj *pod vlivem LSD* nechal předčítat od své ženy *v den své smrti* (s. 168).

42 Pro ilustraci: Schizofrenici povětšinou nemívají zrakové halucinace, což je jeden z nejčastějších efektů látek typu LSD; EEG schizofreniků nemá typický obraz, EEG osob pod vlivem LSD ano; výtvarný projev schizofreniků obsahuje stereotypie a kompoziční nedostatky, malby pod vlivem LSD zachycují komplexní krajiny, obličej, zvířata... (Roubíček 1961, s. 154 – 156) Nicméně také vědecké přístroje procházejí technologickým vývojem a je proto nezbytné zohledňovat jejich *relativní přesnost* napříč dějinami.

pokud ji chápeme jako kritiku *hodnotového světónázoru* konkrétních (nelze všechny házet do jednoho pytle) psychiatrů. To znamená, pakliže vám psychiatr bude vnucovat, že ztráta ega a následné splnutí s Prapodstatou je něco *negativního*, protože *předpokládá*, že nic takového není možné, pak v daný moment již nevyhází z vědy, ale nějaké materialistické teorie vědomí (viz dále) – a vy máte právo se bránit stejně tvrdě jako Foucault.

Může ale psychiatr s psychedeliky vůbec pracovat, aniž by měl předem ujasněnou teorii vědomí? Možná je to překvapující, ale odpověď zní: *ano*. Jaká z této neutrality vyplývá epistemologická hodnota?

[1] **Výzkumná:** Pokusy se *zdravými dobrovolníky*, kterým jsou podávány různé druhy psychedelik v rozličných dávkách, dovolují klasifikovat účinky jednotlivých substancí, určit vliv dávky na simulaci psychopatologických symptomů, vysledovat paralely a difference mezi modelovými a reálnými psychózami (Roubíček 1961, s. 81), zkoušet nová antipsychotika (s. 136).⁴³

[2] **Diagnosticko-terapeutická:** Na základě výzkumných studií bylo např. zjištěno, že schizofrenici a chroničtí alkoholici jsou vůči LSD rezistentnější (s. 126), epileptici při dávkách do 240 gama neprojevují halucinace (s. 129), nesdílní jedinci při intoxikaci odhalují do té doby zamlčovaný traumatický materiál (s. 134), neurotici při nízkých dávkách lépe organizují své myšlenkové pochody (s. 138), atp. Toho lze využít jak při diferenciální diagnostice, tak při psychoterapii.⁴⁴

[3] **Didaktická:** Auto-experiment rozšiřuje a doplňuje odborné znalosti lékaře. Důsledkem osobní zkušenosti bývá primárně humánnější vztah k pacientům. (s. 82)

Je to logické, neboť i pokud nevíme, jaký stav vědomí je „správnější“, pořád můžeme neobvyklé stavy zkoumat proto, abychom z nich mohli dostat ty, kdo o ně nestojí, nebo je neovládají. Taktéž prožitek „falešné schizofrenie“ umožňuje lékaři zjistit, když už ne, jaké to je „býti schizofrenikem“, pak alespoň, jak těžké je v tomto stavu komunikovat s okolím.

43 Výzkumné studie lze rozdělit do dvou základních kategorií: *biologické*, jejichž výstupem jsou data o těle (sledování kardiovaskulárních funkcí, snímání mozku, rozborů krve), a *psychologické*, jejichž výstupem jsou data o mysli („pozorující“ – fenomenologické, a nebo „řešící“ – terapeutické). (Strassman 2010d, s. 322)

44 Na této kategorii je nejvíce patrný rozdíl mezi studiiemi tzv. „první generace“ (okolo šedesátých let) a „druhé generace“ (poslední dvě až tři desetiletí). Zatímco za první etapy byla psychedelika podávána prakticky komukoli, v rámci druhé se již pracuje výlučně se zdravými dobrovolníky.

Strassman (2010b), „druho-generační“ badatel na poli DMT, například účastníky filtroval „třístupňovým screeningem“. Aby prošli, museli mít: (1) předchozí psychedelické zkušenosti (kvůli informovanému souhlasu), (2) „čistý psychiatrický rejstřík“ (nemít diagnózu) a (3) být fyzicky zdraví (běžná zdravotní prohlídka, krevní testy, EKG). (s. 64 – 65)

Problém filozofického rázu nastává v momentě, kdy chceme někoho přesvědčit, že některé z vjemů, které zažívá, *nejsou* „skutečné“. Zde se již bez teorie vědomí neobejdeme. Potřebujeme totiž stanovit „hranice možného“, a to minimálně proto, abychom si zásah ospravedlnili sami před sebou. Že není možné vidět „duchy“, které nikdo jiný nevidí? A když se „pacient“ zeptá: „proč by ne?“ Potom ho musíme přesvědčit, že existuje cosi jako *objektivní realita*, kterou druzí lidé vnímají *pravdivěji*, a že tito lidé tvrdí, že žádné duchy nevidí. A to je potíž: proč by měl věřit spíše druhým než sobě? (Pakliže sám požádá o pomoc, je situace jiná – už důvěruje, nezpochybnuje, *chce změnu*). Co když ho obklopují samé „zombie“⁴⁵, které ve skutečnosti nevidí vůbec nic? Stejně jako Descartes ví, že vyjma toho, že *je*, nemá žádnou jistotu (neví ani *kde je* – zda ve snu, či jinde). Nicméně i poté, co přijme hypotézu vnějšího světa, nebude jasné, proč je zrovna *jeho* vnímání *špatně*. Vždyť každá bytost má trochu odlišný vnitřní svět. Delfini vnímají jinak, psi zase jinak a „vnímání“ bakterií se s naším prakticky nedá srovnávat. Můžete mu ukázat EEG snímek s lézí na mozků a říct: „tady ta boule ti tlačí na zrakové centrum a díky tomu nejspíše vidíš něco, co nevidíme my, kteří ji v hlavě nemáme“. Tomu však může snadno oponovat: „no a? tím lépe pro mě – vidím teď více reality než vy“⁴⁶... Ať už si o tom myslíme cokoli, neexistuje stoprocentní způsob, jak druhému dokázat, že jsou jeho kognitivní schopnosti „pomýlené“. V posledku druhého spíše *přemlouváme*, aby přijal náš systém představ – „*v němž se závěry a premisy vzájemně podírají*“ (Wittgenstein 2010, s. 40) –, než že bychom měli „pádnější argumenty“. Abychom se však někam pohnuli, zkusme nahlédnout do diskursivního „menu“ současnosti. Jaké teorie jsou „roubovány“ na vědu a na jakou úroveň bádání se odvolávají? V podstatě se zdá, že máme tři hlavní skupiny teorií⁴⁷:

První skupinu můžeme nazvat **materiální**. Zjednodušeně lze říct, že jde o reflexi každodenní zkušenosti. Chodíme po naší existenci nezávislém světě, který nás obklopuje pevně ohraničenými trojrozměrnými objekty, měnícími se v lineárně ubíhajícím čase. Byť subjektivně, sami sebe vnímáme jako jeden z objektů tohoto světa. Celá realita podléhá

45 Klasická zombie používaná ve filozofických argumentacích: bytost, která navenek vypadá jako člověk, ale nemá vědomí (vnitřní svět). Tzn. není ani „živá“, ani „mrtvá“ – je „nemrtvá“. Nikoli tedy ta filmová, které z těla odpadávají kusy masa a jejímž jediným projevem je zvuk o stabilní frekvenci: „éééé“.

46 Co když je, tak jako v platónském příkladu o jeskyni, „referenční většina“ stanovující normu „zaslepená“? Sacks (2013) ve své knize *Halucinace* dokládá, že mysl a mozek sice od vjemu dokáží odlišit představu, nikoli však halucinaci (s. 32). Z toho de facto plyne, že se nikdy s jistotou nemůžeme vyslovit, zda zakoušíme „zjevení“, tj. něco *vnějšího*, či „přelud“, tj. něco *vnitřního*.

47 Rozumějte: teorií vysvětlujících *schopnost vědomí* (subjektivitu, „vnitřní svět“ ve kterém se odehrává zkušenost coby sled mentálních fenoménů), tzn. implicitně také podvědomí (ne-uvědomované aspekty ovlivňující vnitřní svět), pozornost (zaměřenost vědomí), spiritualitu (vědomí duchovních/ne-vnějších dimenzí), a tak dále.

zákonům newtonské mechaniky. Pokud si do hlavy zarazíme šroubovák a tento „auto-experiment“ přežijeme, naše prožívání se změní, nikoli však takovým způsobem, jako když si usekneme ruku. To nasvědčuje tomu, že *naše* vědomí nepřesahuje *naši* tělesnou schránku a že *nějak* souvisí s mozkiem. Vidíme-li někoho zemřít, nezdá se, že by jeho vědomí nezaniklo s ním. Pokud nikdy nepřekročíme tuto rovinu, pak pravděpodobně dojdeme k nějaké teorii, která vysvětluje vědomí jako hmotě zcela podléhající fenomén (vědomí je zde úzce spjaté s vnímáním – nevnímáme-li, vědomí „přestává existovat“). Vědomí může hmotě podléhat vícero způsoby. Funkcionalisté se například domnívají, že nezáleží na konkrétním substrátu (není potřeba nervových a gliových buněk) a realizaci (i méně složitá soustava než lidská může přenášet bolest)⁴⁸, z čehož de facto plyne, že by nemělo být nemožné stvořit umělou inteligenci, která by měla vnitřní svět podobný tomu našemu, tzn. nebyla pouze onou zombie.⁴⁹ Emergentisté a epifenomenalisté pak tyto úvahy domýšlejí do důsledků. Vědomí vzniká (emerguje) jako nová vlastnost složité struktury mozku, podaří-li se nám tuto strukturu imitovat, pak v ní vědomí taktéž emerguje. Pokud zároveň postulujeme, že vše ve vnějším světě je podřízeno téže kauzalitě, pak jí podléhá i hmota z níž emerguje schopnost vědomí, tzn. vědomí je kauzálně impotentním epifenomémem. Hmota tedy „*není chápána jako pouhý souhrn věcí, nýbrž je totalitou, tedy celkem určujícím své části.*“⁵⁰ (Štampach 2008, s. 144)

Druhou skupinu – vycházející z ne-každodenních zkušeností – můžeme označit jako **post-materiální**. Název odvozujeme z *Manifestu pro post-materialistickou vědu*⁵¹, který je výsledkem summitu který se konal v únoru 2014 a jehož deklarovaný počet podporovatelů k únoru 2015 je – alespoň co lze z oficiálního webu⁵² vyčíst (chybí datum poslední aktualizace) – cca 80 odborníků z řad sociologů, matematiků, psychiatrů, anesteziologů, archeologů, filozofů, chemiků, neurobiologů, kosmologů a dalších, přírodních i humanitních, oblastí výzkumu. Celý text je rozdělen do 18 bodů. Několik prvních vět shrnuje podstatu „*scientistického materialismu*“ (viz první rovina), který se stal „*dominantní [ideologií]*“

48 Aneb jak upozorňuje Frecska (2010b), *rejnok elektrický* v sobě také nemá cívku a přesto je schopen vydávat silný elektrický výboj (s. 245).

49 Otázka takříkajíc „za všechny drobné“: i kdyby se nám podařilo vytvořit plně vědomý stroj, jak bychom si to ověřili, když se nám to nedaří ani u přirozeně narozených jedinců?

50 V této souvislosti, vezmeme-li v potaz, že se jedná o stanovisko zastávané moderními ateisty, vzniká kuriózní paradox: hmotě jsou přisuzovány atributy podobné těm, které jsou u Boha vysmívány – je vším i „ničím“, stojí za vědomím i nevědomím, mění se, ale neubývá, je rozmanitá, ale zároveň Jedna.

51 Plné znění na: <http://opensciences.org/files/pdfs/Manifesto-for-a-Post-Materialist-Science.pdf>. Osobně jsem se k manifestu dostal skrze Mgr. Vančuru z O.s. Diabasis – sdružení poskytujícího podporu při „psychospirituální krizi“ (<http://diabasis.cz>) –, jenž mi jej poslal coby text, který vyjadřuje *jemu* blízké názory. Začteme-li se však do sebezprezentace Diabasis jakožto celku, zjistíme, že je na něj stanovisko textu aplikovatelné paušálně, což z jeho členů de facto dělá zástupce post-materialistického světónázoru v ČR.

52 Seznam podporovatelů na: <http://opensciences.org/about/manifesto-for-a-post-materialist-science>.

v akademickém prostředí během 20. století. Tak dominantní, že valná většina vědců začala věřit, že vychází z etablované empirické evidence, a reprezentuje jediný racionální pohled na svět.“ (Manifest, body 1 – 3) To podle autorů vedlo k odmítnutí subjektivity a pokřivenému porozumění lidské pozici v přírodě (bod 5). Celý manifest se odvolává na závěry ze studií⁵³ kvantové mechaniky (vliv pozorovatele na výsledky pozorování), psychologie (vliv mysli na tělo: imaginace, placebo), „fenoménů psí“, zážitků blízkosti smrti (mimotělní zkušenosti) a lidských „médií“ (body 7 – 11). Jádrem post-materialistického manifestu je pak rozpracováno v bodě 15 (a – f), jeho myšlenka je však pořád táž – mysl je *rovnocenná* hmotě (obojí je aspektem téže reality). „Post-materialisté“ se přesto nikterak nesnaží tvářit jako průkopníci – sami uzavírají, že „*nejde o nic nového, pouze po 400 let zapomenutého*“ (bod 17) V této souvislosti je vzhledem k tématu naší práce zajímavé, že Stanislav Grof již v minulém století prohlašoval, že materialistický interpretační rámec je příliš úzký a je potřeba jej reformovat. Samotnou potřebu pak připisoval klinickým výzkumům právě v oblasti psychedelik. Byl přesvědčený, že „*model psyché, který se omezuje na postnatální biografii a freudovské individuální nevědomí, je velmi povrchní a zcela neadekvátní.*“⁵⁴ Proto jej v roce 1975 rozšířil „*o dvě další velké transbiografické dimenze – perinatální (obsahující vzpomínky úzce spjaté s biologickým porodem) a transpersonální, vyplněnou mimo jiné historickými a archetypálními obsahy kolektivního nevědomí.*“ (Grof 2011, s. 25) Jestliže post-materialistické studie opravdu dokazují, že vědomí není fixováno na tělesnou schránku, znamená to návrat k dualismu? Je to možné. V současném diskursu se však „karteziánská“ (substanční) diference mezi tělem (mozkem) a myslí (vědomím) jednak považuje za *kategorickou chybu*, jednak se jí vytýká *typová nekompatibilita*. První zmiňovaná výtka není nijak silná, je „dokazována“ nepřímo skrze myšlenkové experimenty⁵⁵ – mohla by tedy být mylná. Jak se však vyrovnat s tím, že „nehmotné působí na hmotné“? Možná bychom se mohli uchýlit k hypotéze o holografickém uspořádání reality, jak navrhuje McKenna (2000, s. 65) a z hlediska realizace v rámci kvantové mechaniky domýšlí například Freeska (2010a, s.

53 V manifestu nejsou citovány konkrétní výzkumy. Web *Open Sciences* je však plný odkazů. Pokud by měl tedy někdo zájem se s konkrétními post-materialisty zapojit do odborné diskuze, neměl by to být problém. Avšak, obdobně jako v případě teologických dogmat, není cílem tohoto textu přezkoumávat jednotlivé studie.

54 *Neadekvátní* neznamená „zcela nepoužitelný“. Například „terapie splnutím“ (fusion therapy) si ve většině případů s prvními dvěma rovinami vystačí. Pacientům, „kteří v dětství prožili trauma opuštění, odmítnutí a citové deprivace“ je s pomocí LSD navozen stav hluboké věkové regrese a poté jsou po několik hodin drženi „v náručí tak, jak to dělá dobrá matka, když konejší své dítě.“ Tím je trauma „ze zanedbání“ vyléčeno „korektivním prožitkem“, tedy něčím, čeho se „chladnou“ verbální terapií dosahuje jen těžko. (Grof 2011, s. 56 – 57)

55 Notoricky známý je Ryle (2002) s jeho univerzitou, kterou navštíví cizinec, proběhne jí od knihovny přes laboratoře a ve finále se zeptá, kde že je teda ta univerzita (s. 16).

216). Nebo můžeme zpochybnit předpoklad jedno-typové reality⁵⁶. Sám manifest svou představu blíže filozoficky nespecifikuje, nechal bych proto téma otevřené, aby nedošlo ke zbytečné nad- či dez- interpretaci.⁵⁷

Otázka „typu“ nás dovádí ke skupině poslední – **anti-materiální**. Pokud materialisté vyčítají post-materialistům, že jejich pojetí mysli je inkompatibilní s koncepcí těla, pak anti-materialisté vyčítají materialistům, že jejich řešení je sice typově kompatibilní, ale stále nevysvětluje to hlavní neboli: „*jak něco tak nehmotného, jako je vědomí, mohlo povstat z něčeho tak nevědomého, jako je hmota*“ (Russell 2008, s. 32). Proč se vše neodehrává „ve tmě“? Peter Russell proto celou logiku, po vzoru Východních tradic, otáčí – co když není žádná nevědomá hmota, a „*to, co se v průběhu evoluce objevilo, nebyla schopnost vědomí, ale různé vlastnosti a rozměry vědomého prožitku – formy vědomí*“ (s. 37). Co je však tím podkladem, na kterém se formy vědomí vyvíjejí a zjevují? Odpověď zní: *světlo*. Myšlenkový pochod je zhruba následovný: Dlouho jsme si mysleli, tak jako třeba Démokritos, že svět je skládačka z jakýchsi dále nedělitelných chuchvalců hmoty – atomů. Po určitém čase však fyzici zjistili, že atom *je* dále *dělitelný* – jeho částice nazvali elektrony, protony a neutrony –, a že z 99,9999999 procent je *prázdným* prostorem. Nakonec se i z těchto takzvaných „částic“ staly jen hodnoty ve vlnové rovnici. „*Což pro nematematiky nic neznamena a pro matematiky ne o mnoho více*“ (2011), shrnuje Russell publiku na své přednášce⁵⁸ aktuální stav. Stručně: „*hmota se neskládá z hmoty.*“⁵⁹ (Dürr, cit. Russell 2008, s. 47) Co tedy vlastně „tam venku“ existuje – jen prostor a čas? Ani to se prý nedá říct. To nás přivádí ke světlu. Ve vakuu by se

56 Přestože post-materialistický manifest proklamuje, že neodmítá dosavadní empirické bádání materialistů (bod 16), nejsem si jistý, zda je to úplně pravda. Osobně se domnívám, že na postulovaném monismu je lpěno primárně proto, že vylučuje *skryté vlivy*. Připustíme-li totiž představu, že do pozorovaného jevu mohou zasahovat nepozorovatelné entity, snižujeme automaticky hodnotu veškerých vědeckých výpovědí o světě (zásadním způsobem oslabujeme korelaci mezi jevy, neboť nikdy nemáme jistotu, že replikujeme tytéž podmínky).

57 Celkově vzato by mělo být snadné zjistit, jestli vědomí může opustit tělo – například, podáte-li psychedelika od narození slepým jedincům. Pokud něco „uvidí“, pak má smysl uvažovat o nezávislé „duši“, pokud ne a budou referovat pouze o vjemech sluchových, bude pravděpodobnější, že se jedná o do vnější reality projektované obrazy, „poslepané“ intoxikovanou myslí z dřívějších vzpomínek. V této souvislosti Roubíček (1961) zmiňuje Zadorovy experimenty s meskalinem, v nichž od narození slepí o zrakových halucinacích neinformovali, zatímco jedinci se získanou slepotou ano (s. 32). Grof (2011) naopak zmiňuje Ringovy experimenty – taktéž s od narození slepými –, kteří prošli kontrolovaným mimotělním zážitkem (veridical OBE) a po „návratu“ podávali detailní popisy nemocničního sálu i venkovního areálu (s. 44). Problém je tedy v kontra-evidenci. V obou případech samozřejmě mohli selhat vědci. Jedinec od narození slepý nemusel poskytovat takové popisy, které by odpovídaly představám experimentátorů (když celý život vnímáte „jinak“, budou i vaše popisy „jiné“; mohlo tedy dojít k prostému nedorozumění). Ve druhém případě mohl účastník reprodukovat něco, co zaslechl již dříve – například od samotných experimentátorů. Kvůli lidskému faktoru pochopitelně nelze odsuzovat vědu jako takovou. Jediné, co nám zbývá, je závěry jednotlivých studií neustále přezkoumávat, srovnávat a testovat.

58 Ke shlédnutí zde: <http://peterrussell.com/TV/vidcall/PC.php>

59 Přesněji: Hmota, jejíž obraz máme ve vědomí, neodpovídá hmotě, která je „tam venku“.

světlo mělo pohybovat konstantní rychlostí cca 300.000km/s. Víme, že žádný *hmotný objekt* nemůže dosáhnout této rychlosti. Z Einsteinových rovnic pohybu vychází – a experimenty s atomovými hodinami poslanými okolo světa to potvrzují⁶⁰ –, že pokud by nás někdo míjel rychlostí 87% rychlosti světla, míry jeho vesmíru by byly zhuštěné na poloviční a on by poloviční rychlostí stárnul; pokud by dosáhl 100% rychlosti světla, jeho čas by se zastavil a vzdálenosti zmizely. Což sice působí proti-intuitivně, ale jelikož se naše intuice vyvíjela na základě zkušeností s rychlostmi nesrovnatelně nižšími, nemělo by nás to příliš překvapovat (vždyť i představa, že betonové zdi vašeho domu jsou složené z v podstatě prázdných dílů, jde proti „zdravému rozumu“). Větším problémem je, že se zvyšující se rychlostí narůstá (houstne) i hmota, která by se v posledku stala nekonečnou a tudíž vyžadovala nekonečné množství energie (více než kolik je jí v celém vesmíru)⁶¹. Nic tedy nemůže cestovat rychlostí světla. Jenže světlo to dělá, tzn. „z jeho pohledu“ je jeho „hmota“ vždy přesně *nulová*. Nevyžaduje tedy ani žádnou energii a proto musí existovat mimo prostor a čas – být vždy *yní*. (s. 56 – 58) Proč tedy mluvíme o „rychlosti“? Zde je podle Russella potřeba kantovsky odlišovat „světlo o sobě“ (noumenon), které je pro nás nepoznatelné, a „světlo pro nás“ (phenomenon): „*Ačkoli se obraz skládá ze světla, světlo, které vidíme, je vlastnost, jaká se objevuje ve vědomí. Co je světlo, doopravdy nikdy přímo nevíme. [...] Se světlem jsme možná dosáhli prahu poznatelného světa*“ (s. 61 – 62). Jak dochází k hypotéze, že by jedním z projevů světla mohlo být vědomí? Na bázi paralel: „*Novými absolutní veličinami [ve fyzice] jsou vlastnosti světla – rychlost světla ve vakuu a kvanta akce fotonu. Podobně, v říši mysli, je vlastnost vědomí absolutní veličinou. Je to společné východisko veškerých prožitků – včetně prostoru a času. Samotné vědomí, stejně jako světlo v projektoru, je neměnné, věčné. Každý foton světla je identickým kvantem akce. To stejně platí pro vědomí. Světlo vědomí, které ve mně září, je stejné světlo, které září ve vás – a v každé vnímající bytosti. [...] Tyto paralely naznačují, že mezi světlem fyziky a vědomí může existovat nějaký hlubší vztah. Mohly by snad sdílet společnou půdu – společný základ, který se projevuje ve fyzickém světě jako světlo a v říši mysli jako světlo vědomí, jenž září v každé bytosti?*“ (s. 75) Z těchto úvah v posledku plynou dvě možnosti: (1) buď je veškerá objektivní realita složena z jakýchsi „vědomých atomů“ (ve všem je zárodek vědomí/světla), nebo (2) (což je Russellova preference) žádná

60 Tentýž jev můžeme pozorovat u atomových hodin v navigačních družicích. Pro představu velikosti odchylky GPS bez korekcí příklad z minulosti: „*Když Američané 22. února 1978 vyslali na oběžné dráhy své první navigační satelity, atomové hodiny na jejich palubách nebyly vybaveny relativistickými korekcemi. Nastala katastrofa. „Superpřesné“ hodiny šly natolik „špatně“, že chyba při určování polohy už během jediného dne narostla na více než jedenáct kilometrů.*“ (Wagner 2008)

61 Kdyby něco „hmotného“ dosáhlo rychlosti světla, nestalo by se to de facto *singularitou* ze které, jak se domníváme, vzešel Velký Třesk?

objektivní realita není a je pouze strukturované Vědomí, „ve kterém se odehrávají protuberance, fluktuace, kolísání, které zakoušíme a překládáme v mysli na tvary, barvy, formy, hmotu a ostatní věci“ (2011). Pokud má někdo obtíže si to představit, domnívám se, že jde v podstatě o proces analogický novoplatónské *emanaci*.⁶²

Resumé: Materialisté tvrdí, že vjemy, které neprošly smysly, buď nemohou být ve vědomí vůbec, nebo jsou smyšlenkou stvořenou na bázi vjemů z minulosti. Řečeno s Humem: *imprese* předchází ideje. Post-materialisté tvrdí, že jeden typ zkušeností probíhá přesně tak, jak tvrdí materialisté, ale že je zde ještě jiný typ, který zažíváme *bezprostředně*. *Imprese* tedy předchází jen některé ideje. Anti-materialisté tvrdí, že vše je vlastně ideou, neboť vnější svět, který by stál za *impresemi*, je jen výtvořem mysli. Ideje tedy předchází ideje.

Na závěr krátká úvaha: V předchozí kapitole jsme hovořili o sjednocení, při němž dochází k deizaci – „transformaci v Boha“. **Anti-materiální** (panpsychické) vysvětlení tohoto fenoménu by tedy mohlo být: deizace je rozplynutí ustálených struktur (forem) světla, umožňující splynout s nezformovaným (zdrojovým) Světlem. Něco jako kdybychom se probudili ze snu, avšak nikoli do jiné reality (jiného snu). **Materialista** by snad řekl něco na způsob, že pokud je vše hmota, která je jako korálky navlečená na roztržených vláknech kauzality, pak okamžik mystického sjednocení není nic než její algoritmické zacyklení (jakoby se „zakousla“ sama do sebe). **Post-materialista**, jestliže by možnost sjednocení uznal – a to si netroufám odhadnout –, a zároveň vycházel z dualismu (tj. nikoli z monistické holografie), by se nejspíše musel uchýlit k nějaké koncepci dvou světů (např. „pozemského“ a „nebeského“); kdyby tak učinil, chápal by „mystickou svatbu“ více jako *pohyb ven* (osvobození mysli z těla, pro výstup k Bohu), než jako *pohyb dovnitř* (osvobození mysli *od* představy, že se vůbec v nějakém těle nachází). Z toho plyne také pozoruhodná možnost ve sféře empatie. Ukázali jsme, že zkušenost dvou lidí není nikdy stejná, neboť každý percipuje *noumenon* jako trochu jiný *phenomenon*. Vcítujeme se tedy *přeneseně*, na základě projekce *vlastní* zkušenosti, a pouze doufáme, že se příliš nemýlíme. Pokud však při sjednocení zanikají individuální filtry vnímání a „zakoušíme“ samotný *noumenon*, pak se – prizmatem anti-materiální teorie – jedná o jedinou zkušenost, kdy si můžeme být jisti, že *víme*, jak ji druzí prožívají. Materialisté by toto samozřejmě striktně popřeli – v jejich pojetí jsme si ve

62 Pro odlišení od aktu stvoření Vergely (2008) uvádí, že „zatímco stvoření znamená náhlý přechod z ničeho k bytí světa, emanace spočívá na představě, že svět pramení a „vyzařuje“ z něčeho již existujícího.“ (s. 15) Kreace tedy umožňuje (nikoli nutně předpokládá) nezájem *Tvůrce* o své *Stvoření*. Jako když malíř namaluje obraz, poté prodá a jeho další osud je mu lhostejný. Koncepce emanace toto popírá – „dílo“ je neustále jakoby „přiživováno“. Nejedná se proto o jednorázový *Výtvor*, ale ustavičné *Tvoření*.

sjednocení naopak nejvzdálenější, neboť ztrácíme samotnou schopnost druhého registrovat, a tím pádem si do něj i cokoli promítat.

(Neo)šamanismus [(Ne)Ša]

„Nalezli svůj život, stvrdili posvátné pravdy svými vlastními smysly, vnitřní vizi, která přichází, pouze pokud člověk sní maso božského Jelena-Peyotlu.⁶³

Ted' byli skutečnými Vixárika (Huicholy).“

Peter Furst (1996): *Halucinogeny a kultura* (s. 161)

Přestože se zdá, že pro naši euroatlantickou civilizaci je šamanismus pasé, mnoho lidí o něm má alespoň nějaké vágní předporozumění. Šaman je pro ně jakýsi domorodý felčar, kmenový vůdce, kouzelník či někdo podobný. Co jej ale charakterizuje? Je to jeho „image“? Stačí si pomalovat obličej, nasadit čelenku z orlích per, doplnit o náhrdelník z kostí, máchat chřestítkem a běhat kolem ohně jako splašený? Ano, pokud děláte komparz na hollywoodský biják... Je to tedy spíše o víře v animistickou kosmologii? Ani to není přesné. Šamanismus není jen „primitivní“ náboženství. Někdy se dokonce říká, že nic jako „šamanismus“ neexistuje, že jsou pouze *šamani* a – v případě aplikace technik mimo původní kontext – *neošamani*. To je jistě sympatické stoupencům MyPe; ale i přestože je velmi pravděpodobné, že má mystika v šamanství své původní kořeny (viz např. zmíněné studie Wassona a Shanona), nelze tyto dvě skupiny směřovat. Mystik směřuje k jednotě s Absolutnem, tečka. O nic jiného nestojí, do ničeho jiného nehodlá investovat energii. Nedosáhnout dokonalosti, rovná se selhat; získat neobvyklé schopnosti či postavení, znamená riskovat podlehnutí pocitu výjimečnosti. Šamana naproti tomu spása nijak zvlášť nezajímá a do neobvyklých stavů vědomí se uvádí primárně kvůli výhodám pro realitu obvyklou. A co je rovněž důležité – nedělá to zpravidla pro sebe, jde o *společenskou funkci*, resp. souhrn funkcí: od léčení, přes věštění, až po komunikaci s duchy předků. Ve zkratce lze tedy říct, že zatímco mystik se chce z jevové reality *probudit*, šaman ji chce *snít* plněji.

Abychom si snáze dokázali představit, *oč a jak* šaman usiluje, nastiňme si jeho model reality. Halifax (cit. DeKorne 1997) tvrdí, že „většina šamanských kultur předpokládá, že se svět skládá přinejmenším ze tří úrovní. Střední svět je svět, který známe, svět normálních lidských věcí. Spodní svět, Podsvětí je spojováno s mrtvými a nebezpečnými duchy a Svrchní svět, Nebeská říše je často označován za místo, kde žije slunce nebo za svět transcendentálního vědomí.“ (s. 57) Ačkoli se hovoří o „třech světech“, neznamená to, že by prostorová adjektiva

63 Peyotl je psychoaktivní kaktus, který se v současné době pojídá jako svátost při obřadech *Native American Church* (<http://nativeamericanchurches.org>). Přestože se stejně jako v případě Santo Daime jedná o synkretické náboženství, kombinující prvky křesťanství a šamanismu, liší se NAC nejen v preferovaném psychedeliku, ale také ve formě rituálů a účelů sezení. Někteří lidé se proto stávají členy obou organizací zároveň. (Cole 2012)

„spodní“ a „svrchní“ odkazovala na fyzická místa ve „středním“, ani že by si „primitivní národy“ neuvědomovaly dvojakou povahu vlastní zkušenosti. Jak píše Harner (2010): „*Žádný Chívar nemusí svým soukmenovcům přesně vysvětlovat, v jakém stavu vědomí se dobral konkrétního zážitku.*“ (s. 71) Proč taky? Pokud má jak původce, tak příjemce sdělení dostatečné množství zkušeností s oběma úrovněmi, snadno si ten který zážitek dosadí do správného kontextu podle osvojených zákonitostí. S tím by patrně ani vědečtí materialisté problém neměli, třebaže by nehovořili o „světech“, ale spíše o „stavech vědomí“ (či jednotlivých epifenoménech). K faktické kolizi dochází až v záležitostech ontologie entit. Než se však pustíme do filozofických otázek, dovysvětleme si zbytek modelu.

Jak se jedinec žijící v kmenové společnosti stává šamanem? Buď *dědičně*, nebo *spontánně*. Obě varianty předchází *iniciační zkouška*. Iniciace má dva aspekty, které se mohou vzájemně prolínat: *extatický* a *tradiční*. Extázi často předchází cosi na způsob mystické temné noci ducha. Novic se cítí fyzicky sláb, zdá se mu, že již nerozumí světu, objevují se u něj tendence stáhnout se do ústraní...⁶⁴ V určitém okamžiku pak přichází zlom; budoucí šaman upadá do extatického transu, „hlubokého spánku“ v němž může setrvat i několik dní. V této fázi dochází k jeho symbolické smrti a znovuzrození. To může vypadat kupříkladu tak, že je v neobvyklé realitě – „říši duchů“ – rozčtvrcen a opětovně sešit. Po probuzení z transu „*jsou šamanovi zpřístupněny nadpřirozené úrovně, stává se mistrem extáze, může cestovat říšemi duchů, léčit a věštit, dotýkat se bez následků rozpáleného kovu a podobně. Zkrátka, šaman se změnil z profánního člověka v posvátnou bytost.*“ (McKenna 2000, s. 30 – 31) Druhý aspekt (tradice) se týká pomocných technik a představ... Že je extáze individuální záležitostí, to asi nikoho nepřekvapí, ale že i způsoby osvojování technik jsou napříč pospolitostmi variabilní, to už je více zarážející. „*Mezi Koniby z horní Amazonie je ‚učení se od stromů‘ považováno za lepší než učení se od druhého šamana. Mezi domorodými lidmi ze Sibiře byl jedním z hlavních zdrojů šamanského vědění prožitek smrti a znovuzrození. V určitých kulturách, kde neexistovalo písmo, někteří jedinci spontánně odpovídali na ‚volání‘ šamanismu bez jakéhokoli formálního výcviku, zatímco jiní se cvičili pod vedením praktikujícího šamana. Takový výcvik mohl trvat jeden den, ale také více než pět let.*“ (Harner 2010, s. 14 – 15) Fundamentálně je tedy lhostejné, jak šaman svých schopností nabyde – pakliže fungují.

64 Nelze si nevšimnout psychiatrické paralely s „negativními symptomy“ u schizofrenie. Podle *Diagnostického a statistického manuálu mentálních poruch* (DSM-V) těmito příznaky jsou: menší projevování emocí (odrážející se i v mdlejší řeči těla), nedostatečná motivace ke sledování vlastních cílů (avolition), menší výmluvnost (alogia), snížená schopnost užívat si příjemné podněty (anhedonia) a nezájem o sociální interakce (asociality). (APA 2013, s. 88) Šaman by však spíše než o „negativních“ mluvil o symptomech „průvodních“, neboť po úspěšné iniciaci transformují mnohé z nich ve svůj protiklad.

Možná právě díky této nevyhraněnosti a čirému pragmatismu, přestože si jednotlivé civilizace předkolumbovského světa šli tvrdě po krku, „*nikdy nepoužili policejní sílu k potlačení osobního práva každého člověka rozšiřovat své vědomí jakýmikoli prostředky.*“ (Furst 1996, s. 14) To musí dnešnímu Evropanovi – „odkojenému“ legendami o svatých válkách a denně zasypávanému zprávami o náboženských střetech – znít naprosto neuvěřitelně.⁶⁵

Do zmíněné „říše duchů“, antropology a neošamany rovněž označované coby „svět představ“ nebo „mýtická říše“, sestupuje šaman po „středové ose“ (axis mundi), která se nachází „uvnitř něj“ (v jeho vědomí). Sestupu lze dosáhnout vícero cestami, nejprostší je (1) zalézt si někam, kde je tma a ticho, (2) chemicky (např. ayahuascou) nebo mechanicky (např. bubnováním) změnit své vnímání, (3) vizualizovat si „tunel“ – liščí noru, skalní jeskyni, či něco analogického – a projít jím z jednoho světa do druhého. (Harner 2010, s. 45) První cíl, o který by měl šaman-novic v této dimenzi usilovat, je naklonění si alespoň jednoho *spojence* – „silového zvířete“ nebo „ducha ochránce“. Podle šamanské mytologie lidé kdysi žili se zvířaty v harmonické jednotě. Různé příběhy pak různým způsobem objasňují, proč tato symbióza zkolabovala. Tedy pouze v obvyklé realitě, v neobvyklé údajně přetrvává – a právě to je důvod, proč se do ní šaman vydává. V momentě, kdy získá své „mýtické alter ego“, s ním může jednak komunikovat (využívat ho jako průvodce a pomocníka v podsvětí), jednak se do něj převtělovat (lykantropie). To, co se zpravidla odehrává v rámci „spodního světa“, praktikují poté někteří šamani i ve „středním světě“.⁶⁶ Spojenec, který je získán v neobvyklé realitě, se nazývá *nagual*. Existuje ještě *tonalové* zvíře, které je něčím na způsob znamení zvěrokruhu, tj. přiděluje se každému podle data narození, a jeho „působnost“ platí čistě pro osud v realitě obvyklé. Pokud někdo vážně onemocní, má se za to, že se „*odduchoval*“, tj. že ho opustil jeho *nagual*, čímž se oslabila jeho „imunita“ vůči zlým duchům, tzv. *tsentsakům*. Jiný šaman se může do podsvětí vydat ztracené silové zvíře hledat. (s. 82 – 96)

Výše prezentovaný model je, kvůli své poplatnosti podmínkám kmenového života mimo industriální civilizaci, ryze ilustrativní. Jestliže se (post)moderní člověk – který se již divoké přírodě odcizil natolik, že nemá nejmenší představu, jak v ní přežít, natož s ní souznít – touží věnovat šamanismu, musí se prvořadě zbavit „romantické optiky“, kterou jsme ironizovali v úvodu. Pakliže plně nepochopíme, že chceme-li být šamany, musíme být primárně

65 Což opět nahrává hypotéze o globálním vyprázdňení soudobých světových náboženství (viz pyramidové grafy na konci kapitoly o mystice).

66 Harner (2010) například zmiňuje „medvědího šamana“, který „*se družil se skutečnými medvědy, jedl jejich potravu a občas s nimi žil, někdy i po celé léto*“ (s. 85) Že by trochu doslovněji vzaté přísloví „kdo chce s vlky žít, musí s nimi výt“?

pragmatiky a až sekundárně nositeli tradiční mytologie, zůstaneme navždy dilety. Luna a Amaringo dosvědčují, že i soudobí šamani z povodí Amazonky, kterým je animistická kosmologie vlastní více než komukoli jinému, ji vlivem globalizačních tlaků redefinují. „Šamani z kmene Shipibo získávají z onoho světa knihu, ve které je zapsán stav pacienta, mají duchovní lékárny a na dna jezer za dušemi svých pacientů se vydávají v letadlech pomalovaných geometrickými symboly. [...] Bylinář žijící v Iquitos řekl, že mimo andělů s meči a vojáků s ručnicemi používá v boji se silnými čaroději i tryskové letadlo.“ (cit. DeKorne 1997, s. 80 – 81)⁶⁷ Totéž platí nejen pro staromilectví v oblasti vnitřních představ, ale také vnějších rituálů (opakování úkonů, které nechápeme), preferovaných substancí (vyzdvihování houbiček a současné zavrhování čistého psilocybinu)⁶⁸, atp. Na druhou stranu, ne každý „archaický“ koncept je výhodné nahrazovat. Výborným příkladem je „svět duchů“. Kmenový šaman svou zkušenost s neobvyklou realitou popíše tak, že sestoupil po středové ose ve svém těle do dolního světa, kde hovořil s duchy předků. Stručné a pro naši představivost navyklou manipulovat s trojrozměrnými obrazy i snadno zpracovatelné. Kdežto jungiánský neošaman řekne něco v tom smyslu, že se do jeho vědomého sebepojetí (ega) zásluhou aktivní imaginace promítly potlačované shluky psychických obsahů (komplexy) z nevědomí, jehož formování (plnění) lze lokalizovat do raného dětství, případně – identifikuje-li v symbolice obecnější vzory (archetypy) – nevědomí kolektivního. Přes nespornou hodnotu jungovských koncepcí pro post-tripovou komparativní analýzu – např. pro odhalení obecnějších zákonitostí, ve kterých se představy pohybují napříč různorodými kulturními kontexty –, je takový rastr naprosto nezpůsobitý pro orientaci v samotné fenomenologii změněných stavů.⁶⁹

67 Jde o tentýž princip, který jsme aplikovali při výkladu MyPe. Jinak řečeno, mohli jsme sice namísto křesťanského *sjednocení s Bohem* mluvit o hinduistickém *samádhi*, ale pro většinu čtenářů by šlo o ekvivalent čínských znaků, jejichž informační hodnota je bez předchozí konverze rovněž nulová. Pokud se nám cizorodé duchovní výrazy přeci jen jeví „více autentické“, není od věci zauvažovat, zda to není právě tím, že jim nerozumíme. Zaklínadla zní také „magičtější“ v latině než češtině, přestože se v obou případech jedná pouze o sérii záměrem obtěžkaných symbolů.

68 Toto je značně sporné. Šamani totiž věří, že vše – rostliny nevyjímaje – má svou duši (entitu). Pokud si tedy extrakt vyrobíme sami, jeho účinky budou jiné, než pokud jej zakoupíme hotový, poněvadž již při samotné kultivaci dojde k určité komunikaci mezi námi a duchem rostliny.

69 Když jsme mluvili o anti-materiálním (panpsychickém) pohledu na realitu, definovali jsme ji coby „sourhn světlených struktur“. A stejně jako zastánce této teorie každodenní jevy neredukuje na „kvanta akce fotonu“, protože je to nepraktické, nemusí ani jedinec, který nevěří v nezávislost duchovních entit, automaticky zavrhnout ideu říše duchů. Vytváření příběhů je totiž technika šifrování informací, která je z hlediska mentální efektivity – zapamatovatelnosti a manipulovatelnosti – bezkonkurenční (ač pokulhává po stránce exaktnosti). Řečeno slovy „paměťových mistrů“, jde o to „proměnit nudně monotónní podněty, které přicházejí do naší paměti, na něco nanejvýš barvitého, vzrušujícího a neobvyklého, co bude prakticky nemožné zapomenout.“ (Foer 2012, s. 101)

Informační potenciál „světa představ“ skýtá interakce s *entitami* [duchy předků, (ne)vědomými projekcemi, spirituálními bytostmi, UFO-ny, anděly a démony, či jak dle konkrétní tradice libo⁷⁰]. Strassman (2010c) sumarizuje zážitky dobrovolníků ze svých výzkumů do tří obecných, nezděděných, kategorií:

[1] **Osobní.** Jak název napovídá, jednalo se o seance psychologického ražení. Někteří účastníci vyprávěli, že získali nový náhled na svůj život⁷¹, jiným se vyplavily potlačené vzpomínky z dětství, což u nich vedlo k terapeutické katarzi... (s. 72 – 73)

[2] **Transpersonální.** Sezení, která vyústila buď v zážitek blízkosti smrti (NDE), nebo mystickou zkušenost.⁷² Přestože jich nebylo mnoho, výpovědi se velmi podobaly, a to nikoli pouze navzájem, ale také v porovnání s popisy spontánních (ne-chemických) verzí těchto fenoménů. Dobrovolníci nešetřili superlativy o proudu čirého světla, pocitech naprostého klidu a vyrovnanosti, časoprostorové nezávislosti, jednotě bytí, extázi... (s. 74 – 79)

[3] **Neviditelné světy.** Do těchto dimenzí se dostala více jak polovina zúčastněných. Reporty zmiňují tři verze „světů“ ve vztahu k obvyklé realitě:

- **Mikrosvěty:** Cestování skrze DNA, datové, binární či geometrické struktury.
- **Makrosvěty:** Průlety vesmírem či jakýmsi hyperprostorem.
- **Parasvěty:** Našemu světu buď *podobné*, pouze se odehrávající v jiném historickém období či na jiném místě současnosti, anebo *zásadním způsobem odlišné*, které byly vyhodnocovány coby „mimozemské“. (s. 80 – 85)

Právě v mimozemských světech – téměř vždy označovaných za technologicky vyspělejší než naše civilizace – docházelo ke komunikaci s cizími entitami.⁷³ Pozoruhodné je, že když se

70 Jeden neošaman mi vysvětlil: „*chtějí, abys je pochopil, proto využívají tvé představy jako svůj šatník*“.

71 Podrobněji možnost pohlédnout na svou existenci s odstupem rozebírá Ball (2009). Hovoří o vytvoření (či probuzení) tzv. pozice *Svědka*. Jde o jakési „duchovní zrcadlo“, které nám ukazuje, že nejsme konstrukty, s nimiž se běžně identifikujeme – obavy a choutky, různé „-ismy“, sítě společenských vztahů... (s. 79 – 90)

72 Většina literatury klasifikuje mystické zkušenosti a zážitky blízkosti smrti odlišně. Osobně jsem však čím dál přesvědčenější, že minimálně mezi jejich vrcholnými formami žádný rozdíl není. Jednak se výpovědi těchto dvou skupin prakticky neliší, jednak je možné oba typy zkušeností zpřístupnit zvýšením hladiny endogenního DMT v těle. Nabízí se úvaha, zde se nejedná pouze o jakousi „politickou korektnost“ vůči mnichům, kteří svých cílů dosahují po mnoha letech odříkání a pokání (viz fáze duchovního vývoje *očišťování a temné noci duše*), zatímco k NDE se může dopracovat kdejaký hejsek, který se přizabije při autonehodě. To pochopitelně neznamená, že oba budou tentýž zážitek způsobit rovnocenně „vstřebat“ – už kvůli odlišnému setu & settingu.

73 Přísně vzato i „makrosvěty“ jsou *mimozemské* (tj. pocítované jakoby byly *mimo* planetu *Zemi*). Tento pojem si však účastníci šetřili pro lokace obývané *mimozemšťany*, tj. bytostmi podobnými těm, které známe z některých sci-fi (něco mezi E.T. a kudlankou nábožnou).

dobrovolníci vyjadřovali o původu těchto dimenzí a jejich obyvatel, *nikdo*⁷⁴ (včetně autora studie) z nich nepřijal vysvětlení, že by za nimi stál „nějaký nevědomý duševní stav či proces“ (s. 93) A to i přesto, že všem bylo jasné, že jde o místa, kam vstoupili přes své vědomí (tzn. nikdo se nedomníval, že vyletěl ven z nemocničního pokoje skrze střechnu a jednotlivé zemské sféry).⁷⁵ To svým způsobem podporuje McKennovo tvrzení, že „přitažlivost [mentalisticko-redukcionistického modelu] je přímo úměrná nedostatku badatelovy přímé zkušenosti s fenoménem, který se snaží objasnit“ (Abraham et al. 2008, s. 122 – 123). Je rovněž příhodné zmínit, že kontakty pokrývaly škálu od přívětivých po děsivé (Strassman 2010c, s. 89).

Pokud porovnáme tyto výpovědi s indiánskou mytologií, mohli bychom o mimozemských dimenzích uvažovat coby o variaci na šamanskou říši duchů pro industriální společnost? Divoké přírodě jsme odcizeni, zato různá elektronika nás provází téměř na každém kroku. Je něco nepředstavitelného na domněnce, že se naše mysl pravděpodobněji setká se zelenými mužíčky s plazmovými děly nežli s medvědy, hady a jinými totemovými zvířaty? Patrně nikoli. To ovšem není až taková potíž. Největší filozofické bitvy se odehrávají, jak jsme předznamovali na začátku kapitoly, na poli ontologie. Mají entity, ať už jsou čímkoli, nějakou na nás *nezávislou* existenci? Aby nedošlo k nedorozumění, nyní neřešíme jejich konkrétní podobu, ptáme se, zda jsou něčím více než svým „aktuálním provedením“.⁷⁶ Přežívají okamžik, kdy je nevnímáme? Mohou dva lidé komunikovat s *toutéž* entitou? Je to stejné, jako když si s někým vyměňujeme e-maily? Nebo jde pouze o nevědomovanou „autokorespondenci“? Podléhají tyto bytosti informační evoluci jako my? A pokud ano, je to spíše důkaz *pro* nebo *proti* jejich nezávislosti? Není to, že je nazýváme „nefyzické“ či „netělesné“ jen fintou, jak se vyhnout jejich falzifikaci jakožto výplodu intoxikované nervové soustavy? Kde se potom ale berou všechny ty (možná jen zdánlivě) nové informace⁷⁷, které

74 Experimentu se zúčastnili lidé odlišných věkových skupin a povolání. Citováni jsou: webový designer, bývalý důstojník, skladatel, matematik, spisovatel, kovář, klinický psycholog, praktikant na psychiatrii, vývojář softwaru, architekt, lékařka a porodní asistentka. Tzn. skupina, kterou je nemyslitelné označit coby *homogenní*, abychom mohli jednotnost postojů připsat na vrub profesní nebo generační deformaci.

75 Vědomí je zde pojímáno obdobně jako v alchymistické tradici, tj. most mezi mikro- a makro- kosmem.

76 V této souvislosti stojí za zmínku „test“, který provedl McKenna (cit. DeKorne 1997). Při rozhovoru s jednou z bytostí ji požádal: „Ukaž mi, co jsi sám pro sebe.“ Tomu říkám „otázka s velkým O“. Nikoli „dej mi potvrzení mých představ o tobě“ – ale ukaž co *opravdu* jsi (případně co jsem schopen si imaginovat, že jsi, když si odmyslím tvou prvoplánovou formu). „A pak to začalo jako tón varhan zvedající sametovou záclonu“, což údajně bylo tak nesnesitelné, že po pár desítkách vteřin požádal, ať přestane a raději se vrátí k nějaké konvenční, veselé představě. (s. 205)

77 Jednou z takových informací je například objev receptu na přípravu ayahuascy – domorodci tvrdí, že jim byl předán duchy. Antropolog Jeremy Narby se v dokumentu *Other Worlds: A Journey Into The Heart Of Shipibo Shamanism* (Kounen 2004) táže, jak mohl tento amazonský kmen objevit recept – několikahodinové vaření

nám sdělují? Zdá se, že vše opět stojí a padá s odpovědí na otázku *kdo jsme*. Přesto je možné „vydestilovat“ pár obecností, které pro neobvyklé stavy platí bez ohledu na zvolenou teorii vědomí:

[a] **Ne každá bytost vám chce předat nějaké poznání či vhledy.** Některé vás prostě budou pouze zkoumat, aniž by se vám hodlali jakkoli revanšovat. Takový kontakt může v extrému nabýt až formy analogické fenoménu „únosu mimozemšťany“⁷⁸ (tzn. stanete se bezmocným „pokusným králíkem“, což může být poměrně traumatizující zážitek) (Frecska 2010c, s. 267). Jiné mají blíže k *syndromu Charlese Bonneta*, což je označení pro soubor ryze vizuálních halucinací na škále od „bizarních“ (zpřeházené komponenty obličeje osoby se kterou mluvíte) až po „věrohodné“ (cizí člověk procházející se po vašem bytě), které se objevují u lidí s poškozeným zrakem. Vidiny nezřídka nezapadají do odehrávající se situace, takže není obtížné je identifikovat. Avšak ani tehdy, ladí-li bezchybně s kontextem, s těmi, kdo je vidí, *neinteragují*. (Sacks 2013, s. 23 – 35) Povaha těchto setkání je tak více „kinematografická“.

[b] **Ne každá entita, která s vámi komunikuje, má čisté úmysly.** Některé mohou vyžadovat, abyste poškozovali sebe, jako v případě schizofrenika, který jedl své výkaly, protože mu to „nařídil Bůh“ (DeKorne 1997, s. 68). Jiné naopak, abyste poškozovali druhé, jako v případě Thugů – uctívačů hinduistické bohyně Kálí –, kteří durmanem omamovali ty, které hodlali obětovat (údajně jich bylo *statisíce*) (s. 115 – 116), nebo starozákonního Abrahama, který měl zabít svého syna Izáka (Gn: 22). Je zajímavé, že například tací konibové jsou vůči výzvám entit k podřízenosti mnohem odolnější, resp. skeptičtější. Když se Harner (2010) zpovídal jejich šamanovi ze svého prvního ayahuascového zážitku, při němž mu entity řekli, že jsou „*skuteční vládcí světa*“, prý jen mávl rukou a s úšklebkem utrousil: „*Ach, to oni tvrdí vždycky. Ale jsou to pouze Vládcí vnější Temnoty.*“ (s. 29) Pokud se tedy rozhodnete vydat do podsvětí, valná většina indiánských tradic naznačuje, že je prozíravější pracovat

liány *Banisteriopsis caapi* s listy *Psychotria viridis* – metodou pokusu a omylu, jak se domnívá západní věda, když víme, že v Amazonii je asi 80.000 rostlinných druhů, tj. šance na odhalení správné kombinace je přibližně 1 ku 6 miliardám? [tzn. nejenže by dříve, než by vyzkoušeli jen nepatrný zlomek kombinací, patrně vymřeli na otravy, ale i kdyby měli štěstí, otestovat takový počet kombinací by jim ve 100 lidech (pakliže by každý z nich po každý den v roce prověřoval 10 kombinací denně), zabralo více jak 17.000 let – a to jen za předpokladu, že by si nějakým sofistikovaným způsobem po generace předávali znalosti o již otestovaných kombinacích (samozřejmě se jim to mohlo podařit hned na začátku, jen je to silně nepravděpodobné)].

⁷⁸ Což mimochodem podle některých autorů není jevem nijak raritním. Wojtowicz (2010) např. tvrdí, že „*únos mimozemšťany prožilo nejméně pět milionů Američanů*“ (s. 283). Z patologické perspektivy by se tak jednalo doslova o pandemii.

s *polyteistickými hypotézami* typu gnostických Archónů či řeckého pantheonu – tj. s celou paletou entit různých zájmů a nátur – nežli jediným, dobrým Bohem.

[c] **Ne každý kontakt funguje jako víru upevňující faktor.** Sacks (2013) například nabízí příběh ateistického řidiče autobusu, který měl několik spontánních „extatických záchvatů“. První z něj učinil člověka hluboce věřícího (po dva dny byl v euforii a slýchal „*božské a andělské hlasy*“). Svou nově nabytou zbožnost si udržel tři roky. Po období klidu přišly další (nikoli nepříjemné) záchvaty – tentokrát však „*prohlašoval, že se jeho mysl ‚pročistila‘... Při této epizodě víru ztratil.*“ (s. 138 – 139)⁷⁹

Předtím než šamanský přístup zcela opustíme, pozastavme se ještě nad párem schopností, které jsou často vzpomínány jako typické pro „pravého šamana“: *věštění a léčení*. Začneme snáze zpochybnitelným předvídáním budoucích událostí. Západní psychologie jasnovidectví nálepkuje jako „sebenaplnující se proroctví“ (self-fulfilling prophecy). Tento fenomén je přímo učebnicový např. u renomovaných ratingových agentur, odhadujících vývoj investičních rizik, které když některému subjektu zhorší hodnocení, prakticky automaticky tím zhorší i jeho situaci na trhu, neboť dojde k nahodání důvěry investorů a s tím spojenému odlivu investic. Zhoršení ratingu tedy *předpovídá* zhoršení situace, kterou do značné míry *vytváří*. Aplikuje-li se tato „autosugesce“ na šamanskou pospolitost, což vzhledem k relativně malému počtu členů a jejich intenzivní víře v šamanovu posvátnost – která zaručí většinové přijetí vágního poselství – není nemožné, jeví se takové vysvětlení v rámci mentalisticko-redukcionistického paradigmatu uspokojivé.⁸⁰ Co se kurýrování týče, zde je situace komplikovanější. U terapií, při nichž je psychoaktivní substance podána klientovi, je vcelku pochopitelné, že dochází ke katalyzaci nevědomých obsahů (bez ohledu zda probíhajícímu procesu rozumíme či nikoli). Při šamanském léčení si však psychedelikum bere zpravidla léčitel, nemocný jen výjimečně (Harner 2010, s. 68). Pro západní medicínu je těžké si představit, jak by takový přístup mohl fungovat. Určitý potenciál bychom jistě mohli připsat

79 To částečně oslabuje velmi rozšířenou domněnku, že dobré tripy vedou k zarámování religióznímu, zatímco špatné k patologickému.

80 Nevýřčenou premisou tohoto výkladu je lineární, bezcílný vývoj dějin poháněný „zezadu“. Jakmile však začneme operovat s myšlenkou osudu (tzn. lokalizujeme-li příčinu nikoli na počátek ale konec děje), spojení „sebenaplnující se proroctví“ získá zcela nový význam – stane se jakýmsi zpřítomněným aspektem naší *entelechie* (vnitřně daného cíle). Abraham et al. (2008) tuto možnost domýšlejí do kosmologických důsledků: na konec vesmírných dějin staví abstraktní cíl – *Atraktor*, přitahující k sobě veškeré podřízené prvky, kterým se z jejich omezené perspektivy zdá, že jejich jednání, přání či vize existují bez hlubšího vztahu k celku. Struktura reality je tedy hierarchická: lidská mysl je součástí mysli Gaii (Země), ta zase mysli sluneční soustavy a tak dále až k Atraktoru... (s. 60 – 116) Psychonauté se pak podle této teorie v neobvyklých stavech vědomí čas od času napojují na nejbližší nadřazenou mysl (Gaiu). Proroctví, která se naplní, jsou tudíž jen náležitě pochopenou „vyšší myšlenkou“. (s. 163)

na vrub *placebu* (stejně jako v případě uřknutí a jiných „kleteb“ zase *nocebu*), tedy něčemu, co dnes nazýváme *psychosomatickým působením*. Stručně řečeno: i falešná naděje zmírňuje stres, čímž nepřímo zlepšuje zdravotní stav. Jak ale vysvětlit tvrzení, že takto lze léčit také ty nemoci, u nichž předpokládáme tzv. *exogenní etiologii* (vnější původ), tj. infekce, virózy, atp? V šamanském modelu reality to potíží není, neboť nerozlišuje světy na „reálné“ a „fiktivní“. Stačí tudíž uplatit, či jiným způsobem přemluvit, nagualy, kteří z nějakého důvodu přestali ochraňovat svého „majitele“ (např. kvůli změně životního stylu), aby se vrátili ke své původní činnosti.⁸¹ Méně magické vysvětlení by bylo, že zatím jen zdaleka nechápeme potenciál vlastního organismu.⁸²

81 Luna (2010a), jenž strávil měsíc u léčitele dona Basilia, aby jej sledoval při práci, si všiml, že při léčbě pacientů nepoužívá žádné jiné rostliny než ayahuascu (kterou bral téměř každý večer). Když se ho na toto zeptal, odvětil mu: „*Rostlinu potřebuješ jenom tehdy, pokud neznáš její píseň.*“ (s. 121) „Očima Západu“ se nabízí jízlivá otázka: může karaoke nahradit lékárny?

82 Tibetští jogíni také dosahují pro nás nepochopitelných dovedností „jenom“ vizualizací a dechovými cvičeními.

Kritéria validity

„Vyžaduje od sebe soud, ‚ano‘ a ‚ne‘, nikoli nad vědami, nýbrž nad životem a hodnotou života, nerad se učí věřit tomu, že má právo nebo dokonce povinnost takového soudu, a musí si z nejobsáhlejších – možná nejrušivějších, nejničivějších – zážitků a často váhavě, pochybovačně, s pomlkami hledat k onomu právu a oné víře svou cestu.“

Friedrich Nietzsche (2003): *Mimo dobro a zlo* (s. 99)

V předchozích kapitolách jsme předvedli tři *algoritmy*, vyhledávané na základě tří typů *motivací*, poskytující trojí druh *poznání*: MyPe slibující gnózi při kontaktu se Zdrojem vší existence, PsyFy doufající v porozumění výchozímu stavu vědomí skrze jeho odchylky a (Ne)Ša pátrající po vědoucnějších spojencích... Je vůbec možné takto odlišné modely srovnávat? Nejsm si jistý. Jsou tedy rovnocenné? Možná. Potíž je v tom, že by s takovým závěrem nesouhlasili stoupenci nejspíše ani jednoho z nich. Existuje ale nějaký „archimedovský bod“, referenční kritérium, které by určilo, který je „validnější“?

Abychom pronikli do zapeklitosti posuzování změněných stavů, pokusme se jeden rozebrat detailněji, a to ten, s nímž máme zkušenost prakticky všichni – *snění*. LaBerge (2006) uvádí, že jsou v zásadě tři možná vědecká vysvětlení pro sny:

- **Fyziologické:** Snění je jen vedlejším efektem elektrochemických procesů, odehrávajících se v mozku, jejichž úkolem je např. lépe fixovat – případně inverzně, od „nežádoucích prvků“ očišťovat – vzpomínky. Snové výjevy se nám tudíž nic sdělit nesnaží.
- **Psychologické:** Sny zrcadlí naše (ne)vědomé „duševní konflikty“, tj. mají hlubší význam a jejich analýzou se můžeme dobrat určitého sebepoznání.
- **Psycho-fyziologické:** Kombinace obojího. Bezesný, „klidný spánek“ (fáze NREM) plní fyziologické funkce, zatímco snový, „aktivní spánek“ (fáze REM) psychologické. Tyto fáze⁸³ se průběžně střídají. Jedna z hypotéz pak předpokládá, že REM kdysi sloužil jako jakási „laboratoř“ k testování nových reakcí pro bdělou realitu, a to hlavně proto, že oproti NREM je energeticky značně neekonomický, plus způsobuje celkovou tělesnou paralýzu. (s. 188 – 215)

⁸³ REM fáze spánku je pojmenována podle „rychlých pohybů očí“ (Rapid Eye Movement), které zrcadlí rozhlížení se po snovém světě, NREM (Non-REM) pak na základě absence těchto pohybů.

V ostatní literatuře ovšem můžeme najít i další vysvětlení, např.:

- **Psychopatologické:** Roubíček (1961) se domníval, že sen je určitým druhem opakujícího se, reverzibilního šílenství (s. 10). Jelikož se odborníci neshodnou, zda šílenství určitou „vnitřní logiku“ má (a ta pouze neodpovídá té naší), nebo ji zcela postrádá, není jasné, zda má toto vysvětlení blíže k fyziologickému nebo psychologickému.
- **Šamanské:** Pro DeKorneho (1997) je sen „přirozený způsob vstupu do světa představ“ (s. 192). S *entitami* se tak můžeme setkat i bez použití psychedelik.⁸⁴

Neshody ohledně „povahy“ snů by mohly nepřímou souviset s jejich formální i obsahovou diverzitou. Osobně např. mívám sny velmi živé a po probuzení si je skoro vždy pamatuji. Přirozeně jsem předpokládal, že to tak má kdekdo. Než mi jeden kamarád pověděl, že *nikdy v životě* neměl „smyslový“ sen. Vždy se prý pohybuje na rovině „významů“ či „pocitů“ – ví, že ho něco někam táhne, ale nevidí *to*, neslyší, ani necítí. Ve chvíli, kdy se mi s tímto svěřil, začalo dávat větší smysl, proč nechápe můj argument, že by i *tato* realita mohla být snová.⁸⁵ Jednoduše si to nedokázal představit – mezi snem a bdělostí spatřoval *kvalitativní propast*. To mě udivilo, a tak jsem se začal vyptávat i dalších osob, jak probíhá jejich noc. Někteří referovali pouze o snech černobílých, jiní zase „matných“. Jedna slečna si postěžovala, že se jí už tři roky noc co noc zdá „do puntíku stejná“ noční můra. Vícero lidí mi také sdělilo, že se jim „nikdy nic nezdá“. Ačkoli výzkumy naznačují, že si to spíše jen nepamatuji, přinejmenším to objasňuje jejich rozpaky po mé otázce: „Nemohl by *tohle* být také sen?“ – a mé rozpaky po jejich odpovědi: „To jakože bychom teď byli v bezvědomí?“

Co z toho plyne? Fenomén snění nám ukazuje, jak problematické je „vcit'ování se“ do druhých a vyvozování obecných závěrů o lidském vědomí na základě vlastní zkušenosti. Skoro se chce říct, že čím více „víme“ o vnímání druhých, tím se jako větší „zázrak“ jeví, že vůbec někdy dojdeme konsensu. Méně zřetelná, nikoli však méně závažná, je též snová „iluze smysluplnosti“. Kolem nás mohou létat lidé bez hlav a nám to obyčejně přijde absurdní až poté, co se probudíme. Co to prozrazuje o naší schopnosti „nahlédnout řád věcí“? Mnoho aspektů své každodennosti akceptujeme ze zvyku. Jenže ve snech, zdá se, nemáme čas

84 S tím by zase nesouhlasil Strassman (2010c), což je zřetelné z pasáže přemítající nad povahou kontaktu s entitami: „Dobrovolníci (a nakonec i já) jakýkoli symbolický nebo snový základ svých zážitků odmítali. [...] Jediný model vysvětlení, který obstál jako intuitivně nejuspokojivější, zároveň ale teoreticky nejnespolehlivější, se týkal přiřazení jakési paralelní úrovně reality těmto zážitkům.“ (s. 93)

85 Raději jsem se mu ani nesnažil vysvětlit, že se sem tam „probudím“ z jednoho snu do jiného a teprve až poté do reality, v níž jsme spolu hovořili.

„zvykat si“⁸⁶ – do neobvyklé situace jsme přeneseni náhle. Minimálně dvě kritéria validity tímto tudíž můžeme odsunout stranou: *konsensuální* a *zvykové*.

Jiná kritéria nabízí v úvodu vzpomenutá *transpersonální psychologie*. Tito specialisté vyvíjejí neustálý tlak na *Americkou Psychiatrickou Asociaci*, aby zřetelněji diferencovala mezi psychózou a psychospirituální krizí. V *DSM-5* tak můžeme najít např. oddíl *S kulturou související diagnostické problémy* (Culture-Related Diagnostic Issues). Jelikož jsme v textu nejčastěji zmiňovali podobnosti se symptomy schizofrenie, ukažme si, jak vypadá formulace odstavce pro tuto diagnózu: „*Je třeba vzít v úvahu kulturní a socio-ekonomické faktory, a to zejména tehdy, nesdílí-li pacient s lékařem totožné kulturní a socio-ekonomické pozadí. Představy [ideas], které se v rámci jedné kultury jeví jako bludy (např. čarodějnictví), mohou být v rámci jiné běžné. V některých kulturách jsou zrakové a sluchové halucinace s náboženským kontextem (např. slyšení Božího hlasu) běžnou součástí náboženské zkušenosti. Kromě toho, posouzení zmatenosti řeči [disorganized speech] může být znesnadněno lingvistickou variací narativních stylů napříč kulturami. Posouzení vlivu vyžaduje citlivost k rozdílům ve způsobu vyjadřování emocí, očního kontaktu, a řeči těla, které se liší napříč kulturami. Je-li hodnocení provedeno v jazyce, který je odlišný od pacientova hlavního jazyka, je nutné dát si pozor, aby nebyla jazyková bariéra spojována s alogií. V některých kulturách může utrpení [distress] nabýt formy halucinací nebo pseudo-halucinací a přeceněných představ [overvalued ideas], které mohou být podobné skutečným psychózám, ale jsou normativní pro pacientovu podskupinu.*“ (APA 2013, s. 103)

Co znamenají ony kulturní vlivy v rámci diagnostiky? Co je „normativita podskupiny“? Tvrdí APA těmito přílepkami, že je možné slyšet hlas Boží, nejsme-li dětmi ateistické civilizace? Vzhledem k užití terminologii – „halucinace“, „pseudo-halucinace“, „přeceněná představa“, a možná též „socio-ekonomické pozadí“ –, evokující jakousi podřadnou perspektivu, ze které není možné nahlédnout „pravdu“ (tj. že se jedná o něco neskutečného), domnívám se, že nikoli. Abych svou domněnku podpořil jinak než analyticky, zamysleme se nad hypotetickou

86 Někdo by mohl namítnout, že existují specifické činnosti, které ve snech „z principu“ vykonávat nelze. Lidé, kteří usilují o tzv. *lucidní snění*, takových aktivit využívají k uvědomění si, že spí. Nemělo by např. být možné vyslovit své jméno, číst knihu, nebo se podívat na ruce...

Nějaký čas jsem se v „bdělém snění“ cvičil a zpočátku to vážně fungovalo. Jedné noci ale přišel zlom – vyslovení jména nic nezpůsobilo. Pokračoval jsem proto v hraní své snové role, neboť jsem se domníval, že nespím. Poté, co jsem se probudil a dovtípil svého „přízpůsobení“ této pomůcky, vyřadil jsem ji ze svého repertoáru. Po pár týdnech jsem se ale postupně adaptoval i na ostatní finty, až jsem nakonec dospěl do bodu, kdy jsem nebyl schopen *nijak* rozlišit snění od bdělosti. Dokonce se mi utvářela jakási paralelní identita (snové vzpomínky na snové události), zřejmě abych nemohl zvažovat, co dané situaci předcházelo. Má mysl mě tedy nakonec přechytračila.

situaci. Pacient navštíví psychiatra s tím, že slyší hlasy a rád by pochopil, proč se tak děje. Nabídne mu psychiatr „multi-paradigmatickou“ interpretaci? Řekne: „pokud mozek *generuje vědomí* a *Bůh* je prázdný pojem stvořený člověkem, a to buď ze strachu nebo z mocenských pohnutek, aby jím jeho tvůrce mohl manipulovat své stoupence, pak jsou vámi slyšené hlasy halucinacemi, tj. něčím mimo vaši mysl neexistujícím, něčím škodlivým a lživým, čeho je potřeba se zbavit; pokud však mozek funguje pouze jako *přijímač* filtrující nějaký typ *vyššího vědomí*, je možné, že vaše hlasy jsou skutečné a fakt, že je slyšíte, je nutné vnímat nikoli negativně, ale jako jakousi přidanou hodnotu, dar, který z vás dělá v určitém smyslu vyvoleného“⁸⁷? Těžko. Je to podobné, jako když uznáváme svobodu vyznání, ale k (sekularizovanému) soudu je ohledně duševního zdraví souzeného přizván pouze psycholog – a nikoli také teolog. Proč tedy *Diagnostický a statistický manuál* zmiňuje možné kulturní vlivy? Aby ukázal, že existují kultury, které jsou náchylnější považovat neskutečné za skutečné? To je jaksi nekorektní a těžko by si APA dovolila, říci to takto na rovinu. Dnes přeci zastáváme stanovisko, že kultury hodnotit nelze (opak by byl etnocentrismem a ten odsuzujeme). Zdá se však, že jiné vysvětlení není. Nepřipouštíme-li (reálně, v praxi) ontologickou interpretační pluralitu – jinými slovy, máme-li koncepci vědomí, které vše podřizujeme a nenabízíme-li výklady skrze koncepci „konkurenční“ – je takové uznání jinakosti pouhým formalismem... Transpersonalisté sami ovšem situaci nijak zvlášť nezpřehledňují. Např. z Grofova *Holotropního dýchání* (2013) sice tak nějak pochopíte, „v čem je zakopaný pes“, přesto vám ale nebude jasné, kam si tento psychoterapeutický směr zařadit. Svým synkretickým pragmatismem se totiž blíží Ne(Ša), pojmovým aparátem PsyFy a religiózním obsahem MyPe. Mezi touto trojicí pak, zdá se, klopýtá dle aktuálních potřeb klienta.

Čeští zástupci transpersonální psychologie – *O.s. Diabasis*, které jsme zmiňovali v souvislosti s manifestem pro post-materialistickou vědu, na svém webu nabízejí kritéria⁸⁸ pro odlišení nejen „schizofrenie“ a „psychospirituální krize“ (u níž uvádějí 10 základních forem⁸⁹), ale také „duchovního probuzení“ (psychospirituální zkušenosti). Diferenciálně diagnostické

87 Pochopitelně nejde pouze o *hlasy*. Jiný interpretační rámec (založený na jiné ontologii) by jinak vykládal i další „poruchy“. Například *deprese* by mohla být vnímána jako signál k odvrácení se od současného směřování životem daného jedince (a nikoli jako něco, co je potřeba potlačit farmaky, abychom mohli nerušeně pokračovat), případně v heideggerovském smyslu jako něco, co nám pomáhá k odstupu od jsoucna...

88 Zde: <http://diabasis.cz/psychospiritualni-krize/pro-odborniky>

89 Těmito formami jsou: probuzení energie Kundaliní, šamanská (iniciační) krize, aktivace centrálního archetypu, otevření mimosmyslového vnímání, karmické vzorce a zážitky z minulých životů, stavy posedlosti, channeling, zážitky sjednocujícího vědomí, NDE, setkání s mimozemskými bytostmi.

tabulky staví do opozice k *ICD-10*⁹⁰ a *DSM-IV*. Ačkoli jsou oba zdroje směrodatné pro většinu lékařů západní civilizace, vypůjčíme si od Diabasis pouze to, co souvisí se spiritualitou, neboť (1) ICD je pro svůj širší záběr v jednotlivostech stručnější než DSM, (2) čtvrtá edice DSM, ze které je na webu čerpáno, je od roku 2013 nahrazena pátou. Nyní už ale k oněm charakteristikám:

Psychospirituální krize se vyznačuje: rozpoznatelností psycho-sociálního stresoru; bezproblémovým fungováním před epizodou; extatickou náladou; pocitem nově získaných znalostí; změnami vnímání; uspořádaností obsahů vnitřního procesu (viz 10 forem); nenarušeností intelektu a paměti; pozitivním, explorativním zájmem o probíhající zkušenost a její význam; schopností vytvořit adekvátní terapeutický vztah; symptomy s akutním nástupem, které trvají od několika minut po několik měsíců; lepším fungováním po ukončení nejintenzivnějšího období; absencí psychopatologie před psycho-sociálním stresem; negativními výsledky klinických testů na fyzickou chorobu, patologický proces nebo organické poškození v oblasti mozku; snahou předejít (sebe)destruktivním tendencím, pakliže se vyskytnou; péčí o sebe (jídlo, pití, hygiena).

Duchovní probuzení (též psychospirituální zkušenost) je pak mírnější forma téhož, která je víceméně pozitivní, obohacující a nenarušuje běžné fungování.

Schizofrenie je v rámci DSM-5 podřazena kategorii s názvem *Spektrum schizofrenií a jiných psychotických poruch*. Tyto poruchy jsou „definovány abnormalitami v jedné nebo ve více z následujících pěti oblastí: bludy, halucinace, zmatené myšlení (mluva) [disorganized thinking (speech)], silně zmatené či abnormálně motorické chování (včetně ztuhlosti) [grossly disorganized or abnormal motor behavior (including catatonia)], a negativní symptomy.“⁹¹ Jednotlivé schizofrenní poruchy jsou pak jakousi

90 International Classification of Diseases (ICD), překládána jako Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN). Na rozdíl od DSM se zabývá též fyzickými neduhy.

91 *Bludy* jsou definovány jako přesvědčení, na nichž jedinec lpí, přestože je konfrontován s protichůdnou evidencí. Nejčastější jsou perzekuční, následují referenční, grandiózní, erotomanické, nihilistické a somatické. Ty se dále dělí na bizarní (nevěrohodné, kulturním vrstevníkům nesrozumitelné a z běžné zkušenosti nevyplývající) a ne-bizarní (možné, ale nepodložené). Blud ztráty kontroly nad tělem nebo myslí (vkládání, odstraňování či manipulování myšlenek) je však kupříkladu za bizarní považován vždy. *Halucinace* jsou určeny jako běžné zkušenosti se podobající percepcí, avšak postrádající vnější podnět. Výjimku tvoří halucinace hypnagogické (když usínáme) a hypnopompické (když se probouzíme), které mají punc normálnosti, neboť se neobjevují v kontextu jasně vnímání (clear sensorium). *Zmatené myšlení* je odvozené ze *zmateného projevu*, který je jako porucha definován ve chvíli, kdy závažně narušuje efektivní komunikaci. *Abnormální chování a motorika* se manifestuje na škále od „chování se hloupě jako dítě“ po „nepředvídatelný neklid“, a poruchou je ve chvíli, kdy znesnadňuje výkon běžných denních aktivit. *Katatonní chování* je vymezeno jako výrazný útlum v reakcích vůči okolí. Rozpětí opět pojímá mnoho variant od odporu k instrukcím, až po němotu a ztuhlost. *Negativní symptomy* viz poznámka v kapitole o neošamanismu.

skládačkou z těchto symptomů na základě jejich *kombinace, intenzity a doby trvání*. (APA 2013, s. 87 – 90) Konstelace příznaků pro schizofrenii jako takovou (tj. nikoli pro spektrum poruch schizofrenního typu), vždy: (a) narušuje naše pracovní nebo společenské fungování, (b) musí pokrývat minimálně 2 z 5 výše zmíněných oblastí (a alespoň jedna musí spadat do bludů, halucinací nebo zmatené mluvy), z nichž jedna musí být přítomna většinu času po dobu nejméně jednoho měsíce. Z dlouhodobého hlediska je za schizofrenii považováno, trvají-li příznaky minimálně 6 měsíců, z nichž jeden měsíc (při včasné léčbě ale i méně) musí být příznaky aktivní. Nástup nemoci je převážně pozvolný, výjimečně náhlý; vývoj do značné míry nepředvídatelný. U cca 20% jedinců je průběh příznivý, jen zlomek se vyléčí zcela; stav většiny se nemění, kolísá nebo zhoršuje. Většina diagnostikovaných schizofrenii v rodinné anamnéze nemá. Sebevraždu spáchá 5 až 6 procent, pětina se o ní minimálně jednou pokusí a mnoho dalších o ní uvažuje. (s. 102 – 105)

Rozdíl je očividný i po letmém, profilovém srovnání.⁹² Není divu, že lidé s první sérií symptomů cítí křivdu, jsou-li házeni do stejné kategorie se schizofreniky. Je ovšem nezbytné mluvit o spiritualitě? Nestačilo by např. rozlišovat mezi prožitky „sjednocujícími“ (*integračními*) a „rozkladnými“ (*dezintegračními*)? Jinak řečeno: vyplývá z daných příznaků nějaký přesah (*trans-*) osobnosti (*persony*)? Kromě toho je většina rysů problematická, několik jsme jich zpochybnili v předchozích kapitolách (nejdůkladněji asi ideu halucinace). Zbytek ovšem není o moc stabilnější, např.: nevěle spolupracovat s terapeutem může pramenit z předchozích špatných zkušeností; spolehlivě identifikovatelný stresor může aktivovat latentní dispozici k poruše; popisné uspořádání vizí nijak nemusí odpovídat prožívanému základu (forma nemusí korespondovat s obsahem); vyhodnocení bludu coby (ne)bizarního se bude odvíjet od osobní (ne)zkušenosti diagnostikujícího; sebekpěči zanedbává i spousta ne-schizofreniků...

Jiným měřítkem validity by mohla být *informativnost* zážitku (jako u některých indiánů, jimž duchové sdělují poznatky o léčivkách). Z evoluční, „desakralizované“ perspektivy bychom zase mohli uvažovat o přínosech pro *adaptabilitu*. Zlepšuje některý model „fitness“ (biologickou zdatnost) jedince a jeho komunity? Zajisté. Který? Kupodivu každý. Všichni mohou např. určitým způsobem léčit (a tím pádem i zvýšit šanci na předání genů): mystik

92 Vančura, který má letité terapeutické zkušenosti s lidmi z obou skupin, mi v jednom z rozhovorů sdělil, že v praxi je propast mezi nimi ještě daleko citelnější než takto „papírově“. Sám za sebe nemohu soudit – diagnostikované (ale již nějaký čas medikované) schizofreniky jsem poznal všeho všudy dva a ani jednoho bych si netroufl „zašuplíkovat“, neboť oba střídavě vykazovali příznaky „psychospirituální“ i „schizofrenní“.

„nepřímo“ (mírněním strachu ze smrti), psychiatr „přímo“ (farmakologicky) a šaman tak nějak „obojetně“. Co třeba *morálnost*, resp. *utilitarističnost*? Je „výhodnější“ (rozumějte: vede k menší anarchii), aby se masy identifikovaly s ateismem, nebo teismem? Co je mocnějším „opiem lidu“? Budeme-li obě varianty srovnávat v jejich monistické verzi, pak na tom nejspíše nezáleží. Pokud totiž vše emanuje z Jednoho, jsme de facto všichni Bohy (resp. Bohem), akorát jsme na to „pozapomněli“⁹³. A pokud svět začal Velkým Třeskem a my jsme jen „elektro-chemickou kaší“? Pak zase nemáme co ztratit. „Pravda monismu“ se zdá být v obou případech rovným dílem „nebezpečná“, neboť ať už jsme „vším“ nebo „ničím“, neexistuje instance, která by stála nad námi. Koncepce „pekla“, či „tvorby historického díla“ se pak touto optikou jeví jen jako (k zániku předem odsouzené) pokusy o vytvoření protiváhy této příliš bezuzdné metafyzice. V kostce: je-li vše *Jedno*, pak je vše *jedno*...

93 Malý „myšlenkový experiment“. Pokud vše pramení z Jedna, můžeme předpokládat, že nejde o samoučel. Proč bychom se měli rozpomínat na svůj božský původ? Nekazí to trochu „radost ze hry“? Možná se Bůh touží ve svém díle zapomenout, aby si na okamžik „ulevil“ od své všemohoucnosti a mohl okusit *pocit touhy*. Jinými slovy, možná bychom namísto úsilí o dosažení „asketické hibernace“ měli naopak žít co nejvíce „naplno“, tj. ne sjednotit, ale odštěpit se! V takovém případě by paradoxně ateisté byli „původnímu záměru“ blíže než jejich teističtí kritici.

AUTO-EXPERIMENTY

„Nikdy nebudete vědět, jaké to je, dokud to sami nezkusíte,
a pak vám to již nebudu muset vyprávět.“

Timothy Leary (1997): *Politika extáze* (s. 153)

Salvia Divinorum (Trip-Report)

METADATA: 25. 1. 2014 v 15:00 jsem naplnil kotlík bongu přibližně 0,2g 10x extraktu Salvia Divinorum, zakoupeného přes internet ze serveru *Botanic.cz* v době, kdy tato rostlina ještě nestála mimo zákon. Byl jsem sám, odpočatý, v neutrální náladě a jen minimálně nervózní. Žádnou asketickou předeheru jsem nerealizoval (ani sexuální, ani stravovací – byť konzumuji převážně lehčí, zdravá jídla). V místnosti jsem utvořil tiché přítmí. Neměl jsem ujasněný účel užití – prakticky jsem neočekával žádný efekt, neboť extrakt byl starý okolo tří let (skladován na temném, suchém místě v neprodyšném sáčku). Stáří substance se k mému překvapení nijak nepodepsalo na její účinnosti. K látkové přeměně na dým jsem použil obyčejný benzinový zapalovač; celý kotlík jsem spálil jedním mohutným nasátím. Nástup účinků jsem pocítil zhruba už po deseti vteřinách, ještě před vydechnutím. Na základě dřívějších zkušeností se šalvějí (včetně *tohoto* extraktu) jsem ihned pocítil, že tentokrát půjde o mimořádně intenzivní prožitek. Odložil jsem bong na zem a lehl si na záda na postel. Přibližně po 30-ti vteřinách od nasátí kouře jsem zhluboka vydechl. Show začala...

DATA: Vydechovaný kouř mi „exploduje“ v ústech, čímž mi vertikálně rozštípne obličej (patro a čelist). Mám pocit, že mi to vyrazilo všechny zuby. Rozbrní se mi tvář a začne mi hučet v uších. Během vteřiny zapomínám *kdo* jsem, *kde* jsem a *co* vlastně dělám. Do mysli se mi vkrádá myšlenka, pocitovaná jako cizí, která se mi vysmívá: „Ty o nás chceš psát? Ty myslíš, že nás znáš?“ Jakoby se i *oni* chtěli podílet na mém bádání o *nich*. Z nějakého důvodu se mi to zdá fér, přestože absolutně netuším, jak *je* (být jen symbolicky) nazývat.

Vteřinu na to jsem zcela paralyzován, připoután k posteli neviditelnými silami. Nemohu zavřít ústa, ani pohnout rukama, které mám v loktech zalomené do pravého úhlu v rozpětí ve tvaru „V“, které vzdáleně připomíná uvítací (či předobjímací) gesto; chodidla u natažených nohou mám v téže poloze. Okolo mého těla i skrze něj proudí jakási intenzivní elektřina či energie v rudo-oranžových barvách, akusticky připomínající směs bzukotu naprázdno puštěných reproduktorů a tříštícího se skla. Neexistuje ostrá hranice mezi zvukem, obrazem a tělesnými pocity; vše je audio-vizuálně-somatické. Pulzující, mírně průsvitná membrána

odděluje mou fyzickou schránku, která je nyní také složena z oné energie, od zbytku místnosti; dokonce i nejbližší okolí se mi zdá nesmírně vzdálené a nejsem schopen jej téměř nikterak vnímat. Energetické toky se skládají z jasně rozlišitelných malých částecek, které rytmicky proudí mými končetinami. Relikt mého Já je upozaděn do bezbřehé dimenze (avšak je možné, že Já bylo „pouze“ izolováno od těla a zůstalo za „bariérou“ oddělující mé tělo od okolní reality, tzn. bylo „přijsoucněno“ k místnosti). Se ztrátou Já přicházím o schopnost utvářet kontinuitu v událostech – jak časo-prostorovou, tak logickou –, zásluhou čehož vesměs nejsem s to tyto kvality ani vnímat; řečeno s Husserlem, zakouším privaci *retence* a *protence* svého časového dvorce, tj. ztrátu schopnosti očekávat a podržovat souvislosti ve vědomí. Dochází mi, že z této dimenze pochází ona energie – že jsme si prohodili pozice. Nejsem schopen verbalizovat většinu aspektů probíhajícího procesu (což není, minimálně na nevědomé úrovni, neobvyklé ani pro běžné stavy vědomí, nyní si toho však jsem plně vědom a cítuji to jako skličující omezení). Začíná se mě zmocňovat panika. V záblesku sebeuvědomění investuji veškerou zbývající vůli do vychýlení rukou jejich stlačením k zemi. Narušení osy na okamžik toky lehce oslabí a tento prostor zaplaví fragment mého Já. Reakce na sebe však nenechá dlouho čekat. Jsem okřiknut jakousi entitou (pronikavý zvuk, jehož frekvenci intuitivně rozumím a mimoděk ji – jako dabing – převádím na verbalizovaný projev), která organizuje pohyb zmíněných částic. Sdělení je prosté: „nyní své tělo nemůžeš použít, je využíváno pro přenos“ – žádná diskuze, jen stručné oznámení. Fragment mého Já, který se vkradl při násilném oslabení toků, je z té části, která má na starost kontrolu těla, vyhnán zpět do bezbřehé dimenze; reflektující aspekt je ponechán. Ústupek? Možná. Přestávám vzdorovat a začínám celý ten cvrkot vnímat detailněji. Částičky energie jako by spěchaly, jako věžni prchající z prolomené cely, jimž se naskytla jedinečná příležitost k útěku. Netuším *kam* putují, ani *odkud*; zdá se, že jsem pouhým úsekem jejich trasy. Trajektorie, jíž jsem součástí, na první pohled pochází ze mě – ústy chrlím energii, která se mi rozlévá do rukou a nohou, z nichž dále pokračuje mimo mé obzory a tělo. Po chvíli si však uvědomuji, že energii, kterou chrlím, negeneruji já, ale vstupuje do mě skrze mé uši. Jsem uzlem v síti, jejíž rozlohu neznám; možná jsem jediný, možná je „nás“ nespočetně.

Účinky konečně trochu ustupují. Začínám si být vědom různých tělesných signálů, které byly od počátku intoxikace zastíněny probíhajícím transem. Mé minulé zkušenosti s šalvějí ukázaly, že není neobvyklé, když se v pozměněném stavu vědomí symptomy aktuálních zdravotních potíží značně zvýrazní. Před tímto experimentem mě trochu píchalo u srdce (něco

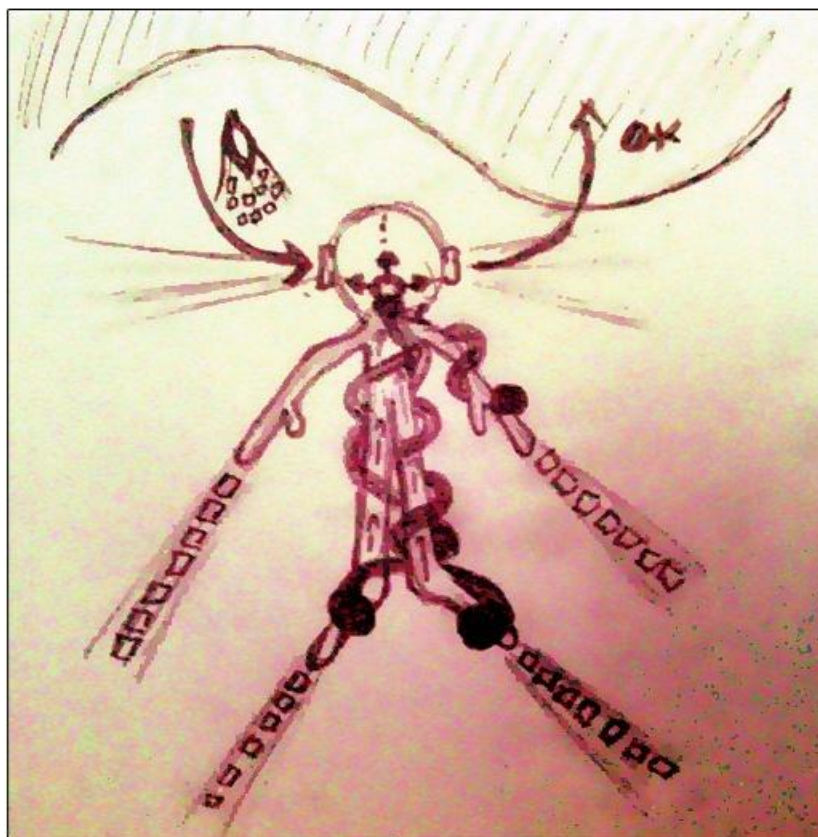
jsem si „skřípnul“ při posilování). Z lehkého píchání se nyní pod vlivem šalvěje stává pronikavé bodání.

Jako den a noc si předáváme kontrolní stráž nad mým tělem – zatímco energetické částičky vyprcháávají, mé restartované Já obnovuje své jednotlivé funkce. Zaplavuje mě vlna tepla, rozlévající se mi postupně od nohou až k hrudníku. Cítím, že to mají na svědomí tytéž entity, které mě prvně „zneužily“ pro svůj přenos. Je to příjemné, léčivé, zklidňující. V hlavě jim děkuji, bezděčně se usmívám, jsem v rauši. Chvíli nato mi dochází, že o mě dost možná nepečují „z lásky“, ale že si pouze hýčkají své médium, svůj „satelit“. Proces „balzamování“ končí a já začínám cítit, jak mé tělo obmotávají hadi, tlustí asi tak čtyři centimetry (přísně vzato, nevím, zda se jedná o hady, pouze tak v daném okamžiku vyhodnocuji „jsoucná“, která mají těmto plazům odpovídající tvar a pohyb). Nepostřehl jsem, kde přesně mají líheň; uvědomuji si jejich přítomnost až ve chvíli, kdy jsem jimi již částečně ovinut; vím jen, že lezou víceméně od spodní části těla směrem k ústům. Když jsem jimi vyjma hlavy celý obmotán, začnou mi lézt ústy do krku (nebráním se, necítím se jimi ohrožen), kde je budu pociťovat ještě několik hodin po skončení seance.

Po odeznění hlavních účinků (cca v 15:30) jsem stále trochu otupělý. Mám chuť si pustit hudbu. Zapínám náhodný psychedelický rock (čistě instrumentální záležitost, bez doprovodu jakýchkoli vokálů). Zavírám oči a formou hypnagogické vize se ocitám na koncertu plném hipíků; sedím v tureckém sedu a hraji na benjo nebo nějakou malou elektrickou kytaru. Kolem je cítit život, uvolněná atmosféra dýchá ze všech stran; dav splývá v masu, která mě obklopuje. Celá scéna připomíná animaci, jejíž jednotlivé snímky jsou malovány vodovkami; přetahy kontur vyvolávají dojem neustálých výbuchů do všech směrů tryskajících barev. Otevírám oči a chvíli vše vstřebávám. Poté je opět zavřu; následuje další hypnovize. Letím v pilotní kabině, kolem mě je příroda, která se mísí s hudbou jako jeden organismus – prostor reaguje na sebemenší zvukovou změnu. Hudba se bez obtíží ztvárňuje jako by to byla její přirozenost, zvuk je pohybem a pohyb zvukem. Naposledy otevírám a zavírám oči. Vizualní vize se již nedostavuje, přesto se cosi odehrává. Hudba, kterou poslouchám, a byt, v němž se nacházím, se začínají štěpit a párovat. Jednotlivé části bytu absorbují jednotlivé nástroje. Z předsíně hrají haitky, zeď pulsuje jako basy, vyšší a vleklejší tóny jako flétna vytváří mezi nástroji síť, po nichž se slévají jednotlivé zvuky do mého těla.

Mám potřebu svůj zážitek zakreslit. Napadá mě mandala. Načrtnu základní kruh a... zarazím se. Zjišťuji, že je mi malování jako forma projevu vzdálenější, než jsem se doposud domníval.

Mé nutkání tomuto odcizení navzdory narůstá. Nervózně poklepávám tužkou na blok připravených čtvrtek. Zkousím to znovu; výsledek tentýž. Dochází mi, že nemám nutkání své pocity „harmonizovat“ do ucelené struktury, jakou poskytuje mandala; naopak – chci je zachytit v jejich syrovosti. Kreslím se z ptačí perspektivy. Přestože kvalita není nikterak valná, konečně cítím, že je to to, co jsem potřeboval – prosté schéma, které by v jediném vyobrazení obsáhlo jádro předchozích 50 minut.

Zápisky rekonstruovány z průběžných poznámek. Prvního záznamu – stále silně pod vlivem a se značnou nechutí – do poznámkového bloku jsem byl schopný po deseti minutách od počátku experimentu. Poslední dojmy jsem zapsal okolo čtvrté hodiny.

11. 3. 2014 – Intoxikace cca jedním gramem marihuany (rozpuštěném na pánvi v tučích z hrsti kešu a z polévkové lžice 70-ti procentního rostlinného tuku, slepená medem a 20 hodin tuhnoucí v lednici) způsobila rozpomenutí se a znovuzpřítomnění šalvějových struktur. Směs jsem požil okolo 19 hodiny, poslední lehčí jídlo okolo 16:30, prvotně jsem zaznamenal nástup účinků asi o 40 minut později, střízlivost v doprovodu otupělosti a vyčerpání jsem vykazoval až okolo jedné hodiny ráno dalšího dne (tj. ve chvíli, kdy od intoxikace po odeznění účinků uplynulo 6 hodin). Stav byl oproti přímé intoxikaci *Salvia Divinorum* sice méně intenzivní,

ale zároveň trvanlivější a snáze pozorovatelný. „Flashback“ – dá-li se takto nazvat umírněnější podoba stavu původně excitovaného jednou látkou, ale reprodukčně odstartovaného látkou jinou – přišel až ke konci prožitku (cca po 4 nebo 5 hodinách od požití). Klíčové bylo radikální zintenzivnění psycho-somatických procesů (při jídle jsem téměř doslova „viděl“, jak mnou strava prochází od úst až k žaludku, jak se štěpí a po smísení se slinami tvoří nová tělesa; vibrování obličeje a končetin; do popředí vystupující lokální bolesti), dezintegrace těla od zbylého prostoru a vizuální vjemy jakýchsi mřížek, připomínajících svými oblými tvary islámskou architekturu. Posledním společným rysem byl specifický přístup k asociacím, který v jistém slova smyslu umožňuje uvažovat v neobvyklých souvislostech, avšak je zároveň komplikován záseky, rychlou zapomnětlivostí a náporům nadměrného množství podnětů (než jsem stihl myšlenku, která mě zaujala, zapsat, už jsem operoval s jinou).

Odlišnost jsem zaregistroval ve sféře *časového dvorce*. Schopnost retence a protence tentokrát nezanikla, nicméně obvyklému stavu vědomí byla taktéž nepřibuzná. Jakoby namísto absolutního popření byly určité úseky linearity upozaděny. Verbalizace byla obtížná – tuto skutečnost jsem si po překotné diskuzi s dalším intoxikovaným zaznamenal jako rozkol mezi lingvistickou kompetencí (niternou informací) a lingvistickou performací (sdílenou informací) –, přesto jsem si byl informací pod vlivem THC schopen bez obtíží imaginovat jako dlouhou cestu s lokálními prohlubněmi, které měly menší jasnost, avšak nikoli menší spojitost se základní časovou linkou (s cestou jako celkem). Onen snížený jas, „vzdálená rozmazanost“, umožňuje a nutká mysl k dojasnění, díky čemuž dochází k zásekům během procesu domýšlení (dotváření souvislostí), které, je-li chybné, může vést k bludnému kruhu přepisování vzpomínek už ujasněných (a tím pádem i k paranoie). Jedinec se tak separuje od vnější reality do smyčky *nejasné retence*, která na sebe *strhává* pozornost *prezentace*, což *zabraňuje* rovněž *protenci*, neboť není jasné, na co navázat, čímž se celá časová linka deformuje.

V určitý moment jsem začal uvažovat o *placebo efektu* a zda je možné jej využít k potlačení psychedelického stavu vědomí. Plně jsem se koncentroval na myšlenku střízlivosti a stav se skutečně do značné míry oslabil; nicméně jsem toto realizoval až ke konci, kdy účinky odeznívaly částečně samy od sebe. Metaforicky (a zároveň tak, jak jsem si to v danou chvíli zapsal) se cílené střízlivění podobalo vynořování se z vodních hlubin, kdy vidíte stále více svitu z oblohy.

Psilocybe Hollandia (Trip-Report)

METADATA: 25. 11. 2014, Amsterdam, hotelový pokoj. Přesně v jednu hodinu odpoledne polykám cca 10g důkladně rozžvýkaných „magických houbiček“ pod prodejním označením Psilocybe Hollandia (přesněji řečeno „truffles“ – lanžů, odborně sklerocií, tj. jakéhosi

vedlejšího produktu podhoubí některých „shrooms“, nikoli však méně psychoaktivních; „pravé houbičky“ jsou v Holandsku od roku 2008 ilegální). Jedná se o nejsilnější model nabízený amsterdamskými smartshopy (krabička o obsahu 20g nás přišla na 30€), speciálně šlechtěný pro zesílený efekt (údajně až dvojnásobná síla oproti Psilocybe Atlantis, která rovněž patří mezi silnější odrůdy); v místním menu, známkující každý model podle pětice aspektů, má v kolonkách „Visuals“, „Creativity“, „Philosophical“ a „Intensity“ paušálně 5 z 5, souhrnná „Overall

Strength“ na tom pochopitelně není jinak (pro srovnání, zmíněná Atlantis, přestože je reálně 2x slabší, má na škále souborné síly pouze o stupeň méně; pokud by tedy stupnice nekončila na pětce, zasloužila by Hollandia ve srovnání s ostatními odrůdami daleko vyšší hodnocení). Chuť lze přirovnat ke kyselým vlašským ořechům; nepochutnal jsem si, ale ani mi nedělalo potíže svou porci sníst; závěrečná sklenice vody dozvuk kyselosti z větší části vzala s sebou. Patnáct minut po mě spořádal stejnou dávku i můj spolucestovatel (dále označovaný jako „K“). Přestože se doporučuje houbičky konzumovat na prázdný žaludek, my jsme toto nepsané pravidlo porušili. Mezi 11:00 a 11:30 jsme se každý nasnídali; já si dal svou již několik let rutinní triádu (na lačno ve vodě rozmíchanou guaranu s chlorellou, půl hodiny poté vločky s pohankovým mlékem, ovocem a ořechy, a na zapití pu-erh), „K“ si dal sýr, tmavé pečivo a kravské mléko. Potraviny vypisuji takto dopodrobna, neboť se nedomnívám, že by jakkoli ovlivnily průběh zážitku; naopak, pokud bych například já vysadil zmíněnou guaranu, byl bych otupělý a bolela by mě hlava z absence kofeinu, což by se patrně promítlo i do samotného tripu; „K“ by s hladověním nejspíš problém neměl. K ruce jsme si připravili litr kvalitního pomerančového džusu, který by podle slov prodávajícího měl – spolu s čímkoli sladkým – působit antagonně a být tak využitelný jako stopka eventuálního bad-tripu. Report sepisuji o tři dny později (po dobu dvou dnů) na základě: (a) vlastních poznámek „z první ruky“ zaznamenávaných v rozličných fázích tripu, (b) diskuze bezprostředně po zážitku, (c) společného rozboru s jednodenním odstupem, tj. po plném vystřízlivění a osmihodinovém spánku.

DATA: Ležím na posteli, čekám a „modlím se“ za cokoli, jen né bad-trip. Hodiny ukazují 13:20 a já provádím první zápis – nic necítím. Poněvadž lačním postřehnout i sebemenší odchylku od obvyklosti, vytrvávám v bezduchem sledování stropu, které sem tam proložím několikavteřinovým zavřením očí. Pět minut nato si všímám, že spára, na kterou jsem odložil svůj jalový pohled, podivně pulzuje. Bystřím a skenuji zbytek stropu. Vlní se, jakoby tančil. Usmívám se, neboť je mi jasné, že „je to tady“. Sdělují to „K“, který mě na oplátku obdaří nechápavým výrazem; patnáctiminutová prodleva mezi našimi porcemi dělá své. Chvilí poté mě přepadá lehká nevolnost, kterou bez větších obtíží přemáhám. Strop už se nevlí, namísto toho začíná „soupeřit“ jeho zastíněná polovina na straně dveří se světlejší půlkou u okna, chvíli dominují mračna temnoty, chvíli světla. Přelétnu pohledem přes okenní římsu a ta se zachvěje. Zvláštní. Vracím pohled a nechávám jej působit po delší dobu. Římsa kmitá a vytváří vlny soustředných kruhů, jako série na vodní hladinu padajících kapek. Na tělesné rovině cítím lehké brnění a (spíše příjemnou) svalovou slabost.

Okolo 13:40 začíná pociťovat účinky také „K“. Neustále mluví o budově naproti hotelovému pokoji, která na sebe vzala podobu pohádkové postavičky (nepřímo, jako když vidíte v reflektorech auta oči a v nárazníku ústa, a dohromady vám to připomíná obličej, akorát mnohem neodbytněji). Mě v tento moment však více fascinuje „K“ samotný – vnímám jej s postelí jako uzavřený celek, jako malbu či obraz po modifikaci Photoshopem: uhlazeně, tříbarevně, plasticky. Na něco ukazují a všímám si své strnulé ruky, která působí cize a bezkrevně. Obratem mi na mysl tane asociace k Oldřichu Kulhánkovi, autorovi českých bankovek, jak kdysi v jednom dokumentu vyprávěl, že ze všeho nejraději kreslí ruce, neboť krom samotné formy dokáže vyjádřit specifická hnutí mysli (ruce něžné, prosící, surové). Ruku prý nakreslí tak, aby zamýšlenou emoci umocnil, ale zároveň tak, aby vypadala reálně. K tomu dodal, že ne každý je schopen pochopit každé umělecké dílo. V návaznosti na tuto vzpomínku po několik minut veškerá svá hnutí mysli bezděčně promítám do „své“ mrtvé ruky (když říkám „veškerá“, myslím to doslova, takže například i pocity, které jinak vyjadřujeme úšklebky či krčením ramen). Těžko říct, zda by mé posunky rozkódoval též někdo nezúčastněný. Holt, „né každé umění je pro každého“. Ruka setrvává ve stavu odcizení i při zapisování poznámek. Mysl jí sice instruuje, ale nijak se s ní neztotožňuje, jako když velitel udílí rozkazy vojákovi. V jednu chvíli se z dlaně odloučí palec, bezcílně odputuje prostorem a poté se vrátí; v jiném okamžiku se ruka transformuje v jakýsi reliéf ještěřívho pařátu. Konečně také chápu, respektive vidím, proč Huxleyho tolik uchvacovaly drapérie (umělecká ztvárnění látek – jejich záhybů a podobně).

Přibližně padesát minut od pozření mi přímo na sítnici „udeří“ tichý blesk, v krátkém závěsu následovaný dalším. Ať oči zavřu nebo je nechám otevřené, část zorného pole zůstává pokrytá vypálenými rýhami modro-červeno-černého odstínu. Ze stropu vystupují proměnlivé orientální vzory oslnivých barev. Zkusmo zavírám oči. Vnitřní svět hraje podle vlastních pravidel, více než Orient připomíná zřená mozaika skládačku z Lega. Vzhledem k době nájezdu a nepřetržitému stupňování odhaduji, že stav zakrátko dosáhne vrcholu, a tak si chci naposledy odskočit. Potácím se opileckým krokem do koupelny, která nyní vypadá jako vesmírná stanice. Když fascinace koupelnou odezní, vrátím se na postel a pohledem zkontroluji „K“: má zavřené oči, v uších sluchátka a na tváři blažený úsměv. Chystám se jej napodobit. Zapínám mp3 s předpřipraveným setem (směs vocalstepu, chillstepu a liquid dnb, tzn. převážně atmosférické, uklidňující hudby), přehazuji přes sebe deku, zavírám oči a hroužím se do hlubin vlastního nitra.

Ocitám se v mezi psychonauty vyhlášené fraktální dimenzi. Opakující se geometrické motivy pestrých barev a proporčních variací sice připomínají počítačové simulace, jejichž zásluhou si pod slovem „fraktál“ dokážeme vůbec něco představit, nicméně z kvalitativního hlediska jsou tyto dva prožitky nesouměřitelné. Když sleduji fraktální animaci, činím tak očima, zde jsem však nedílnou součástí dění. Nejedná se tedy pouze o líbivější kaleidoskop se sytějšími barvami a vybroušenější strukturou. Fraktál doslova zakouším, jsem jím a on je mnou. Rozplývám se nad tou nádherou a celá scenérie mi dává najevo svou spoluúčast. Vůně prostředí, klakson z ulice, každý nádech a výdech – to vše vytváří odezvu; některé prvky mají vliv minimální, jiné, jako například hudba, jsou schopny tok vědomí usměřňovat do nevídaných konstelací. Jedná se o jakýsi výchozí prostor s nímž mohu interagovat. Mohu zapnout „autopilota“, nechat se překvapit, kam budu zanesen, případně se jen tak kochat nekonečným karnevalem fosforeskující „bezrozměrné geometrie“. Mohu pokládat otázky, nicméně odpovědi nemají verbalizovanou podobu, ale jsou jakýmsi „situačně-prožitkovými“ rébusy, vyžadujícími notnou dávku „jednobodového“ soustředění. Nikoli nadarmo jsou magické houby označovány coby „lapis philosophorum“ – kámen mudrců, alfa a omega veškeré alchymie. Potřeba formulovat vhledy ve mě i v „K“ vzbuzuje mírnou frustraci. Je nám jasné, že lpěním na exaktním zarámování riskujeme badtrip. „K“ na poznámky kašle, já to riskuji.

Nyní se pokusím nastínit nejvýznamnější „situačně-prožitkové“ odpovědi, které jsem si byl schopen útržkovitě naškrábat do nachystaného bloku. Mnoho poznatků muselo nutně upadnout do zapomnění, a to z prostého důvodu – abyste si mohli zaznamenat něco

z „neobvyklého“ stavu vědomí, musíte se silou vůle přepnout do stavu vědomí „obvyklého“. Není to video, takže nestačí zmáčknout „pause“ a po potřebné odmlce „play“ a pokračovat tam, kde jste přestali. Příléhavější, byť stále velmi zkreslující, je analogie s potápěním. Máte omezenou nosnost (podržovací paměť), nemůžete vyplavat se vším, což vás staví před rozhodnutí – buď poplavete hlouběji, nebo se chopíte toho, nač jste právě narazili a vyplavete s tím napovrch (učíníte záznam). Záleží jen na vašem úsudku, zda vám konkrétní „situační-prožitky“ stojí za vytažení, či zda se raději vydáte hlouběji pro vzácnější perly, nicméně s rizikem, že vám proklouznou mezi prsty (obtěžněji se zachycují). Existují však výjimky, kdy něco necháte ležet, abyste následně zjistili, že jste to mimoděk vytáhli také (mám kupříkladu útržkovitou vzpomínku na jakési slogany vystupující z labyrintu masa a svalů). Ale již k prožitkům samým:

Je přibližně 14:20 a já cítím, že stav dosahuje vrcholné intenzity. Nehodlám ztrácet čas samoučelnými rozjezdovými otázkami, jdu proto rovnou k věci: „Jak to vypadá po smrti?“ Jak jsem uvedl výše, odpověď dostanete ve formě jakéhosi zúčastněného pozorování. Je proto otázkou, *zda a do jaké míry* se jedná o metafory ztvárněné tak, abychom jim rozuměli a snáze se nám k nim vztahovalo. Možná jsem příliš prahnul po vizuální replice, neboť se mi z nějakého důvodu zdála nejpřesvědčivější (nebo bych jinou jednoduše nepochopil). Tak či onak, dostal jsem, oč jsem žádal... Ocitám se ve zvláštním průhledném objektu, připodobitelném prosklenému nádraží. Nejsem sám, někdo stojí poblíž a celou situaci mi vysvětluje. Podle slov neznámého se jedná o přestupní stanici, kam je přemístěn zesnulý bezprostředně po své smrti, aby zde zhodnotil svůj život. Ptám se svého průvodce, kam putují poté. Neznámý odpoví, že mi to sice může ukázat, ale že se jedná o jednosměrnou cestu. Prolítne mi hlavou, že tuto variantu možná zvolili ti, kdo na tripu z našeho pohledu „zešíleli“. Celou mou mysl prostoupí neobyčejně silný soucit. Z mého paralyzovaného těla se nekontrolovatelně řinou potoky slz. Vidím své bližní, jak trpí mým rozhodnutím. Jako by byli mým posledním lanem nad propastí (k věčnosti?). Odmítám nabídku, nořím se na hladinu a činím záznam.

S předchozí otázkou mi na mysli prakticky ihned vystává jedna související, neméně náročná: „Vypadá-li takto Smrt, jak vypadá Nicota?“ K dotazu přihazuji vlastní šablonovité předporozumění termínu „nic“ v podobě prázdného prostoru „vyplněného“ černí. Odpověď je opět „situačně-prožitková“, tentokrát však „negativního“ rázu. Objevují se ve svém předporozumění nicotě, zásluhou čehož mám dojem, že alespoň tato představa není mylná, načež se nicota začne přetvářet – vypouštět a opětovně rozpouštět tmavé objekty „ze sebe

postávající a do sebe se navracející“. Sdělení je jasné: černá je také jen barvou, není „ničím“. Možná má být ještě radikálnější: „nic není (nic)“, to už jsem však na hladině a ryji na papír další úsek svého „trip-dialogu“.

Po Smrti a Nicotě svou filozofickou triádu završuji otázkou po mystické Jednotě: „Jaké to je zažít sjednocení s Prapodstatou?“ Tato odpověď je nejintenzivnější a nejneuchopitelnější ze všech, současně ale tak nějak nejpřímochařejší. Zaplaví mě neuvěřitelně hřejivý pocit. Toužím najít méně kýčovitá slovní spojení, vytvořit evokativní opis, jako tomu dělávají básníci, ale má mysl se neustále upíná k „čisté lásce“, „čisté pravdě“ a „čisté kráse“. Na druhou stranu, poprvé v životě mi taková spojení dávají smysl a nejsou jen logickým sdružením dvou abstraktních představ, reálně s ničím nekorrespondujících. Přídavným jménem „čistý“ odkazují jednak na nesouměřitelnost s kontexty obvyklé reality, v jejichž rozsahu zmíněné pojmy běžně aplikujeme, jednak na jistou svébytnost (nepodmíněnost ničím dalším), byť pramenící z jediného zřídla. Stav utváří dokonalý protipól jedné mé dřívější zkušenosti se *Salvia Divinorum*, kdy jsem byl uvězněn v bezčasé smyčce „čistého děsu“ (nikoli nedopatřením, ale vlastní vinou – tenkrát jsem pátral po esenci strachu). Dochází mi, že je pravděpodobně vážně zcela lhostejné, skrze jaký (monistický) náboženský či filozofický systém, jak o tom píše ve své antologické *Philosophii perennis* Huxley, se k mystické Jednotě dopravujeme. Každé vyznání má jediný úkol – přemluvit nás, že stojí za to žádat o „duchovní milost“; ve chvíli, kdy nás přesvědčí, už prakticky nezáleží, kde konkrétně se zapneme (chrám, les či hotelový pokoj) a jakými podpůrnými prostředky si vypomůžeme (bubnování, tanec či vonné tyčinky). Zhuštěně: stačí věřit, pozřít „pokrm bohů“ a nechat se unášet. V závislosti na aktuální souhře okolností nahlédneme „Božství“ („Tao“, „Prazáklad“, etc) z určitého úhlu, to však neznamená, že by v něm nebylo postiženo cele. Zpřístupníme-li si jej vícero způsoby, snadno jej odlišíme od „metodického pozadí“.

Neustálá neschopnost se takřikajíc „vyžvýknout“ mě přivádí na myšlenku, namísto dalšího dotazu, přímo požádat o příhodnější pojmy, jednak pro přesnější formulaci otázek, jednak pro snadnější sdílnost v „post-tripové“ fázi. Jinými slovy, loudím o psychedelický slovník. Jako každý dotaz, ani tento nezůstává bez odezvy. Přenáším se zpět do víru fraktální scenérie a jsem vyzván, ať se pokusím vyslovit o něčem z toho, co právě zakouším. V okamžiku, kdy zkomponuji tezi o náhodně zvoleném aspektu, obalí se tento aspekt do vzduchotěsné bubliny spletené z myšlenkových vláken a daný úsek reality odumře. Skoro jako bych svým analytickým myšlením odtímal údy nějaké bytosti. Zkousím popsat předchozí popis, ale i tento „metajazyk“ vytváří jen další mrtvou skořápku. V danou chvíli mi dochází, jak

zbytečné, zcestné (ba dokonce nebezpečné) je o něčem hovořit. Reakce fraktální dimenze na mé „prozření“ je jako „soucitný úsměv“ (opět se mi nedostává pádnější metafory). Je zajímavé, že relativismus, pochyby a víceznačnost se k ničemu v této realitě nevztahují, takže de facto neexistují (přesně tak, jako zde inverzně nacházejí uplatnění spojení typu „čistá láska“ nebo „čistá krása“); třebaže jediné, k čemu je pojmové uvažování „vhodné“, je kolíkování hrubých záchytných bodů pro rozpomínání ve sféře obvyklosti. Kdyby stav nezeslábl, kdyby mě běžná realita nezačala zpracovávat zpět k obrazu svému, nejspíš bych tento trip-report nikdy nesepsal. Ba co víc, mít po ruce své poznámky k diplomové práci, nejspíše bych je všechny vymazal. Pociťování nepřekonatelné propastnosti mezi stavem Být a Mít, jak o tom v mírnější verzi hovoří Erich Fromm, nabralo rázu nevyslovitelné bezútěšnosti. Co je poplatné slovům, platí touž měrou i pro vnější pozorování, včetně přístrojových měření. Aneb, jak kdosi kdysi napsal, „hledíme na prst, místo abychom hleděli tam, kam prst ukazuje“.

Mezi jednotlivými ponory se s „K“ v nepravidelných intervalech setkáváme v zakotvené bárce na hladině, jejíž paluba poskytuje neutrální půdu pro sdílení našich zážitků z cest. Celá situace nám silně připomíná film Matrix, s rozdílem, že protagonisté tohoto snímku se do virtuální reality připojovali, zatímco my nemáme nejmenších pochyb, že naše ponory cílí nikoli „z“ ale „k“ pravdivé skutečnosti. V tomto meziprostoru na rozhraní světů (z části jsme neustále zapojeni) mi „K“ vypráví, jak řídil své tělo jako mechanického robota z velína v mysli; jak si na notebooku z repertoáru YouTube navolil příběh, který následně prožil; jak cestoval svým podvědomím složeným ze „zkušenostních bublin“, které po naplnění zkušenostmi explodovaly, čímž se ocitl v další „nad-bublině“; jak byl tvůrcem světa, ve kterém mohl svým myšlenkám vdechnout život... Veškerá sdělení chápu a do jisté míry prožívám s ním – a „K“ to cítí. Tu a tam upadáme z krkolomných líčení do neovladatelných záchvatů smíchu, přestože vždy spolehlivě víme, co se nám ten druhý snaží předat. Mluvit beztak není třeba, rozjasněné pohledy, naplněné takřka dětskou radostí, zrcadlí celou situaci dovedněji.

Blaženost stavu nás dovádí k úvahám o závislosti. Vzpomněl jsem si na kamaráda, který mi kdysi řekl: „éčko mi vzalo poslední radost ze života“. Tenkrát jsem si to nedovedl představit, nyní mi to bylo jasné. Feťáci, mniši a vůbec kdokoliv, kdo se odpoutal od pro nás obvyklého světa a jehož existence se nám jeví bezobsažná, možná žijí v mnohem rozmanitější realitě, než je ta naše. Není divu, že takovým lidem nemáme co nabídnout; fakt, že jejich vezdejší skořápka chátrá, pro ně nic neznamená. Představu lze ilustrovat na poslechu hudby. „K“ si

záměrně navolil styl, který za jiných okolností považoval za podřadný – a vychutnal si jej více než svou oblíbenou hudbu kdy předtím. Já zvolil výběr, ke kterému jsem měl už před tripem kladný vztah – a poslechl si jej zcela novým způsobem. Zvukovou stopu jsem si intuitivně rozprostíral na jakési „multi-percepční“ plátno, kde měl každý jednotlivý tón svou vlastní jsočnost, s vlastním emočním odstínem a specifickou formou sebevyjádření, a v bezchybné součinnosti s ostatními se podílel na kolektivním dějství (je nemožné nazvat to „poslechem“). Jenže, když se dotknete platónské „ideje hudby“, její imitace vás již neoslňuje. Chybějící roviny, jednokanálová percepcie, neživý monolog do něhož nemáte možnost vstoupit – to vše pospolu utváří lacinost, která nemá šanci upoutat vaši pozornost. Jediným krokem se přesouváme k úvahám o pekle a duševním rozpoložení svatých. Letmá komparace realit nám vyjeví paradox lidské bázně: neustále se chvějeme, že po smrti přijde peklo, aniž bychom upozorovali, že se v něm možná dávno nacházíme. Útěcha, která se nabízí, spočívá v zapomnění. Po prožitku přestupní dimenze mezi životem a smrtí jsem na čas absolutně ztratil obavy ze smrti. Jak se však „zjevení“ vzdalovalo v čase, čímž sublimovalo do matné vzpomínky, nebojácnost začaly doprovázet pochyby. Pokud připustíme, že se jedná o jakýsi „trailer“ či „demoverzi“ svatosti, pak se prchavý efekt jeví fér, neboť jeho zásluhou dostáváme na výběr: buď se rozhodneme vydat na stezku duchovnosti a časem se nám (možná) podaří dosáhnout „nepomíjejícího osvětlení“ i bez pomocných látek, nebo si zvolíme pobyt ve sféře vezdejší každodennosti a čas nás od oné tíživé vzpomínky na „hřejivý dotek štěstí“ postupně osvobodí. Hudba bude znovu poslouchatelná, slast námahyhodná a mříže cely neviditelné.

Ve zmíněné souvislosti nastává pozoruhodná situace asi hodinu po celkovém odeznění účinků. Hledíme s „K“ jeden na druhého a nevěřicně kroutíme hlavami. Přestože přede mnou leží deník napěchovaný poznámkami, polštář je stále vlhký od slz a dvě hodiny nazpět jsme hlasitě nadávali: „jak nám tohle mohli tajit?!“, nyní naproti sobě sedíme jako dva cizinci v metru. Heslovitý dialog záhy odhalí, že oba z neznámého důvodu toužíme zapomenout, co jsme viděli. Chvilí trvá, než nám dojde proč. Naše „duše“ (hypotéza, která se poprvé jeví upotřebitelná) zestárla. Již se nedokážeme identifikovat se svými před-tripovými názory a zálibami. Jako bychom své duše „pasírovali“ do cizích mozků. Zahalí nás mlha bezradnosti. Žádná opona a zúctování, jen uvržení zpět – „naučte se s tím žít“. Metanoia? Snad. Pro mě, coby studenta filozofie, uvyklého jisté bezzubosti akademických koncepcí, je to trochu šok. Že bychom se pouze odcizili autenticitě filozoficko-teologických pojmů, která dala originální podnět k jejich zrodu? Možná. Pronikavá bolest hlavy a svalů však nařizuje již jen jediné,

spánek. Následující den přinese vystřízlivění a s ním další posun v nazírání na uplynulé události. S odstupem 24 hodin se nám rozpomíná paradoxně lépe než s odstupem hodin dvou. Že by se část duše umenšila egu a část ega duši? Vypadá to tak. Jak moc žitelný takový kompromis může být, ukáže čas. Druhá alternativa, k níž jsem došel teprve s pětidenním odstupem, nacházela příčinu – alespoň v mém případě, neboť „K“ je křesťan – v kognitivní disonanci. Narodil jsem se a více jak dvacet let se utvrzoval v ateistickém názoru na realitu. Když mi někdo vyprávěl o svatyni, kterou si vystavěl ve své duši, vnímal jsem jej jako slabocha, který hledá berličku, aby ustál svou konečnost, a pociťoval jakousi intelektuální nadřazenost z toho, že já těmto bludům nepodléhám. Nyní jsem zakusil to, čemu jsem se s takovou vervou vysmíval (nebo – vezmeme-li v úvahu například onu vizi posmrtné přestupní stanice – po čem nevědomky toužil?). Ačkoli jsem ukvapenou nesnášenlivostí mohl připsat na vrub ledasčemu, třeba své mladickosti, zalila mě vlna trapnosti a rozpaků. V říši hub mi mé záznamy připadaly nedostatečně oslavné. Nyní, v říši obvyklosti, se zdají být až báhorkovitě nadsazené. Činná realita jednoduše uděluje potlačené realitě (bez ohledu na to, která konkrétně je právě u kormidla) nesvéprávný status snění. Niterný nesoulad se nakonec částečně „vyřešil“ sám vyblednutím vzpomínek a všedními starostmi, nicméně z části zůstal též otevřený zásluhou externalizace paměti reportem a svědectvím zúčastněného „K“. Jako špatně srostlá zlomenina...

Lesní ústraní (deprivační techniky)

Často jsem slýchal o dobrovolných odchodech všemožných volnomyšlenkářů do bezdomoví. Většinou jsem jejich rozhodnutí příliš nechápal – mnohým z nich jakoby „nic“ nechybělo. Nebyla to záležitost „image“ (alespoň ne u těch, o nichž jsem četl), nešlo o vyhocenou formu trucování – byť u některých možná ano, pakliže byl jejich motivací sociální apel a „publikum“ se zdálo být hluché vůči verbální persvazi –, ani se nezdálo, že by na pozadí jejich volby stála neschopnost žít „normálně“ (opět otázka do diskuze: pokud dosáhnete všech základních, společensky nadefinovaných úspěchů a přesto se necítíte být saturováni, je možné vás označit za „neschopné“?). Vytržení z běžné praxe, narušení kontinuity kontextu, opuštění komfortní zóny. Co se musí člověku honit hlavou, aby se osmělil k takové „terapii šokem“? Zprvu jsem se domníval, že se jedná o jakýsi existenční hazard pro „mlhavý sen ve snu“. Posléze pro vzdálený příslib nového náhledu na vlastní Já a svět, do něhož je vrženo. Nakonec jsem došel k závěru, že coby risk se ústraní jeví pouze povrchnímu pozorovateli, který odlišně oceňuje vše, co dává riskující v sázku. Že tedy vlastně nejde o riskování v pravém slova smyslu, ale spíše o akt soustředění sil do zbývající naděje, bez něhož by zůstalo jen tiché vakuum...

Přestože jsem věřil, že různé formy strádání mohou mít určitý spirituální potenciál, nechtěl jsem, aby se mé znalosti zakládaly výlučně na zkušenostech z druhé ruky. Bylo mi jasné, že oproti středověkým mystikům jsem totální „skleníkové dítě“. Co ze života stráveného převážně ve velkoměstě mě mohlo připravit na sérii osamělých nocí ve volné přírodě? Mnoho toho nebylo. Nicméně jsem neodolal a v období mezi červnem a červencem 2014 se několikrát odebral „meditovat“ do hlubin lesů. V rámci tématu pak stojí za zmínku dvě výpravy.

Ta dřívější směřovala do Staré Paky. Našel jsem vhodné místo, rozložil plachtu, nasbíral dřevo na oheň, něco pojedl a poté, co se začalo smrákat, rozdělal oheň a zaposlouchal se do melodie noci... Měl jsem s sebou (filozofickou) knížku – částečně jako pojistku proti nudě, částečně jsem doufal, že by ke mě mohla za neobvyklých okolností promlouvat novým způsobem. Ke čtení jsem se ale nakonec nedostal. Jako bych měl celé „racionální“ (či „analytické“, chcete-li) myšlení umrtvené. Nebyl jsem vyloženě neklidný, jen mě novost podmínek podněcovala k permanentně zvýšené ostražitosti. Když sedíte poprvé sami v cizím lese, před vámi plápolá skromný ohýnek, který osvětluje rádius sotva tří metrů, za jehož hranicí se prostírá jen neprostupná temnota, „narostou vám uši i na zádech“. Přesto jsem

stále čekal na to „něco“, na náhlý vhled, zjevení, tajné vědění... Až s odstupem dní mi naplno došlo, jak naivní jsem byl. První noc a já doufal, že přijde to, oč jiní usilují dlouhá léta. Každopádně, jedna změna v myšlení se přeci jen udála. Okolo jedné hodiny ranní jsem si šel lehnout. Ostražitost nepatrně polevila, ale pochopitelně na povel neustala, takže jsem skončil v jakémsi polospánku. Pár hodin nato prolomila ticho noci série pronikavých skřeků. Netušil jsem, co je jejich původcem, ani jsem nad tím příliš nepřemýšlel – automaticky mi na mysl vytanulo: „vlci?“ (o pár dní dříve jsem četl článek, který zmiňoval jejich návrat na území ČR), načež následoval spíše než sled myšlenek sled obrazů, v nichž jsem rychlým pohybem odkryl plachtu, sáhl po nejbližším klacku, zabořil ho do rozpálených uhlíků ohniště a vytvořil tak improvizovanou zbraň proti potenciálním predátorům. Byl jsem mimo z únavy a nevyspalosti, neschopen komplikovanějších myšlenkových pochodů – a přesto jsem měl během vteřiny jasno, jak v případě potřeby jednat. Příštího dne jsem dospěl k závěru, že ona ztráta pocitu bezpečí, který nám jindy navozují čtyři betonové stěny a ocelový zámek, případně přítomnost jiných lidí, ve mě aktivovala jakési instinktivní myšlení, starší a základnější než to, které v dnešní době uplatňujeme prvořadě. Další noci pak byly poměrně klidné. Už během třetího dne na mě však dolehl pocit opuštěnosti. K mému překvapení se mi zastesklo i po těch, kteří mě předtím popouzeli svou pouhou přítomností. Cítil jsem, že bez druhých, s nimiž bych mohl sdílet své nápady a dojmy, je celá situace daleko samoúčelnější. Samozřejmě, mohla to být jen iluze po vzoru rčení: „chceme vždy to, co zrovna nemůžeme mít“. Tak či onak, napadlo mě, že kdybych v lese zůstal po několik měsíců, snad bych také začal hlásat onu nerozlišující „lásku k bližnímu“, o níž mluvilo tolik svatých v průběhu historie... A ty zvuky? To byly nakonec jen srny.

Druhá akce měla podstatně dramatičtější ráz. Rozhodl jsem se, že se vydám na několikadenní putování z domova na chalupu, což v úhrnu činí zhruba 100km. Nechtěl jsem ponechat nic náhodě, a tak má celková výbava ve finále vážila přes 18kg. Venku bylo navíc takové vedro, že stačilo vylézt a po dvou minutách na slunci z vás proudem stékal pot. První část trasy byla orientována na vymotání se z výchozí Prahy. Už po prvních několika kilometrech jsem tušil, že jsem si naložil více, než kolik mohu zvládnout; nutkání rezignovat jsem však potlačil jako změkčilost a pokračoval dále po rozpálených silnicích až do 25km vzdáleného Klánovického lesa. Když jsem dorazil do svého „checkpointu“, již se stmívalo. Začal jsem hledat vhodné místo k přenocování. Ač se to zdá jako banalita, zabralo mi to více jak hodinu času. Na další den byla hlášená vichřice a při té padají tenčí stromky – k mé smůle v Klánovicích jsou tlusté a hubené kmeny tak promíchané (zřejmě od průběžného kácení), že bylo prakticky nemožné

najít stoprocentně bezpečné místo. Celá zem byla nadto posetá žlaby od divokých prasat, což mi na pocitu bezpečí také nepřidávalo. Slunce už prakticky zapadlo a já stále neměl kam složit hlavu. Nebylo zbylí – rozbil jsem tábor tam, kde jsem se zrovna nacházel, aniž bych měl tušení, kde to po té hodině bloudění bylo. Rozdělal jsem oheň a natáhl se na zem. Byl jsem dehydrovaný, celodenní pochod na slunci mi přivodil úžeh (bolest hlavy, teplota, třas), na nohou jsem měl strhané puchýře velké jako pěst a v ramenou křeče od přetížené krosny. Neuběhlo ani 24 hodin a já už byl fakticky nepoužitelný. Namlouval jsem si, že už to nemůže být horší – a realita mě opět usvědčila z naivity. Kolem půlnoci jsem zaslechl kymácivé kroky. Tentokrát jsem nepochyboval o jejich původu. Vykoukl jsem z pod plachty, kterou jsem měl přehozenou přes lanko napnuté mezi dva stromy do tvaru klasického stanového Áčka, abych si potvrdil nepříjemnou domněnku – tři metry od hlavy mi pochodovalo divoké prase. Než jsem vyrazil, něco málo jsem o nich načetl. Věděl jsem, že nemá smysl utíkat a že pokud se dostaneme do křížku, v lepším případě mi „jen“ přeláme pár kostí v těle... Ležel jsem a nedýchal. Divočák chvíli obcházel kolem, pak odešel. Vydechl jsem. Po chvíli přišel jiný. Takto se celá situace opakovala asi hodinu a půl jako nějaká psychotická smyčka. Když průvod prasat ustal, myslel jsem, že mám vyhráno. Mohlo by to snad být horší? To si piště. Asi okolo druhé ráno se ozvala střelba. Nikoli jeden nenápadný, vzdálený výstřel u něhož musíte přemýšlet, odkud přišel – ale doslova celá salva, ze všech stran, doprovázená zuřivým štěkotem loveckých psů a kvílením zasažené kořisti. Okamžitě mi to docvaklo: při hledání vhodného místa pro nocleh jsem zabloudil do myslivecké honitby. Neměl jsem tušení, co dělat; s takovým vývojem událostí jsem nepočítal (každý mi říkal, že „vandrovat v česku je brnkačka“). A tak jsem jen ležel. Zničené tělo, vynervovaná psychika, dech zubaté na zátylku. Prakticky nic mi nehrálo do karet... a v tu chvíli přišel zlom. Mnohokrát jsem ve svých úvahách dospěl k závěru, že „realita je jen stavem mysli“. Ať už si to vyložíme panpsychicky nebo jinak, princip zůstává stejný. Pohybujeme se v proudu obrazů, tečka. Jestli je vyhodnotíme jako příjemné nebo nepříjemné, to už je *naš* problém, *naše* interpretace. V tu chvíli jsem se s celou situací smířil. Zemřou? Možná. Přežiji? Možná. Má mi to vadit? Možná. Sledoval jsem film s nejasným koncem a bylo mi to jedno. Najednou jsem nic necítil – ani bolest, ani strach. Po nějaké době střelba ustala a já upadl do tradičního polospánku. V osm hodin ráno mě z polosněni vytrhl zvuk zabouchnutých dveří od dodávky. Vykoukl jsem ven a sledoval dvojici policistů s vlčákem, jak se opatrnými kroky blíží k mému přístřešku. Seděl jsem před ohništěm a v otupělosti z předchozího dne již raději nic neočekával. Proběhla obvyklá kontrola totožnosti, následovaná výslechem typu: „co tady pohledáváte?“, „jak dlouho tady jste?“, „víte, že rozdělávat oheň v lese je nezákonné?“, „víte, že jste na území

Prahy, kde je zakázáno stanovat?“, „víte, že vám můžeme dát pokutu až 5 tisíc?“ a další, víceméně řečnické otázky. Neměl jsem sílu vzdorovat, ani předstírat lítost, mlel jsem doslova z posledního. Vytáhl jsem dvě stovky, které jsem měl jako rezervu na vlak a podal je staršímu, něco si ustavičně zapisujícímu strážníkovi se slovy: „víc nemám, sorry“. Když konečně oba pochopili, že nemám energii hrát si s nimi na „padouchy“ a „hrdiny“, vypsali mi symbolickou pokutu na 100Kč (oficiální důvod: „ničení lesní kultury“). Mladší strážník, který od začátku neskrýval sympatie s mým projektem, se mě před odchodem zeptal: „Sledujete zprávy?“ – „Skoro vůbec.“ – „Dva tejdny zpátky, asi 500 metrů od vás, někoho zastřelili a jeho mrtvolu potom zapálili. Ještě jsme ho nechtyli a všechno nasvědčuje tomu, že je pořád někde poblíž. Původně nás zavolali myslivci, nechtělo se jim vyhodit vás osobně, protože nevěděli, jestli tu nedoutná další mrtvola [ukázal na zhaslé ohniště], nebo nejste rovnou ten vrah.“ A já se domníval – ano, opět naivně –, že horší už to být nemohlo. Nechybělo moc a začal jsem se smát... Doplazil jsem se na vlak a jel se zpátky domů kurýrovat.

Reflexe autoexperimentů

Než přikročím ke zhodnocení jednotlivých experimentů, jejich dlouhodobějšímu dopadu a doplnění o prvky, které jsem si uvědomil až s odstupem času, ale kvůli zachování bezprostřední autenticity je nechtěl vkládat přímo do reportů, je potřeba akcentovat dvojí:

[1] Ačkoli jsem měl načteno a sepsáno kvantum poznámek, všechny autoexperimenty jsem realizoval *před* započítím kompletace jednotlivých kapitol. Pokusy tak jistě ovlivnily výslednou podobu textu – a *vice versa*. Byl to účel, pokud se však někdo domnívá, že tím utrpěla „objektivita“, rád si vyslechnu, v čem spočívá výhoda odosobněné, „nezasvěcené“ práce s pouhými symboly.

[2] Vhodné je též podotknout, že se nejedná o nijak „vzorové“ trip-reporty. Většina záznamů, které lze objevit na internetu, jsou jedno- až dvou- odstavcovými výkřiky, které mají obvykle jediný cíl: buď sdělit, „že to byla hrůza“, anebo „že to bylo super“ (a občas „že to byla super-hrůza“). Ačkoli např. takové Huxleyho *Brány vnímání* mé reporty svou propracovaností i literárním umem nepochybně převyšují.

SALVIA DIVINORUM: První věc, která „trkne“ pozorného čtenáře, je *absence záměru*. Tehdy jsem měl k šalvěji mnohem menší respekt než dnes (což je mimo jiné zřetelné z označení stavu za „intoxikaci“), bral jsem ji hlavně jako „somatický halucinogen“, a to i přes fakt, že jsem na svou domýšlivost již jednou tvrdě doplatil.⁹⁴ Nedávno mi jeden neošaman po přečtení

94 Trip, který vzpomínám v rámci psilocybe reportu jakožto protipól k mystickému vytržení, se odehrál 5. 2. 2011 v 15:30. Tak jako u pozdějšího zážitku jsem vykouřil asi 0,2g 10x extraktu (tentokrát ne naráz). Za zmínku stojí několik sekvencí:

Zaprvé vnímání hudby: jindy nostalgii spouštějící track jsem nyní vnímal výlučně „rozumem“. Celý „poslech“ se odehrával jakoby na „abstraktní rovině“. Evidoval jsem pouze „exaktní“ prvky jako např. bicí, které jsem ve své mysli kvantifikoval (podle rozestupu mezi údery, intenzity a tempa) a následně „překomponoval“ do bizarně střizlivé, „logické symfonie“. Byl jsem jako robot, který sice ví, jak má na jednotlivé tóny reagovat, ale celý proces jej nechává dokonale chladným.

Zadruhé perspektiva třetí osoby: seděl jsem v křesle s dlaněmi na kolenou a pohrával si s energetickými toky. Když jsem pak zkusmo zavřel oči, spatřil jsem své tělo asi z dvoumetrového odstupu. Byl jsem průhledný jako nějaký stín nebo rentgenový snímek. Kontrast s mým tělem tvořily dvě svítivé „zóny“: žluté pruhy v oblasti dutin a červené tečky na krku. Byl jsem trochu nachlazený, takže mi ihned došlo, že jde o zintenzivněné symptomy mých aktuálních potíží. Bohužel, neměl jsem nejmenší představu, jak situaci využít k pokusu o samoléčbu.

Zatřetí idea strachu: několik hodin před vykouřením extraktu jsem přemítal o podstatě strachu a těsně před vyvrcholením tripu si na to vzpomněl. Bylo mi jasné, že se za daného stavu nejedná o nevhodnější téma k rozjímání, ale vzhledem k okamžité reakci mého podvědomí, které mi ochotně začalo podsouvat související „negativní materiál“ z mé minulosti, jsem neodolal a „začal se v tom hrabat“. Jenže přísun špatných vzpomínek (některé bych snad neoznačil ani za své) nabral stupňující tendenci a mě zakrátko došlo, že na tohle můj „hardware“ stačit nebude. Moje psychika ovšem bojovala statečně: nejprve scénky převáděla na fotografie, poté je „osekávala“ do formy komixů a poté... přetížení dosáhlo maxima, „hráz se prolomila“ a mě zaplavil děs. Nezůstala jediná komůrka, kam by se dalo ukrýt. Žádná hezká vzpomínka, jen bezvýchodná tíseň. Nějak jsem se dostal na postel, schoulil do „polohy plodu“ a očekával zhroucení. A pak se stalo něco překvapivého. Když už

mého reportu objasnil, že pokud obtěžujeme „duchy“, aniž bychom věděli, co od nich požadujeme, obvykle nám „dají za vyučenou“. Jenže to jsem tenkrát nevěděl – a i kdyby, stejně bych tomu patrně nevěřil. Ale chybami se člověk učí, a ledabylá příprava mě naučila faktor *setu & settingu* nejen nepodceňovat, ale ani – což je možná ještě důležitější – nepřeceňovat. Promyšlené podmínky nejsou samospásné a „blackoutu identity“, jaký jsem zažil já, samy o sobě předejít nedokáží. Dokonce se ani nedomnívám, že by mi v danou chvíli mohl být nápomocný chybějící sitter (alespoň tedy ne na nejintenzivnějším začátku)... Ohledně „požívání hada“ mi kdosi sdělil, že připomíná Urobora, který v některých tradicích slouží coby symbol cyklické povahy Vesmíru a transcendence duality (spojení protikladů). Uroboros si ovšem požíral ocas, zatímco mě vlezla do pusy hlava. Bylo by asi unáhlené vidět za tím hned mytologický archetyp... Co se týče hudby, kterou jsem poslouchal při dojezdu, první píseň se jmenovala *Instrumental Psychedelic Rock*⁹⁵, druhá *Rock Psychedelic Salvia Trip Music IV - The Bread of God*⁹⁶. První song začíná být po pár minutách utahaný, kvůli čemuž jsem přešel na druhý (zde jsem ze stejných důvodů přetočil stopáž na 3:30). Měl jsem výrazné nutkání pouštět si co nejnavrstvenější a nejsvižnější pasáže, což u mě za střízlivosti nebývá zvykem... Podivně paradoxní byl i onen „zenový okamžik“, kdy jsem *byl*, ale současně nevěděl, že *jsem*. Neboť evidentně se *mě* „cosi“ (možná já sám) ptalo: „ty o nás chceš psát?“, nějaké Já tudíž přítomno být muselo. Leč vzhledem k rozpadu „časového dvorce“ jsem si jej nebyl schopen uvědomit. Paměť tak určovala mou identitu, ale nebyla nezbytnou podmínkou vnímání.

PSILOCYBE HOLLANDIA: Jakkoli úchvatný houbičkový trip byl, nedokázali jsme se s „K“ zbavit dojmu lacinosti celé situace. Tím, že jsme „produkt“ koupili v obchodě a poté zkonsumovali v hotelovém pokoji, jako by to byly těstoviny s kečupem, zdálo se nám, že celý „rituál“ poněkud znevažujeme, resp. že tím seanci udělujeme více „zábavní“ než „posvátný“ charakter. Menší obřad *před a po*, který by jasně signalizoval unikátnost události, by také usnadnil integraci zážitku (minimálně bychom na konci nezůstali sedět „jako opaření“)... Nejistota, zda je report dostatečně „akceptovatelný“ mě opustila přibližně po dvou měsících, stejně jako nutkání jej revidovat. Je zajímavé, že v jiné formě jsem se s tímž jevem setkal při debatách s věřícími, kteří konvertovali na základě vlastní duchovní zkušenosti k některé

jsem klepal na brány šílenství, objala mě jakási oranžovo-žlutá „bublina“, navozující pocit bezpečí a konejšivý hlas mě začal uklidňovat, abych se nebál, že je to jen šalvěj a její účinky brzy odezní. Obratem jsem byl klidný jako spící nemluvně a hravě přečkal zbytek tripu. Duch ochránce, nebo sebezáchovná projekce hroutícího se nervového systému? Nevím, ale zabralo to. Po této zkušenosti jsem psychedelika na 2 roky poslal k ledu.

95 K poslechu zde: <http://youtube.com/watch?v=WwSHD3KY8BU>

96 A zde: <http://youtube.com/watch?v=MpnuqJUmUN8>

náboženské organizaci – neustále „na oko“ zlehčovali vlastní víru, aby nepůsobili jako fanatici. (Že by i toto byl projev oné „internalizované kontroly“, o níž mluvil Foucault?) Sám jsem se šel přibližně hodinu po skončení seance projít po Amsterdamu. Po chvilce bezcílného bloudění jsem zaslechl zvony svolávající ke mši, což mi přišlo jako perfektní příležitost, jak zjistit, zda ke mě nyní budou církevní ceremonie více promlouvat. Nepromlouvaly... Srovnání psilocybinové „extatické“ a šalvějové „hororové“ zkušenosti mě přimělo zauvažovat nad „anti-depresivním“ potenciálem psychedelik. Mnoho studií se jím zabývá primárně proto, že oproti klasickým AD, jejichž účinek se projeví teprve po několika týdnech užívání, působí okamžitě. Proč se tak děje, to je zatím záhadou. Osobně se domnívám, že příčina může být nejméně trojí. *Přímá psychologická*, je-li zkušenost pozitivní, neboť tehdy působí jako osvěžení, vytrhávající z letargie stereotypní šedi, plus nahlodává domnělou oprávněnost beznaděje tím, že otevírá nové perspektivy. *Přímá fyziologická*, pakliže je princip stejný jako u AD, neboť – jak ukázal např. Strassman u DMT – obvyklý stav vědomí je také jakýsi „trip“ (jeho chemická konstelace zahrnuje psychedelika), takže ke zmírnění deprese by mohlo stačit jej mírně „přeštelovat“. *Nepřímá psychologická*, je-li zkušenost negativní, protože, jak praví přísloví, „nevíme, co máme, dokud to neztratíme“ – v kontrastu s „čistým děsem“ se každá starost jeví nicotnější... Věnujme několik vět struktuře a vývoji tripu. Jedna kamarádka se mě zeptala, jak jsem si dokázal zapisovat poznámky, když jsem byl podle všeho místy zcela mimo. Nejsem si jistý, ale mám za to, že předěly víceméně zajišťoval poslech mp3, a to buď formálně (*fade in a fade out* jednotlivých tracků), nebo obsahově (řetězec písní provázaných společnou „náladou“). Bonny a Pahnke (1972) v rámci své terapeutické praxe s LSD dospěli k pěti aspektům, které hudba zajišťuje: hlubší pohroužení do introspekce, uvolnění intenzivních emocí, dosahování „peak experience“, vklad continuity do okamžiků bezčasí, vedení a strukturování zážitku. Nemohu než souhlasit, pouze bych dodal, že to neplatí vždy, potažmo pro každou látku (viz „rozumový poslech“ na šalvěji), a že vrcholná zkušenost je zpřístupněna spíše nepřímo skrze zesílenou synestezii⁹⁷... Vysvětlení si jistě zaslouží zmínka o drapériích. Huxley (2011) se o nich – pod vlivem meskalinu – vyjádřil v tom smyslu, že ačkoli samy o sobě jsou v podstatě *nefigurativní*, určují vyznění celého *figurativního* díla, neboť se umělec při jejich ztvárnění nemusí ohlížet na dobové ani tematické nároky a tím pádem do nich může vložit více ze své osobnosti (s. 29 – 30)... Ohledně „třech otázek“ položených houbám: K výjevu, který se týkal smrti, jsem dostal neošamanský výklad. Prý to vypadá na *Máro* – „strážce prahu“, tedy jakési zosobnění našeho strachu, které nám má,

97 Což je poměrně předvídatelné: Než se sjednotíme „kompletně“ (tělo i mysl), sjednotí se nejprve naše percepce (tělo).

pakliže nejsme připraveni, zabránit dostat se tam, kam nemáme. Jelikož každého k tomuto světu poutají obavy o něco jiného a každý navíc disponuje jiným zásobníkem představ, nelze výslednou formu projekce předvídat. U někoho to může být „velký zlý démon“, u mě to byl pohodář ve skleněné kostce, který mi lakonicky oznamoval, že půjdu-li dále, odnesou to moji bližní. Mytologický rychlokurz můj konzultant završil pobídkou: „příště to zkus“ (jo, jasně)... U prožitku sjednocení si dosud nejsem jist, zda měl blíže ke třetí nebo páté fázi „duchovního vývoje“ (pokud samozřejmě připustíme, že vůbec k některé). Variantě sjednocení nahrává vnitřní bezrozpornost. Jakmile spojení typu „čistá pravda“ nabylo na významu, „skepse“ a „relativismus“ jej pozbyly. A nemyslím to nikterak alegoricky. Skutečně nebylo *možné* pochybovat – neexistovala žádná polarita ve které by dva prvky vytvořily kontrast. Nicméně přestože mluvím o čisté lásce, pravdě a kráse coby jakýchsi „třech emanací Jediného“, mohl bych klidně – při zachování shodného stupně (ne)přesnosti – hovořit s Lao-c' (2008) o „neurčitém“, „nevysvětlitelném“ a „dvojnásob temném“ (s. 31).⁹⁸ Vlastně se mi mé přání splnilo: utvořil jsem opis (byť nijak elegantní), jelikož každý pokus „popsat nepopsatelné“ je pouhým opisem. Každopádně je možné, že mi to všechno dává smysl jenom proto, že s nechemickou mystikou žádné zkušenosti nemám (a nemám tak s čím srovnávat). Tím se však vracíme k problematice validity. Co by mě přesvědčilo, že *ted'* už jsem *to* zažil? Ještě intenzivnější extáze? A co když se mi příště naopak „pročistí mysl“, jako tomu řidiči autobusu, o němž referuje Sacks? Nechci svým způsobem nemožné? Pokud mě smysly ani rozum nepřesvědčily, *co* by to dokázalo? Pořád se mi nějak nechce věřit, že tohle by měly být „hranice poznatelného“... Tak či onak, přestože psychedelická zkušenost může poskytnout určité rozhršení, život s ní nekončí a některé změny se projeví až časem. Dle Grofa (2011) „*jedním z nejzápadnějších důsledků různých forem transpersonálních zážitků je spontánní projev a rozvoj hlubokých humanitárních a ekologických zájmů.*“ (s. 134) Sám bych svůj osobní rozkol mezi před- a po- tripovou „orientací“, který líčím jako „zestárnutí duše“⁹⁹, shrnul méně grandiózně jako *sníženou dravost*. Přestalo mi chutnat maso, zanechal jsem

98 Ve Strassmanových (2010c) studiích jsem později narazil na report jedné psychoterapeutky, která po vysoké dávce DMT zažila pravděpodobně totéž: „*Žádný laskavý Bůh tam nebyl, jenom ta elementární síla. Všechny mé nápady i víra mi připadaly naprosto absurdní. Říkala jsem si: ‚Proč bych se měla vracet?‘ [...] Není to nevědomí, ale není to ani vědomí. Je to nekonečný proces tvoření, které potom zase ten ohromný proces vrací zpátky. [...] Nemůžeš umřít. Nemůžeš odejít. Nedokážeš sčítat ani odečítat. Existuje jen neustálé proudění, které představuje nesmrtnost. Stále se vrací vědomí ‚Já jsem‘. Nebyla jsem dezorientovaná, neexistovala žádná orientace. Nevěděla jsem, kde nebo kdo jsem, ale zase to nebylo proč vědět. Nemusela jsem přemýšlet nad tím, co udělat dál. Prázdné prostory byly všechny zaplněny.*“ (s. 78)

99 Jakoby se v běžné realitě „duše“ vyvíjela společně s „egem“ (přičí-li se nám konotace užitých pojmů, můžeme si tyto dvě složky vědomí překřtít dle libosti), zatímco ve změněné ego „zamrzlo“ a dále se vyvíjela jenom duše, z čehož po návratu vznikala osobnostní rozpor.

thajského boxu, začal se více zajímat o umění, poklesla u mě potřeba přesvědčovat druhé v argumentačních půtkách, dokážu se déle soustředit...

LESNÍ ÚSTRANÍ: K nechemickému experimentu toho nemám moc co dodat. Vyjma zakusení *areligiózní* motivace pro příklon k některým idejím, jsem si naplno uvědomil, v jakou parodii na poutnictví se může odchod do ústraní zvrhnout. Plus mě tyto *vnější* výlety krapet zocelily, resp. naučily více spoléhat sám na sebe, což se nepochybně hodí i pro cesty *vnitřní*.

ZÁVĚR

„Ztrácí-li člověk schopnost a síly pokračovat v cestě, začíná tvrdit, že už došel na konec a dál že už není kam jít, že to vlastně ani není třeba, že už je načase se zastavit a začít si budovat světový názor.“

Lev Šestov (1995): *Apoteóza vykořeněnosti* (s. 18)

Ukázali jsme tři možné cesty, jimiž lze kráčet, hledáme-li poznání v psychedeliky pozměněných stavech vědomí. Je komplikované říci, že je lhostejné, který model poskytuje „pravdivější vědění“, třebaže se nepodařilo najít dostatečně přesvědčivé kritérium, na jehož základě by bylo možné tvrdit opak, přinejmenším z toho důvodu, že lhostejnost je tím posledním, co na kteroukoli z těchto cest přivádí. Nejzásadnější nedostatek patrně spočívá v absenci teorie vědomí akceptovatelné pro všechny zainteresované. To ovšem neznamená, že by soudobá situace vylučovala možnost spolupráce. Pomineme-li tedy *krajní případy*, kdy se mystik odmítá věnovat čemukoli nad rámec vlastního vyvanutí, psychiatr stigmatizuje veškeré stavy neodpovídající jeho představě normálnosti a šaman křečovitě ulpívá na přežilé mytologii. Dokonce se zdá, že jedině pohromadě dokáží nasytit společenskou poptávku jako celek, neboť každý je odezvou na jinou z lidských potřeb... À propos: čím by byly filozofické dějiny, kdyby se z nich vytratilo napětí, které vzniká z nekonečných třenic mezi těmi, jejichž prsty – jak ukazuje zřejmě nejpopulárnější Santiho freska *Athénská škola* – míří k nebi, těmi, kteří vybízejí k návratu na zem a konečně také těmi, jimž se taková jednoznačnost protíví? Vždyť právě konflikty je definují a zároveň i chrání proti stagnaci. Snad proto nebude přehnané, pokud na závěr prohlásíme, že není potřeba „házet flintu do žita“.

Než skončíme zcela, nastiňme některé potenciální, z textu přímo či nepřímo vyplývající, trajektorie budoucího bádání. Nejvíce se jich pravděpodobně nabízí pro stoupence psychiatrického fyzikalismu. Ti mohou opakovat dřívější klinické studie za použití pokročilejší techniky, nebo jen rozšiřovat a zpestřovat vzorek testovaných osob. Jistě by též nepřišlo nazmar, pakliže by někdo vymyslel reprodukovatelný experimentální design, realizovatelný mimo nemocniční, badtripy podporující prostředí. V neposlední řadě se jeví nutností vytvořit definici duševního zdraví, která by tento stav bezpečně diferencovala od duševní poruchy i psychospirituální krize.

Mystickým perenialistům, toužícím se kolektivněji angažovat, lze za současného stavu doporučit, aby se „přimknuli“ buď k transpersonálním psychologům, nebo některé

psychedelické církvi typu *Santo Daime* a *Native American Church*. Každá z variant má pochopitelně svá pro i proti; za oběma je navíc víceméně nezbytné vycestovat do zahraničí.

(Neo)šamané by mohli poskytnout své schopnosti k verifikaci v kontrolovaných podmínkách – přinejmenším u léčby nemocí s exogenní etiologií, kdy je obtížné přisoudit úspěchy placebo či nocebu, se studie přímo nabízí. Společensky nejaktuálnější se pak jeví potřeba navázání dialogu (či trialogu) za účelem příprav na postupující legalizační vlnu.

REFERENCE

ABRAHAM, Ralph. MCKENNA, Terence. SHELDRAKE, Rupert. *Triology na hranicích Západu*. Praha. DharmaGaia. 2008.

Alex Grey Writing. [online]. [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://alexgrey.com/media/writing/art-psalms/cosmic-christ>

American Psychiatric Association. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (5th ed.). Washington, DC: APA. 2013.

AREOPAGITA, Dionysios. *O mystické teologii*. 2004. [online]. [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: <http://old.ufar.ff.cuni.cz/2004/stredovek/Dionysius-DeMystTheol.pdf>

Ayahuasca Art. [online]. [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://ayahuasca-info.com/data/images/pablo1.jpg>

BALL, Martin. *Moudrost hub: Šamanský rozvoj duchovního vědomí*. Praha. Dybbuk. 2009.

Bible, překlad 21. století. Praha. BIBLION, o. s. 2009.

BONNY, Helen. PAHNKE, Walter. *The Use of Music in Psychedelic (LSD) Psychotherapy*. Journal of Music Therapy. Vol. 9, No. 2. 1972.

British Humanist Association. [online]. Dostupné z: <http://humanism.org.uk>

CAMUS, Albert. *Mýtus o Sisyfovi*. Praha. Garamond. 2006.

CIMPOVÁ, Martina. VEVERKA, Robert. *Tomáš Páleníček: Nejasná zpráva o českém konopí*. 2013. [online]. [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://magazin-legalizace.cz/cs/articles/detail/834-tomas-palenicek-nejasna-zprava-o-ceskem-konopi>

COLE, Krystle. *Dual Membership in the Native American Church and the Santo Daime*. 2012. [online]. [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://neurosoup.com/dual-membership-in-the-native-american-church-and-the-santo-daime>

Debatní klub. *Protidrogová politika*. 2014. [online]. [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://youtube.com/watch?v=bw3ScVsgeZU>

DEKORNE, Jim. *Psychotropní šamanismus*. Praha. Volvox Globator. 1997.

Diabasis. *Psychospirituální krize*. [online]. [cit. 2015-04-17]. Dostupné z:
<http://diabasis.cz/psychospiritualni-krize/pro-odborniky>

EMCDDA. *New Psychoactive Substances in Europe. An Update from the EU Early Warning System (March 2015)*. [online]. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z:
<http://emcdda.europa.eu/publications/2015/new-psychoactive-substances>

Enpsyro. *Intoxikace z pohledu intoxikovaných: Durman obecný*. [online]. [cit. 2015-04-02].
 Dostupné z: http://biotox.cz/enpsyro/index.php?L=0&P=0939&R=intox_1284888403

Erowid Character Vaults. *Humphry Osmond*. [online]. [cit. 2014-12-12]. Dostupné z:
http://erowid.org/culture/characters/osmond_humphry/osmond_humphry.shtml

Erowid Online Books. *PIHKAL - The Shulgin Rating Scale*. [online]. [cit. 2015-03-28].
 Dostupné z: http://erowid.org/library/books_online/pihkal/shulgin_rating_scale.shtml

Erowid Psychoactive Vaults. *Hallucinogen Persisting Perceptual Disorder (HPPD). Post-Hallucinogen Perceptual Disorder (PHPD)*. Dostupné z:
<http://erowid.org/psychoactives/health/hppd>

FOER, Joshua. *Šetři se, Einsteine! Jak si zapamatovat úplně cokoli*. Brno. JOTA. 2012.

FRECSKA, Ede. *Šamanská cesta: nadpřirozená, či přirozená? (Neuro-ontologický výklad spirituálních zážitků)*. In: STRASSMAN, Rick et al. *Vnitřní cesty do vnějšího vesmíru*. Praha. Dybbuk. 2010a.

FRECSKA, Ede. *Jak dokážou šamani mluvit s rostlinami a se zvířaty? (Topologické kořeny rostlinného vědomí a mezidruhové komunikace)*. In: STRASSMAN, Rick et al. *Vnitřní cesty do vnějšího vesmíru*. Praha. Dybbuk. 2010b.

FRECSKA, Ede. *Blízká setkání starodávného druhu a spontánní uvolňování DMT*. In: STRASSMAN, Rick et al. *Vnitřní cesty do vnějšího vesmíru*. Praha. Dybbuk. 2010c.

FURST, Peter. *Halucinogeny a kultura*. Praha. DharmaGaia. 1996.

GROF, Stanislav. GROF, Christina. *Holotropní dýchání: Nová cesta k sebeobjevování a léčení*. Opava. Holos. 2011.

HALIFAX, Joan. *The shaman's initiation*. ReVision. Vol. 13, No. 2. 1990.

- HARNER, Michael. *Cesta šamana*. Praha. DharmaGaia. 2010.
- HEIDEGGER, Martin. *Co je metafyzika*. Praha. Oikoymenh. 1993.
- HUXLEY, Aldous. *Věčná filozofie*. Praha. Onyx. 2002.
- HUXLEY, Aldous. *Brány vnímání. Nebe a peklo*. Praha. Mat'a. 2011.
- KOUNEN, Jan. *Other Worlds: A Journey Into the Heart of Shipibo Shamanism*. 2004. [online]. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <https://youtube.com/watch?v=M0rt19ozybs>
- LA BARRE, Weston. *Review of R. G. Wasson's Soma: Divine Mushroom of Immortality*. *American Anthropologist*. Vol. 72, No. 5. 1970.
- LANGLITZ, Nicolas. *Neuropsychedelica: The Revival of Hallucinogen Research since the Decade of the Brain*. 2007. [online]. [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://erowid.org/references/texts/show/7374docid6535>
- LABERGE, Stephen. *Lucidní snění*. Praha. DharmaGaia. 2006.
- LAO-C'. *Tao te t'ing*. Praha. Dokořán. 2008.
- LEARY, Timothy. *Politika extáze*. Olomouc. Votobia. 1997.
- LEARY, Timothy. METZNER, Ralph. ALPERT, Richard. *Psychedeliie: Trilogie o halucinogenech*. Praha. Levné knihy. 2000.
- LEWIS-WILLIAMS, David. *Mysl v jeskyni: vědomí a původ umění*. Praha. Academia. 2007.
- LUNA, Luis Eduardo. *Ayahuasca: Posvátná réva Amazonie*. In: STRASSMAN, Rick et al. *Vnitřní cesty do vnějšího vesmíru*. Praha. Dybbuk. 2010a.
- LUNA, Luis Eduardo. *Nejrůznější zážitky s ayahuascou*. In: STRASSMAN, Rick et al. *Vnitřní cesty do vnějšího vesmíru*. Praha. Dybbuk. 2010b.
- LUNA, Luis Eduardo. AMARINGO, Pablo. *Ayahuasca Visions: The Religious Iconography of a Peruvian Shaman*. Berkeley. North Atlantic Books. 1991.
- Manifesto for a Post-Materialist Science*. 2014. [online]. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://opensciences.org/files/pdfs/Manifesto-for-a-Post-Materialist-Science.pdf>

MCKENNA, Terence. MCKENNA, Dennis. *Neviditelná krajina: Mysl, halucinogeny a I-ťing*. Praha. Volvox Globator. 2000.

METZNER, Ralph. *Hallucinogenic Drugs and Plants in Psychotherapy and Shamanism*. Journal of Psychoactive Drugs. Vol. 30, No. 4. 1998.

MIOVSKÝ, Michal. *Halucinogenní drogy*. In: KALINA et. al. *Drogy a drogové závislosti I: mezioborový přístup*. Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky. 2003.

[online]. [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: [http://drogy-](http://drogy-info.cz/pdf/drogy_a_drog_zavislosti_dil1.pdf)

[info.cz/pdf/drogy_a_drog_zavislosti_dil1.pdf](http://drogy-info.cz/pdf/drogy_a_drog_zavislosti_dil1.pdf)

Multidisciplinary Asociacion for Psychedelic Studies. [online]. Dostupné z: <http://maps.org>

Native American Churches. [online]. Dostupné z: <http://nativeamericanchurches.org>

NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo*. Praha. Aurora. 2003.

NIETZSCHE, Friedrich. *O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním*. Praha. Oikoymenh. 2007.

Online Etymology Dictionary. [online]. Dostupné z: <http://etymonline.com>

PAHNKE, Walter. *Drug and Mysticism*. The International Journal of Parapsychology. Vol. 8, No. 2. 1966.

PENDELL, Dale. *Pharmako/Dynamis*. Praha. Dybbuk. 2005.

Policie České republiky. *Národní protidrogová centrála SKPV PČR: Právní předpisy*.

[online]. [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: <http://policie.cz/clanek/narodni-protidrogova-centrala-skp-v-zakony-pravni-predpisy.aspx>

POVOLNÝ, David. *Být opravdovým ateistou je velký intelektuální výkon*. 2014. [online]. [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: <http://veda.muni.cz/veda-a-vyzkum/4930-byt-opravdovym-ateistou-je-velky-intelektualni-vykon>

ROUBÍČEK, Jiří. *Experimentální psychosy*. Praha. Státní zdravotnické nakladatelství. 1961.

RUSSELL, Peter. *Od vědy k Bohu*. Praha. Dybbuk. 2008.

RUSSELL, Peter. *The Primacy of Consciousness*. 2011. [online]. [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://peterrussell.com/TV/vidcall/PC.php>

- RYLE, Gilbert. *The concept of Mind*. Chicago. The University of Chicago Press. 2002.
- SACKS, Oliver. *Halucinace*. Praha. Dybbuk. 2013.
- Santo Daime. [online]. Dostupné z: <http://santodaime.com>
- Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky. *Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 – 2018*. [online]. [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: http://vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/strategie_web.pdf
- SHANON, Benny. *Biblical Entheogens: a Speculative Hypotesis*. Time and Mind. Vol. 1, No. 1. 2008. [online]. [cit. 2014-12-08]. Dostupné z: http://psychointegrator.com/down/biblical_entheogens.pdf
- SMOLEY, Richard. *Zakázaná víra*. Praha. Slovanart. 2009.
- STRASSMAN, Rick. *Psychedelika: Přehled kontroverzních typů drog*. In: STRASSMAN, Rick et al. *Vnitřní cesty do vnějšího vesmíru*. Praha. Dybbuk. 2010a.
- STRASSMAN, Rick. *DMT: Psychedelikum mozku*. In: STRASSMAN, Rick et al. *Vnitřní cesty do vnějšího vesmíru*. Praha. Dybbuk. 2010b.
- STRASSMAN, Rick. *Nejrůznější zážitky s DMT*. In: STRASSMAN, Rick et al. *Vnitřní cesty do vnějšího vesmíru*. Praha. Dybbuk. 2010c.
- STRASSMAN, Rick. *Příprava na cestu*. In: STRASSMAN, Rick et al. *Vnitřní cesty do vnějšího vesmíru*. Praha. Dybbuk. 2010d.
- SZASZ, Thomas. *Ideology and Insanity*. London. Marion Boyars. 1983.
- ŠESTOV, Lev. *Apoteóza vykořeněnosti*. Praha. Herrmann & synové. 1995.
- ŠEVČÍK, Leoš. *Instrumentalizace psychedelik: administrace psilocybinu, LSD a meskalinu lidským subjektům v letech 1990 až 2012*. Brno. PÚ FF MU. 2013.
- ŠTAMPACH, Ivan. *Přehled religionistiky*. Praha. Portál. 2008.
- UNDERHILL, Evelyn. *Podstata mystiky a jiné eseje*. Praha. Dybbuk. 2008.
- UNDERHILL, Evelyn. *Mystika*. Praha. Dybbuk. 2004.

VERGELY, Bertrand. *Filozofové středověku a renesance*. Praha. Levné knihy. 2008.

VOLEK, Jaromír. *Pojem šílenství v kontextu díla Michela Foucaulta*. In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. 1994. [online]. [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/111591/G_Sociologica_36-1994-1_4.pdf

WAGNER, Vladimír. *Přesnost atomových hodin, GPS a teorie relativity*. 2008. [online]. [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://osel.cz/index.php?clanek=3225&akce=show2>

WASSON, R. Gordon. *Soma: Divine Mushroom of Immortality*. New York City. Harcourt, Brace & World. 1968.

WASSON, R. Gordon. HOFMANN, Albert. RUCK, Carl A. P. *The Road to Eleusis: Unveiling the Secret of the Mysteries*. 1977. [online]. [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://maps.org/images/pdf/books/eleusis.pdf>

WINKLER, Petr. *Psychosociální aspekty užívání halucinogenů a zpětné hodnocení autoexperimentů s LSD u odborníků na duševní zdraví po přibližně 40 letech*. Diplomová práce. Praha. 2009. [online]. [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: <http://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/77123>

WITTGENSTEIN, Ludwig. *O jistotě*. Praha. Academia. 2010.

WOJTOWICZ, Slawek. *Meditace, hypnóza, regrese do minulého života aj.* In: STRASSMAN, Rick et al. *Vnitřní cesty do vnějšího vesmíru*. Praha. Dybbuk. 2010.